

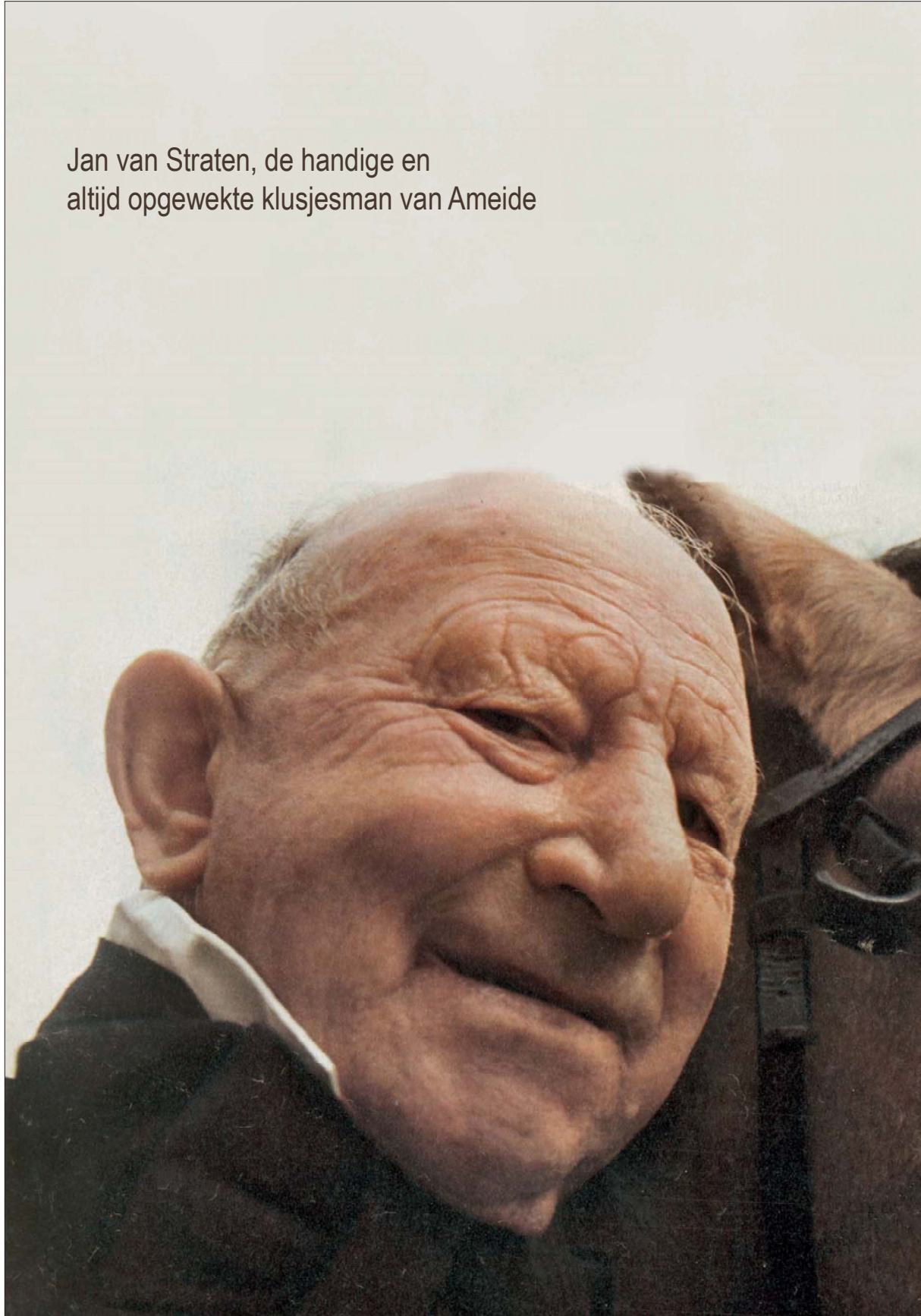

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Jaargang 35 | nummer 1 | maart 2024

Nieuwsblad

Jan van Straten, de handige en
altijd opgewekte klusjesman van Ameide

COLOFON

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter	Sam Janse Paramasiebaan 7	0183 - 76 90 71 4233 EX Ameide
Secretaris	Maks van Middelkoop Lekdijk 18	0183 - 60 25 08 4233 GD Ameide
Penningmeester	Corrie Middelkoop-den Oudsten Aaksterveld 92	0183 - 60 15 85 4233 GD Ameide
Vicevoorzitter	Jory Verwolf Paramasiebaan 4b	06 - 19 07 87 08 4233 EX Ameide
Leden:	Marjan van Dijk-Ruchti Cees van Gelderen Rinus de Groot Dick Roodhorst Jolanda Vink-den Oudsten Teuny Zwakhals-van Bruggen	0183 - 60 28 33 0183 - 60 21 98 0183 - 60 28 74 06 - 10 48 97 56 06 - 19 63 19 44 06 - 11 85 41 15
Beschermheer	dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide	
Erevoorzitter	Hans van den Heuvel	
Ereleden	Cees Broekman, Gert Groendendijk, Bram Provoost, Kees Rijnhout en Jetty Stasse	
Ledenadministratie	Marjan van Dijk-Ruchti	info@ameide-tienhoven.nl
Redactie Nieuwsblad	Cees van der Grijn Hans van den Heuvel Sigrid Rog Dick Roodhorst André Tukker	cvdgrijn2@gmail.com hansheuvel2@planet.nl ramborgrog@gmail.com dickroodhorst@gmail.com ajtukker1943@kpnmail.nl
Lezingen en excursies	Jory Verwolf	verwo360@planet.nl
Werkgroep Genealogie	Cees Broekman, Cees van der Grijn, Linda van der Lem en Georges de Wit	
Beeldbank	Truus Burggraaf	truusburggraaf@live.nl https://beeldbank.ameide-tienhoven.nl/

Contributie

De contributie bedraagt minimaal € 20,00 per jaar, over te maken op bankrekening-nummer NL42 RABO 0301 9522 48 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te vervoelvoudigen.

Inhoud maart 2024

- 4 Van de voorzitter
- 4 Reacties van lezers
- 5 Uitnodiging Algemene Ledenvergadering op donderdag 2 mei 2024
- 6 Van "Het Stedeke" naar "De Stad"
- 11 Boekbespreking: "Het kerkje aan de Achterweg"
- 12 De eerste generaties Termeise Verheijen in Pella
- 20 De gedenktekens van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven
- 24 Jan van Straten (Jan de Koekoek)
- 26 "Dit was Gorinchem" Gebouwen, vaartuigen en objecten die verdwenen zijn uit de stad. Overeenkomsten Gorinchem en Ameide
- 32 Expositie De Hoon in het Hendrick Hamel Museum
- 36 Interview met Ab Kon
- 38 Berichtje uit... Maastricht
- 39 Interview met Rob de Wit en Truus Burggraaf
- 41 Boekbespreking: De geschiedenis van de Voorstraat in Nederland
- 42 De bewogen geschiedenis van de nalatenschap van Louw Pieters van Lomwel
- 47 De geschiedenis van het geslacht Van Lomwel

Van de redactie

Beste lezers en mede-lezers van dit blad,

Inmiddels leven we al weer een paar maanden in het jaar 2024, maar de tijd lijkt een beetje stil te staan... zou dat door de regen komen die we sinds afgelopen oktober vrijwel voortdurend zien? Laten we hopen dat die regen ook 'historie' is op het moment dat dit blad bij u in de bus valt en dat het voorjaar dan begonnen is. Hoog tijd!

Wat hebben we deze keer voor u in petto?

In dit eerste nummer van 2024 gaat u mee op reis met Jan Rozendaal, die vertelt over de eerste 10 jaar van het huwelijksleven van zijn ouders in 'stedeke' Ameide en hun uiteindelijke vertrek naar de stad Vlaarding.

Sam Janse heeft het boekje 'Het kerkje aan de Achterweg', geschreven naar aanleiding van de 100e verjaardag van de Christelijke Gereformeerde Kerk, mogen ontvangen en heeft er een recensie over geschreven.

Teus Stahlie vertelt over hoe Corstiaan Verheij, in navolging van ds Scholte en diens Afscheiding, in april 1847, samen met zijn vrouw en zoon, zich in het Noord-Amerikaanse Pella vestigde.

Ameide is een aantal gedenktekens rijk. Welke dat zijn leest u in het artikel dat Hans van den Heuvel hierover heeft geschreven.

Een ansichtkaart waarop vijf jonge soldaten staan, was voor Sam Janse aanleiding onderzoek te doen wie deze jonge mannen waren. U leest het in zijn artikel over Jan van Straten, in Ameide en Tienhoven beter bekend als Jan de Koekoek.

Over welke banden Ameide met Gorinchem heeft, vertelt Hans van den Heuvel. Het zijn er meer dan u denkt!

Hans van den Heuvel blijft even in Gorinchem want daar wordt op 10 april a.s. een expositie geopend met

werken van kunstschilder De Hoon. De expositie wordt gehouden in het Hendrick Hamelmuseum. Wie deze Hendrick was, wordt ook door Hans van den Heuvel verteld.

Dick Roodhorst heeft Ab Kon geïnterviewd over zijn onderzoek naar wie er op de oude begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat begraven zijn. Een aantal interessante conclusies is hier uit voortgekomen.

Wie aan een historische vereniging denkt, denkt waarschijnlijk al gauw aan oude, stoffige papieren en museumstukken. Maar wist u dat onze vereniging ook actief is op het gebied van moderne media? Er is een grote beeldbank en ook onze Facebook-pagina trekt iedere dag weer vele digitale bezoekers! Truus Burggraaf en Rob de Wit zetten zich hiervoor in en zijn geïnterviewd door Dick Roodhorst.

Onze correspondent uit Maastricht, Bram Provoost, heeft het boek 'De geschiedenis van de Voorstraat in Nederland' van schrijver Henk Witte, gelezen. Zal het Bram gelukt zijn om ook de Termeise Voorstraat in dit boek te vinden? U leest het in dit blad!

Bram Provoost heeft bovendien nog een klein bericht uit Maastricht gestuurd met een vrolijke noot.

Hans van den Heuvel brengt in dit nummer de familie Van Lomwel onder de aandacht. In het eerste artikel leest u over de genealogie van het geslacht Van Lomwel, in het tweede artikel komt u alles te weten over de nalatenschap van Louw Pieters van Lomwel, ook wel bekend als Louwchic de Pruis.

Tenslotte willen we u nog attent maken op de Algemene Ledenvergadering die dit jaar op donderdag 2 mei wordt gehouden op het oude stadhuis. Vanaf 19.45 uur bent u van harte welkom, om 20.00 uur gaan we van start.

We hopen weer een gevarieerd Nieuwsblad voor u te hebben samengesteld en wensen u veel leesplezier toe.

Vriendelijke groet, Dick en Sigrid

▲ Hoog water in de rivier...

Van de voorzitter

Op 16 december hadden we onze jaarlijkse vrijwilligersbijeenkomst met ongeveer 30 gasten. En zoals we dat de laatste jaren doen: bij Bientje. Het was gezellig en goed om elkaar te ontmoeten. In de wandelgangen werden er ook nog wat zaken afgehandeld, maar de nadruk lag duidelijk op de persoonlijke contacten.

Voor 9 december waren we uitgenodigd door de Christelijke Gereformeerde Kerk van Ameide. De Kerk bestond honderd jaar en dat mag gevierd worden. Er werd teruggeblikt en vooruitgekeken. Een boek, geschreven door de predikanten M. van der Sluis en H. van der Ham, werd gepresenteerd en ik mocht als voorzitter van de HVAT ook een exemplaar in ontvangst nemen. Ik beloofde het boek in ons Nieuwsblad te bespreken en u kunt er in dit nummer meer over lezen.

Jammer genoeg ging de geplande excursie in het jaar niet door. Misschien zijn de jaren van uitjes wel voorbij. Tegenwoordig kunnen we ons net zoveel uitjes permitteren als we willen, althans bij velen van ons laten portemonnee, gezondheid en bezigheden dat toe. Binnen het bestuur beraden we ons op de vraag of er alternatieven zijn. Een bescheiden excursie naar een historisch stadje in de buurt, op de fiets of, voor wie dat niet kan, met de auto, kan ook leuk zijn. We broeden erop en zien wel of er wat uit dit ei komt.

Op 4 en 5 mei hebben we weer de jaarlijkse dodenherdenking en bevrijdingsdag. Maks van Middelkoop spreekt op 4 mei bij het begin van de plechtigheid een woord. Diederik van Zessen, die 25 jaar geleden bij de onthulling van het monument als leerling van de basisschool een gedicht opzei, zal ook deze keer wat zeggen.

Ik kan nu ook de Algemene Ledenvergadering op 2 mei aankondigen. De stukken liggen op de avond een half uur van te voren ter inzage op de vergaderlocatie. Zie over de ledenvergadering ook elders in dit nummer. Op het rooster van aftreden van ons bestuur zie ik dat Rinus de Groot, Sam Janse, Corrie Middelkoop-den Oudsten, Dick Roodhorst en Jory Verwolf aan het einde van een bestuursperiode zijn gekomen. Rinus heeft aangegeven dat hij niet meer beschikbaar is, de anderen willen in principe nog een nieuwe periode ingaan. De laatste drie genoemden moeten daarvoor dispensatie krijgen, omdat ze dan voor de derde keer gekozen worden. Dat betekent dat we twee vacatures hebben, want we hadden er nog een (vacature Sigrid Rog). We hebben gelukkig twee mensen gevonden die bereid zijn de lege plekken in te nemen: Andrea van Bruggen, Lekdijk 42 en Kees Uittenbogaard, Hogewaard 13. Daar zijn we blij mee en we vragen aan de ledenvergadering om over hen positief te beslissen. Dat geldt ook voor de verlenging van de periode van Corrie Middelkoop, Dick Roodhorst, Jory Verwolf en mijzelf. Rinus de Groot gaat dus na zes jaar stoppen. Een tijd van komen en van

gaan, zeggen we dan. Rinus, hartelijk dank voor wat je in de afgelopen jaren voor de vereniging hebt gedaan.

In de tijd dat de redactie dit nummer samenstelt, vindt de voorjaarslezing over het water in de Alblasserwaard plaats. Ik kom er in het volgend nummer op terug.

Het is wat laat in het jaar om u nog een goed 2024 toe te wensen, maar kwaad kan het volgens mij niet als ik onze vereniging en dus ook u een mooi jaar toewens.

Sam Janse, voorzitter

VERENIGINGSNIEUWS

Reacties van lezers

Herinneringen aan meester Van Rooijen

Het in de vorige editie van het Nieuwsblad gepubliceerde verzoek om gegevens beschikbaar te stellen voor het schrijven van een artikel over de levensloop van meester Hendrik van Rooijen, die van 1931 tot aan zijn overlijden in 1963 onderwijzer was aan de School met de Bijbel in Ameide, heeft al verscheidene reacties van zijn oud-leerlingen opgeleverd. Tot deze groep behoort Hans van den Heuvel, die inmiddels is begonnen met de voorbereiding van het artikel en verwacht dat het zal worden gepubliceerd in de editie 2024-II of 2024-III.

Mocht u beschikken over documentatie- en (of) beeldmateriaal, dat in dit opzicht bruikbaar is, wil dan contact met hem opnemen: hansheuvel2@planet.nl

De vlag van het Korps Mariniers

“Niet onvermeld mag blijven dat op de trans van de toren van de Hervormde Kerk tijdens de gehele feestweek de “groot formaat vlag” wapperde van het Korps Mariniers, als symbool van verbondenheid met het “oudste en meest roemruchte korps van de Nederlandse krijgsmacht. Een tweede exemplaar van de vlag werd op vrijdag 8 september gehesen bij “Het Spant” aan de Liesveldweg in Ameide, voorafgaand aan het concert van de Marinierskapel”. Deze alinea uit het in de vorige editie van het Nieuwsblad gepubliceerde artikel over de concerten van het koperkwintet en de voltallige Marinierskapel der Koninklijke Marine heeft de voorlichtingsofficier van het Korps, kapitein Mathijs Spaans, “getriggerd”, zoals dat tegenwoordig heet. Daarom is hij er benieuwd naar of er foto's zijn gemaakt van dit vlagvertoon. Mocht dit het geval zijn, wil dan contact met hem opnemen: mg.spaans@mindef.nl of 06 825 143 79.

◀ De vlag van het Korps Mariniers die tijdens de Feestweek 2023 op de trans van de Hervormde Kerk wapperde.

Naar aanleiding van de publicatie in het vorige Nieuwsblad van zijn artikel 'Een ontboezeming', heeft de heer Buitenhuis ons laten weten dat hij er tegenop had gezien om zijn herinneringen op papier te zetten (hij zei zelf geen schrijver te zijn), maar toen hij het resultaat zag, was hij er erg blij mee. Met verder de complimenten voor ons Nieuwsblad en de mooie oude foto's die erin staan.

Uitnodiging

Algemene Ledenvergadering op donderdag 2 mei 2024

Het bestuur van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven nodigt u van harte uit voor haar Algemene Ledenvergadering 2024. Ook niet-leden zijn van harte welkom.

Aanvang : 20:00 uur (inloop vanaf 19:45 uur)

Locatie : Oude Stadhuis, Dam 1 te Ameide

Agenda

1. Opening door onze voorzitter
2. Notulen van de ledenvergadering 20 april 2023 (zie Nieuwsblad 2023-nr.2)
3. Ingekomen stukken en mededelingen
4. Jaarverslag april 2023 – maart 2024
5. Presentatie financieel overzicht 2023 met toelichting door de penningmeester
6. Rapportage kascontrolecommissie (Alex Bor en Marjan de Gruijter-de Kruijk)
7. Benoeming leden kascontrolecommissie 2024
8. Presentatie begroting 2024
9. Vooruitblik activiteiten 2024 door de voorzitter
10. Bestuursverkiezing (2025-2027)*
  - a. Voordracht bestuur: *Andrea van Bruggen*, Lekdijk 42, Ameide (vacature 2023)*
  - b. Voordracht bestuur: *Kees Uittenbogaard*, Hogewaard 13, Ameide (vacature 2024)*
  - c. Aftredend en herkiesbaar: - *Sam Janse* (2^e termijn) - *Jory Verwolf* (met dispensatie)**
- *Corrie Middelkoop-den Oudsten* (met dispensatie)** - *Dick Roodhorst* (met dispensatie)**
11. Afscheid bestuurslid Rinus de Groot.
12. Rondvraag
13. **Pauze**
14. De *Films van Anja*
Anja van der Grijn laat ons haar laatste film(s) zien waarmee zij de recente geschiedenis van Ameide en Tienhoven vastlegt.
15. Sluiting door de voorzitter (rond 22:00 uur)

*tenminste 7 leden kunnen één of meerdere kandidaten voordragen. Deze voordracht dient uiterlijk 48 uur voor aanvang van de vergadering schriftelijk ingediend te worden bij het bestuur. De voorgedragen kandidaat dient vooraf schriftelijk te verklaren een eventuele benoeming te zullen aanvaarden.

**enkel met dispensatie van de ledenvergadering mag een bestuurslid meer dan 2 achtereenvolgende zittingsperioden deel uitmaken van het bestuur.

De vergaderstukken kunt u opvragen bij de secretaris (info@ameide-tienhoven.nl).
De stukken liggen ook een half uur voor de vergadering ter inzage op de vergaderlocatie.

Van ‘HET STEDEKE’ naar ‘DE STAD’

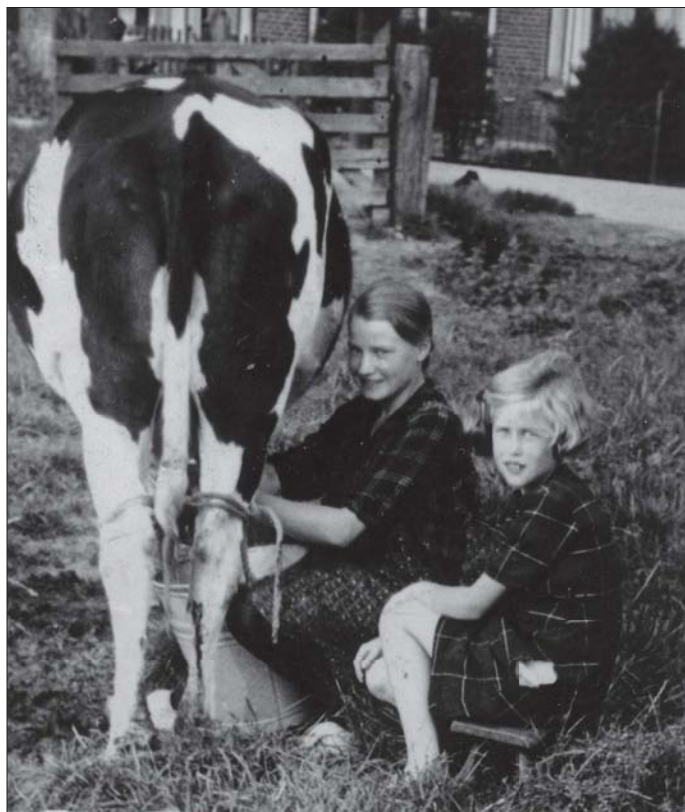
Jan H. Rozendaal

Inleiding

De laatste paar jaar ben ik zo af en toe bezig geweest om de geschiedenis van mijn ouders te beschrijven. Dit naar aanleiding van verhalen die ze hebben verteld en een tweetal interviews met mijn moeder die ik heb opgenomen en na het overlijden de foto's en archiefstukken die zij hebben nagelaten. Mijn ouders zijn in 1938 getrouwd op het stadhuis van Ameide en in 1948 verhuisd naar Vlaardingen. De geschiedenis beslaat dus tien jaar Ameide en voor het overige het wel en wee in Vlaardingen. Het geheel heeft geresulteerd in een boekje dat in 2023 in een oplage van 25 exemplaren is verschenen. In dit artikel zal alleen de ‘Termeise’ periode verhaald worden. Toch zullen er lezers zijn die zich kunnen herinneren dat op Tiendweg 3, nadat Anton Versluis was verhuisd, de familie Rozendaal (zowel de ouders als de kinderen) in de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw daar menig weekend en vakantie heeft doorgebracht waar met veel genoegen aan wordt teruggedacht.

De komst van Marie naar Tienhoven

Maria Geertje (Marie) en haar broertje Gijsbert Frederik (Gijs) Heikoop hebben een bewogen jeugd ge-

▲ Maria aan het melken.

had. Zeker als je je realiseert dat ze op 17- en 13-jarige leeftijd al wees zijn geworden. Na de geboorte van Gijs wordt al vrij snel openbaar dat hun moeder tekenen van de ziekte MS of Parkinson ging vertonen (alhoewel de arts dat vroeger zeker niet uitgesproken zal hebben). Door vererving had hun vader een aantal bunders land op het Hoogeind in eigendom gekregen en uiteindelijk besloten daar een huisje op te laten bouwen. De bouw verliep zeer voorspoedig, want in mei 1929 heeft het gezin Heikoop-Van Bruchem daar hun intrek genomen. Maar het liep anders dan ze verwacht hadden, want al snel kreeg vader Heikoop ernstige maagklachten en moest hij inzien dat ook zijn dagen “een handbreed” gesteld waren. Na ca. zes weken op hun nieuwe boerderijtje gewoond te hebben is hij overleden. En daar bleef een ziekelijke moeder met een zoon van 9 en een dochter van 13 jaar achter. Moeder en dochter gingen na dit overlijden een aantal jaren in het zwart gekleed, want dat was de gewoonte in die tijd. Met vereende krachten van burens en familie werd het werk op de boerderij door hen waargenomen. Na familie-beraad is besloten het gezin in te laten wonen bij de zwager en oudste zus van moeder, namelijk Andries van Dieren en Maaïke van Bruchem die op de Hogewaard woonden in Tienhoven. De overkomst heeft in oktober van dat jaar plaatsgevonden en op de boerderij op het Hoogeind is er boelhuis gehouden om de koeien en alle overige roerende goederen te veilen/verkoop. Andries van Dieren was meester op de ‘School met den Bijbel’ in Ameide waar de 9-jarige Gijs toen zijn onderwijs heeft vervolgd. De familie Van Dieren woonde in het voorhuis van een statige boerderij en de familie Versluis in het achterhuis. Vier jaar later moest ook de moeder van Marie en Gijs, Metje Gerritje Heikoop-Van Bruchem, het tijdelijke met het eeuwige verwisselen, 49 jaar en drie maanden oud. Nu bleven Marie (17 jr.) en Gijs (13 jr.) als weeskinderen achter. Opnieuw moest Marie een aantal jaren in rouwkleding door het leven. Marie is in december 1933 als dienstbode bij Gijs Versluis in Tienhoven op de boerderij in dienst gekomen. En vroeger was het de gewoonte dat je dan ‘kost en inwoning’ kreeg. Het was volop meewerken in het boerenbedrijf. Niet alleen in de huishouding, maar ook de handen uit de mouwen steken tijdens het melken. Ook was met hen besproken dat haar broer Gijs, na zijn schoolperiode, ook bij de familie Versluis mocht komen werken en wonen. Dat werd in april 1934 een feit.

Over de verkeringstijd van Cor en Marie is niet veel bekend. Er is op 19 juli 1933 een ansichtkaart door Marie verstuurd aan: Cornelis Rozendaal, Tiendweg

71 in Tienhoven (bij Ameide Z-H) vanuit Arnhem. Marie was toen 17 jaar en waarschijnlijk met de meisjesvereniging een dag in Sonsbeek in Arnhem geweest. Of Cor en Marie toen al verkering hadden of dat het sturen van de kaart een lokkertje was van Marie, blijft in het ongewisse. Er is ook een (statie) foto genomen van de dag waarop ze zijn verloofd. Keurig gekleed en waarop de ring aan hun linkerhand duidelijk herkenbaar is. De verlovingsdatum ontbreekt helaas. In ieder geval zijn ze daarna getrouwd, Marie was toen 22 en Cornelis 24 jaar.

De start van het huwelijk

Cornelis Rozendaal (Cor) en Maria Geertje Heikoop (Marie) zijn op 10 februari 1938 op het monumentale stadhuis van Ameide - gebouwd in 1644 - getrouwd. Zoals bij ieder jong stel dat verkering heeft, zullen ook zij hebben gespaard en vooral 'verzameld' om hun uitzet zo compleet mogelijk te krijgen. Dat in die tijd dichterbij de eigen sterfelijkheid werd geleefd, blijkt uit het feit dat ook Marie bij hun huwelijk zorgde voor een 'doodshemd', dat een plekje kreeg in de linnenkast. Dat was in die tijd de gewoonte en hoorde bij je uitzet. Hun huwelijk werd ingezegend door consulent ds. J. van Rootselaar uit Hagestein met de tekst van Psalm 84 vers 12: Want God de HEERE is een Zon en Schild; de HEERE zal genade en ere geven; Hij zal het goede niet onthouden van degenen die in oprechtheid wandelen. Na hun huwelijk zijn ze gaan wonen op Achterweg A141 (nu J.W. van Puttestraat 4) in Ameide. Hun trouwdag zal best een vreugdevolle dag geweest zijn, hoewel het ongetwijfeld overschaduwde werd door het gemis van de ouders van Marie. Van een bruiloft zoals wij die tegenwoordig kennen, zal geen sprake geweest zijn. Niet alleen vanwege het feit dat het een andere tijd was, maar ook omdat de jaren dertig de crisisjaren

▲ Cor Rozendaal poseert bij zijn transportkar, een heel gebruikelijk vervoermiddel in die tijd.

waren. De werkloosheid was enorm en de armoede groot. De officieel genomen trouwfoto is ook de enige die aan deze dag herinnert. Op de Achterweg namen ze hun intrek met z'n drieën, omdat de vier jaar jongere vrijgezelle broer van Marie, Gijs Heikoop, bij hen ging inwonen.

Met elkaar runden ze de boerderij en de melkhandel. Er is nooit sprake van honger geweest, niet in de crisisjaren en ook niet in de oorlogsjaren. Dat wil niet zeggen dat het weelde was. Er werd een aantal koeien gehouden en de melk daarvan werd met de bakfiets uitgevent naar de vaste klanten in 'Termei'. Na een aantal jaren werd de bakfiets vervangen door paard en wagen. Het was een merrie want die zijn wat rustiger en volgzamer. In 1946 heeft Cor de merrie nog laten dekken. De kosten daarvan bedroegen 75 gulden, voor die tijd een heel bedrag. Op een boerderij kun je je al gauw redden, een stukje grond voor de teelt van eigen groente, een paar kippen en melk van de eigen koeien. Ook moest er tegenslag geïncasseerd worden, want een van de beste koeien ging dood. Gelukkig was er ook vreugde, want op 8 december 1938 wordt in de bedstee het eerste kind geboren en daarmee de eerste babygeluidjes gehoord in huize Rozendaal, een meisje: Metje Klazina (Meta), die op 12 februari daaropvolgend, samen met zes andere baby's, wordt gedoopt door ds. E. Schimmel in de Hervormde Kerk van Ameide.

De oorlogsjaren

Op vrijdag 10 mei 1940 valt het Duitse leger Nederland binnen. Ook Gijs, de broer van Marie, is voor die tijd al opgeroepen om zich te melden. Het Nederlandse leger is niet opgewassen tegen de Duitse oorlogsmachine en na het bombardement op 14 mei op Rotterdam besluit de Nederlandse legerleiding zich over te geven. Cor en Marie zaten er over in hoe het met hun broer en zwager zou zijn. Na de nodige informatie ingewonnen te hebben blijkt dat Gijs in Delft is gestationeerd. Dat is zo'n kleine 75 km. bij Ameide vandaan. Na enig overleg is toch besloten dat Cor naar Delft gaat om te onderzoeken of Gijs nog in

◀ Cornelis Rozendaal en Maria Geertje Heikoop (huwelijksfoto).

leven is. Op de fiets wordt door Cor, samen met een vriend, de afstand Ameide-Delft afgelegd. Wanneer het tweetal na enig vragen en zoeken op de juiste plaats aankomt waar Gijs gelegerd zou moeten zijn, blijkt gelukkig dat hij nog in goede welstand verkeert en niet aan de werkelijke strijd heeft deelgenomen. Het gevolg van de overgave is dat mensen elders in het land geëvacueerd moesten worden en zo komt er ook in Ameide op Pinksterzondag een grote groep evacués uit Wageningen aan die hier ondergebracht moest worden. De familie Ponstein is toen, samen met drie anderen, van 12 t/m 17 mei ondergebracht op de boerderij van Cor en Marie, in totaal tien personen.¹ Ze zullen best allemaal geen eigen kamer gehad hebben, maar ze zullen blij geweest zijn met het onderdak. Ook zijn er tijdens de oorlogsjaren een poosje Duitse militairen ingekwartierd geweest bij Cor en Marie. Die waren niet welkom, maar 'Befehl ist Befehl' en dus moesten er kamers in orde gemaakt worden. De melk van de koeien moest ingeleverd worden ten bate van de Duitsers, maar Cor roomde voor die tijd stiekem de melk af om er 's avonds laat of 's nachts weer boter van te karnen. Hij heeft daar speciaal een klein boterkarntje voor laten maken. Alles was nog op de bon en een beetje 'zwarte boter' was dan een uitkomst. De boter werd weer geruild voor bijvoorbeeld baby- of kinderkleertjes, en dat was wel nodig, want in de bedstede van de Achterweg wordt in het oorlogsjaar 1942 op 29 november Klazina Adriana (Ineke) geboren. Zij wordt op 20 december door ds. J.J. Poot gedoopt, samen met drie andere kinderen, in de Hervormde Kerk van Ameide. Ondanks de oorlogsprikelen zien Cor en zijn zwager Gijs toch kans om nog enkele cursussen te volgen en daarvan de akte van bekwaamheid in de wacht te slepen. In juli 1940 behaalt Cor het diploma 'Vakbekwaamheid Kruideniersbedrijf' en in april 1943 het getuigschrift 'Melkonderzoek'.

Gijs heeft zich verdiept in de 'Bijenteelt', waarvan hij ook in 1943 het diploma behaalde. In datzelfde jaar behaalde Gijs ook zijn Middenstandsdiploma. Ook is Cor nog lid geweest van de Christelijke muziekvereniging 'Crescendo'. Hij hanteerde de trombone, die in de volksmond meestal schuiftrompet wordt genoemd. De verschillende tonen bij zo'n instrument wordt veroorzaakt door het verschuiven van de buis-

lengte. Zo heeft Cor als lid van Crescendo ook zijn deuntje meegeblazen.

Cor en Marie hebben in april 1943 het huis(je) op de Tiendweg 3 met erf en bouwland van ca. 2000 m² gekocht van de familie Versluis voor een bedrag van 3300 gulden. Dit met het doel om de ouders van Cor, Hermanus Rozendaal en Klazina Rietveld, daar t.z.t. te laten wonen. Dat is dicht bij de Achterweg waar zij wonen, en dat is altijd fijn wanneer je elkaar nodig hebt. Het huisje werd zolang verhuurd. Jaren heeft Anton Versluis er nog gewoond met de afspraak dat de huur zou worden opgezegd als de ouders van Cornelis daar hun intrek zouden nemen.

De bevrijding

Zaterdag 5 mei 1945 is een feestelijke dag, want onder het luiden van het stadhuislokkje werd de Nederlandse driekleur op de toren gehesen. In minder dan een uur was heel het dorp getooid met vlaggen, vol rood, wit en blauw met een zwier van oranje erboven. In de winkel van Van Toor waren speldjes te koop. Vader Van Toor had met zijn zonen, dochters en vrienden de laatste weken van oranjelint, dat ze jaren bewaard hadden, sierspeldjes gemaakt. Niet lang daarna "karden" de jongeren met fietsen onder een haag van vlaggen luid rinkelend en triomfantelijk door Ameide. 's Middags is er een dankdienst gehouden in de Hervormde kerk, waarin voorgingen de beide plaatselijke predikanten Poot en Vlijm. Die avond heeft eenieder die dat maar kon, om acht uur de rede van onze vorstin Wilhelmina beluisterd.

Daarna gaf de muziekvereniging nog een concert op de Dam. Zondag 6 mei 1945 werd er opnieuw in een stampvolle kerk een dankstond gehouden. 's Avonds deed het gerucht de ronde dat de Tommy's (Engelse militairen) over tien minuten zouden arriveren in Ameide. Niets van waar, er waren alleen de 'veerlieden' met hun geknal. Ook op maandag bleven de B.S. (B.S. zijn de Binnenlandse Strijdkrachten die ondergronds opereerden [J.R.]) op zolder, maar dinsdag 8 mei 1945 is de grote dag geworden. De Dam stond tjokvol met wachtende mensen, Maar... vooralsnog viel er geen bevrijder te bekennen. 's Middags echter komen ze aan, onze bevrijders! Het waren niet de verwachte Canadezen, maar een Belgische brigade die was ingedeeld bij het eerste Canadese leger. Plechtig, heel aarzelend eerst, maar daarna krachtig klonk het Wilhelmus, gevolgd door zwak driewerf hoerageroep (Bron: Nieuwsblad HVAT).

Op 24 november 1946 kondigt zich weer gezinsuitbreiding aan op de Achterweg A141. Er wordt een zoon geboren, Jan Hendrik (Jan), die vernoemd is naar zijn opa, de vader van Marie: Jan Hendrik Heikoop. Een stamhouder dus. Ook hij is in de Hervormde Kerk van Ameide door een ringpredikant gedoopt omdat in die periode de Gemeente vacant was.

De gehaakte doopcape waarin hij ten doop is gehouden, is door moeder Marie zelf gemaakt, zoals zij zoveel kleertjes haakte en breidde voor de kinderen.

▲ Geslaagden zuiveldiploma (Cor aangeduid met een cirkel).

1 De gegevens van de evacuatie uit Wageningen komen uit Het Nieuwsblad van de Historische Vereniging Ameide-Tienhoven, jaargang 2018 – nummer 1, pag. 15 t/m 20. Het artikel draagt de titel 'Evacuatie uit Wageningen, mei 1940' door Antje Ponstein-van Heerde.

▲ Cor (zie cirkel) is ook lid geweest van de Christelijke muziekvereniging 'Crescendo'. Hij bespeelde een schuiftrombone. Ouderen onder ons zullen zich nog veel muzikanten van de muziekvereniging herinneren.

Overheidsmaatregelen

Tijdens de Duitse bezetting kwam de overheid, zonder de last van parlementaire bemoeienis, tot een sterke regulering van de melkhandel. Zo werd bepaald dat melk niet meer rechtstreeks door de boer aan particulieren geleverd mocht worden. De koeboeren moesten kiezen tussen voortzetting van de boerderij of de melkhandel. In het Melkstandaardisatiebesluit 1940 werd in Nederland het melkvetgehalte van consumptiemelk vastgesteld op 2½ % voor volle melk. Onbewerkte melk bevatte ongeveer 3,85% melkvet, afhankelijk van de veestapel en het seizoen. Sindsdien kon de boer/melkslijter de melk van zijn eigen bedrijf niet meer rechtstreeks uitventen naar zijn klanten. Tegelijk met de invoering van het standaardvetgehalte werd uit oogmerk van preventieve gezondheidszorg pasteurisatie (= verhitting) van de melk ingevoerd. Dit maakte het product vrij van eventuele ziektekiemen en ook langer houdbaar. Vetgehalte en pasteurisatie waren geen handelingen die de boer/melkslijter, die de melk aan particulieren uitventte, zelf kon en mocht uitvoeren. Dat Cor zich niet altijd aan de regels hield, blijkt uit een klacht van de Ambtenaar van de Tucht-rechtspraak in 1947. Maar wat voor ernstigs is er dan gebeurd? Wel, de klacht houdt in dat Cor "ca. 3½ liter van de in zijn bedrijf gewonnen melk niet heeft afgeleverd of doen afleveren aan een melk verwerkend bedrijf".

Gedwongen door die wetgeving zijn ze op zoek gegaan naar een bestaande zaak ter overname, o.a. in Gouda. De zaak stond hen wel aan, maar er was geen mogelijkheid om te wonen. Marie was daar zeer ontstemd over en heeft zonder dat haar man het wist een nette 'boze' brief verzonden naar de overheid. Ze vond het overheidsbesluit niet alleen ongewenst, maar gaf ook aan dat er wel bedrijven te koop waren maar er was geen woning bij. Het resultaat was dat er op een gegeven moment een ambtenaar op de stoep stond om de brief te bespreken en hij had een mogelijke oplossing. In Vlaardingen was er een bedrijf te koop van ene Adriaan Moerman, die binnen korte tijd hoopte te emigreren naar Zuid-Afrika. Een winkel met een melkwijk en... een woning! Er is contact opgenomen, er zijn kijk- en overlegmomenten geweest en uiteindelijk is de koop gesloten. Voor 16.000 gulden werden Cor en Marie eigenaar van het woonhuis met winkel, inventaris en goodwill aan de Eendrachtstraat 50 in Vlaardingen. Om deze koop tot een goed einde te brengen werd er bij de dames De Zeeuw aan de Knottenbeltlaan (wat nu Mozartlaan heet) een bedrag van 5000 gulden geleend tegen een rente van 4% per jaar. Wat zag Marie ertegenop, van het vertrouwde en beschermde kleine stadje Ameide naar de 'grote' stad Vlaardingen. En dat is goed te begrijpen. Ameide had in die tijd ongeveer 1800 inwoners en het grote, onbekende Vlaardingen wel zo'n 38000, je zou er verdwalen. Als Marie had mogen kiezen tussen Gouda en Vlaardingen, had ze voor Gouda gekozen. Daar was ook een kennis, de familie Van Lomwel uit Ameide, een melk- en

Zittingsdatum: 17 APR. 1947

A. No.:
Nw.Do. 3446

KLACHT

van den Ambtenaar voor de Tuchtrechtspraak voor de Voedselvoorziening

in het Arrondissement Dordrecht,

tegen

Naam: Rozendaal
Voornamen: Cornelis
Beroep: veehouder- melklijter
Geboren: 16 October 1914 te Langerak
Wonende: Ameide Gem.:
Straat/wijk/huisnr.: Achterweg A 141

terzake dat hij op of omstreeks 15 Januari 1947, te Ameide, althans in Nederland, $\pm$ $\frac{3}{4}$ Liter van de in zijn bedrijf gewonnen melk behoudens de hoeveelheden, welke uitgezonderd zijn ingevolge artikel 2 Zuivelverordening 1942, Melkwinningsgebieden enz., niet heeft afgeleverd of doen afleveren aan een melkverwerkend bedrijf.

Gedaan te Dordrecht, 27 Maart 1947.

De Ambtenaar voornoemd,

▲ Dat Cor zich niet altijd aan de regels hield, blijkt uit een klacht van de Ambtenaar van de Tuchtrechtspraak in 1947.

zuivelbedrijf begonnen en dan had je toch het gevoel dat er al een bekende in de stad woonde.

De laatste loodjes in Ameide

Maar goed, de kogel was door de kerk, en als je A zegt moet je ook B zeggen. Tijd om lang te treuren over hetgeen achtergelaten moest worden, was er niet, er moest naar de toekomst gekeken worden. Het vee en datgene wat in Vlaardingen niet nodig was, zou verkocht zijn. De boerderij met schuur, hooiberg, erf en tuin, het weiland aan de Paramasiebaan en het hooiland aan het Aaksterveld hadden ze gehuurd van Berdje Cornelia Rietveld, weduwe van Arie Jongkind. De laatste kwitantie van 7 november 1947 vermeldt: Ontvangen van C. Rozendaal driehonderd vijfenzeventig gulden voor de tweede helft van de huur van de boerderij met landerij te Ameide. Getekend: Wed. A. Jongkind. Dus dat was alleen een kwestie van de huur opzeggen. De melkhandel is verkocht aan Leen Verwolf en dat werd door middel van een pamflet op 31 januari 1948 aan de "Termeienars" bekend gemaakt.

De 'School met den Bijbel' werd verwittigd dat Meta de school ging verlaten en hondje Molly werd ondergebracht bij de familie Versluis. Zelfs toen werd er voor het in bezit hebben van een hond(je) al hondenbelasting geheven. In het archief vonden we nog een kwitantie van de gemeente Ameide voor betaling van

Mededeling.

L. S.

Ondergetekende, **C. ROZENDAAL** te Ameide, welke door Overheidsmaatregelen is genoodzaakt zijn Bedrijf te staken, deelt U hierbij mede, dat hij met ingang van **2 Februari 1948 zijn Melkhandel heeft overgedragen aan den Heer L. VERWOLF, te Ameide.**

Het is hem een behoefte U langs deze weg hartelijk dank te zeggen voor het gedurende een reeks van jaren geschonken vertrouwen en beveelt zijn opvolger, van wien hij uit ervaring weet dat hij Uw vertrouwen zal waardig maken, beleefd in Uw gunst aan.

Hoogachtend,

C. ROZENDAAL.

AMEIDE, 31 Januari 1948.

L. S.

Onder verwijzing naar bovenstaande, deelt ondergetekende

L. VERWOLF,

U beleefd mede dat hij met ingang van 2 Februari 1948 **de Melkhandel van den Heer C. Rozendaal heeft overgenomen.**

Hij zal er naar streven door levering van eerste soot en kwaliteitsartikelen en door vlugge en accurate bediening Uw vertrouwen waardig te maken, en beveelt zich beleefd in Uw gunst aan.

Hoogachtend,

L. VERWOLF.

AMEIDE, 31 Januari 1948.

▲ De melkhandel is verkocht aan Leen Verwolf en dat werd door middel van een pamflet op 31 januari 1948 aan de "Termeienaren" bekend gemaakt.

de hondenbelasting over 1946 ten bedrage van twee gulden. Het lidmaatschap van de muziekvereniging Crescendo werd opgezegd en de schuiftrumpet ingeleverd. Zo wordt er toegeleefd naar de dag dat de vrachtwagen verscheen om de inboedel in te laden en op weg te gaan naar Vlaardingen. We schrijven dan februari 1948.

En de boer hij ploegde voort... En daar hebben Cor en Marie en broer en zwager Gijs het verdere van hun leven doorgebracht. Hard gewerkt, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat. Al voor 6.00 uur naar de melkfabriek om melk en de overige producten op te halen en 's avonds na de maaltijd de winkel bijvullen zodat er de volgende dag niet misgegrepen werd. Totdat de leeftijd bereikt werd om 'de harp aan de wilgen te hangen'. Daarna mochten ze nog vele jaren zowel in Vlaardingen alsook in Tienhoven aan de Tiendweg 3 verblijven. Totdat... ook aan die momenten een einde kwam. De Prediker zegt het al: Alles heeft een bestemde tijd. Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven. En dat geldt alle mensen, dus ook Cor, Marie en Gijs. Hun lichamen rusten in een driepersoonsgraf op de begraafplaats 'Holy' in Vlaardingen.

Boekbespreking:

"Het kerkje aan de Achterweg"

Sam Janse

Het is een bescheiden titel: Het kerkje aan de Achterweg. 'Achterweg' klinkt nu eenmaal minder voornaam dan 'Voorstraat' en het verkleinwoord maakt het ook niet groter dan het is. Maar in de volksmond wordt het nog steeds zo genoemd. De Achterweg was de officiële naam voordat de straat J.W. van Puttestraat ging heten. Intussen is het kleine kerkje uitgebreid en is de eigenlijke kerk tegen het oude pand aangebouwd.

De Christelijke Gereformeerde Kerk in Ameide bestaat honderd jaar. En dat jubileum verdient een boek. Het is een prachtig uitgevoerd werk geworden van 174 pagina's, mooi vormgegeven door M. Vlot en gedrukt bij De Groot in Goudriaan. Ds. M. van der Sluys, die hier ook nog een aantal jaren heeft gewerkt, en ds. H. van der Ham hebben het boek geschreven, maar wel met hulp van velen.

Voor lezers die niet zo ingevoerd zijn in de kerkelijke wereld heb ik deze korte informatie. In de negentiende eeuw onderging de Nederlandse Hervormde Kerk twee aderslatingen. Bij de Afscheiding van 1834 verliet een beperkt aantal orthodoxe gemeenteleden de kerk en in 1886 onder leiding van Abraham Kuiper een grotere groep. In 1892 verenigden deze twee kerken zich. Dat wil zeggen, de meeste gemeenten ervan, want er was een kleine groep afgescheidenen die bezwaren had tegen de theologie van Kuiper en daarom niet meeging. Ziedaar het ontstaan van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Kenmerkend voor hun leden was de nadruk op een persoonlijk doorleefd geloof. We spreken dan in de kerkgeschiedenis van de stroming van het piëtisme of de nadere reformatie: de waarheid van de Bijbel wil niet alleen met het hoofd aanvaard, maar ook met het hart gekend worden.

In Ameide waren er ook zulke gelovigen. In de artikelen die ik destijds over Willem Verheij geschreven heb, kwam het uitgebreid naar voren. Maar Verheij en zijn kompaan Cornelis Terlouw gingen niet de Hervormde kerk uit, maar waren juist blij met de koerswijziging die zich na het emeritaat van ds. Van Beuningen in 1882 had voltrokken: van vrijzinnig naar rechtzinnig. Daar had ik nog iets meer over willen horen: was er verschil in theologie en spiritualiteit tussen de bevindelijken in de Hervormde kerk en de groep die later 'het kerkje aan de Achterweg' oprichtte? En concreet: is de Terlouw die op pagina 32 genoemd wordt Cornelis Terlouw of iemans anders?

De opbouw van het boek is als volgt: na een Ten geleide behandelt hoofdstuk 2 de voorgeschiedenis tot en met de bouw van de oude kerk in 1923.

Hoofdstuk 3 bespreekt toonaangevende figuren uit de begintijd waaronder 'Meester Andries van Dieren'. Hoofdstuk 4 gaat over de voorgangers en dat loopt van ds. Kok tot ds. Pronk. Niet vreemd dat de meeste aandacht uitgaat naar ouderling Van Rossum die weliswaar geen predikant was, maar wel preekbevoegdheid had. Een man die van 1972 tot 1992 de gemeente van Ameide diende en zowel binnen als buiten zijn parochie gewaardeerd werd. Hoofdstuk 5 handelt over de gebouwen en de volgende drie hoofdstukken over karakteristieke figuren uit de gemeente, terwijl in hoofdstuk 9 aandacht wordt gevraagd voor de verenigingen.

Tot slot nog een kritisch punt, want als de recensent dat niet geeft, denken de lezers dat hij het boek niet goed gelezen heeft. Op bladzijde 12 wil de schrijver duidelijk maken waarom in 1834 en de jaren daarna gelovigen uit de Hervormde Kerk wegliepen. Maar daar is hij niet precies genoeg. Hij schrijft over die tijd: 'Veel predikers brengen niet meer het evangelie van zonde en vergeving. Er wordt in de preek niet meer gesproken namens God, maar over de mens en de medemenselijkheid. Niet de liefde Gods, maar de liefde tot je naaste is de inhoud van de prediking.' Maar dat alles speelde nog niet rond 1834. De toen heersende theologie was die van de Groninger richting en de schrijver gooit deze op één hoop met de vrijzinnigheid die in de tweede helft van de 19e eeuw opkwam en met de zgn. medemenselijkheidstheologie van de 20e eeuw. Rond de Afscheiding speelden andere geloofspunten. De Groninger theologen hadden bezwaren tegen de uitverkiezingsleer van Dordt, stelden vragen bij de leer van de Drie-eenheid en spraken ook anders over de verzoening door Jezus Christus. Maar een Groninger godgeleerde als Hofstede de Groot zou zich zeker niet herkend hebben in het verwijt dat hij een medemenselijkheidstheologie verkondigde, waarin de liefde van God niet centraal stond.

Ook de opmerking op dezelfde bladzijde dat sommige dominees in de tijd van de Afscheiding doopten 'in de naam van geloof, hoop en liefde', in plaats van 'in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest' klopt niet. Ook dat punt gaat pas spelen in de tweede helft van de 19e eeuw. In 1896 keurde de Nederlandse Hervormde Kerk in een Synodale circulaire deze alternatieve doopformule ten stelligste af en vroeg aan voorgangers en kerkenraden zich aan de officiële formule, ontleend aan Matteüs 28 : 19, te houden.

Ik zal het boekje in onze kleine bibliotheek zetten, omdat het 'kerkje aan de Achterweg', hoe bescheiden ook, niet weg te denken is uit ons dorp.

De eerste generaties *Termeise Verheijen* in Pella

Teus Stahlie

Inleiding

Rond 1820/30 groeide bij een aantal leden van de Nederlands Hervormde Kerk¹ onbehagen over de kerkelijke situatie. Enerzijds miste men bij veel predikanten de bevindelijkheid in de prediking. Anderzijds was men zeer ontevreden over de bemoeienis van koning Willem I met de kerkelijke organisatie: hij liet bij koninklijk besluit een nieuw kerkelijk reglement opstellen. De rechtzinnigen waren van mening dat daarin teveel werd afgeweken van de Synode van Dordrecht uit 1618. Verder wilden zij een heldere scheiding tussen kerk en staat.

Op allerlei plaatsen in Nederland ontstond er verzet, en – zoals altijd – kwam er een aantal leiders (meestal predikanten) naar voren, dat op de een of andere manier ‘in opstand kwam’. Kerkelijk en maatschappelijk werd dit verzet echter de ‘kop ingedrukt’. Voor het geval dat mensen samenkwamen in huizen, schuren en in het open veld, haalde de overheid een wetsartikel van stal, waarin bepaald was dat bijeenkomsten van meer dan 20(!) personen zonder vooraf gegeven toestemming niet geoorloofd waren. Dat leidde geregeld tot arrestaties en veroordelingen; vaker werden er alleen boetes opgelegd. Sommige predikanten werden uit hun ambt gezet en een aantal kerkelijke gemeenten splitste zich af. Kortweg: grote onrust op kerkelijk (en maatschappelijk) terrein!

Al deze ontwikkelingen leidden in 1834 landelijk tot de zogeheten Afscheiding. Bekende voor mannen waren o.a. ds. De Cock in Ulrum, ds. Scholte in Doeveren en Genderen (Brabant), ds. Brummelkamp in Hattem en ds. Van Raalte in Genemuiden. Op meerdere plaatsen in het land werden Christelijk Afscheiden Kerken geïnstitueerd en deze kerken verenigden zich in een Algemene Synode.

Ook de Alblasserwaard bleef niet onberoerd. Gaan-

deweg ontstonden er hier groepen mensen, die zich niet meer thuis voelden in de plaatselijke kerk of die elders gingen kerken bij predikanten waar zij zich ‘beter thuis’ voelden. Ook in Ameide moeten deze ontwikkelingen voelbaar zijn geweest, maar het is opvallend, dat de toenmalige predikant ds. Diemont en zijn kerkenraad er voor kozen zo min mogelijk aandacht aan de zaak te besteden: in de kerkelijke boeken en notulen wordt geen melding gemaakt van bijzondere spanningen in de gemeente. Toch moeten die er zijn geweest, hoewel het moeilijk is te zeggen hoeveel lidmaten sympathiseerden met de Afscheiding. In ieder geval kunnen we stellen, dat een ruime meerderheid van de Termeise gemeente de Hervormde Kerk trouw bleef.

Een tipje van de sluier wordt opgelicht als op 9 januari 1835 de kerkenraad een kort briefje krijgt, ondertekend door drie bezwaarden. Het luidt als volgt:

Mijnheer A. Diemont, predikant te Ameide,

Wij ondergetekenden verklaren bij deze ons als afgescheiden van het thans bestaand Nederlands Hervormd Kerkbestuur en verkiezen niet langer leden van deze Gemeente te blijven zoo verzoeken wij UE: derhalve onze namen op het Ledemaatboek te schrappen.

w.g. Willem van Asch, Koen de Jongh,
G.J. van der Grijn

En de reactie van de kerkenraad?

We vinden een uiterst magere aantekening terug in de betreffende notulen:

Na rijpe(!) overweging werd besloten dit bericht voor kennisgeving aan te nemen en ten minste provisioneel geen pogingen aan te wenden om deze personen van hunne dwaling terug te brengen dewijl men zich algemeen op goede gronden overtuigd hield, dat dergelijke maatregelen bij de tegenwoordige denkwijze van velen eer nadelig dan voordelig zou werken. Hierop werd de vergadering gesloten...

¹ In 1816 bepaalde koning Willem I dat dit de officiële naam was in Nederland voor de Protestantse Kerk.

Korte tijd later zegt ook Louw Pieters van Lomwel zijn kerkelijk lidmaatschap op.

Ds. Scholte en de tocht naar Pella

Zoals al opgemerkt was Hendrik Petrus Scholte een van de voormannen van de Afscheiding. Hij werd in 1805 in Amsterdam geboren. Zijn grootvader hield zich bezig met de raffinage van suiker en zijn vader fabriceerde kistjes voor de suikerindustrie. Hendrik werkte als leerling in de fabriek van zijn vader, maar hij was ook geïnteresseerd in kunst. In de jaren twintig overleden zijn vader, zijn grootvader, zijn moeder en zijn broer kort achter elkaar. In plaats van in de voetsporen van zijn (groot)

▲ H.P. Scholte.

vader te treden en fabrikant te worden, verkocht Scholte het familiebedrijf en verhuisde naar Leiden om daar theologie en filosofie te gaan studeren. Hij werd ook nog soldaat in 1831 toen de Leidse studenten - de Vrijwillige Leidse Jagers - deelnamen aan de Tiendaagse Veldtocht tegen de Belgen die zich onafhankelijk van Nederland verklaard hadden. Een jaar later, in 1832, kreeg Scholte zijn bul in de theologie. En op 20 december trouwde hij met Sara Brandt, de dochter van een voormalige (suiker)klant van zijn vader in Amsterdam.

Kort hierna wordt hij in Noord-Brabant beroepen als predikant in Genderen en Doeveren en raakt hij meer en meer betrokken bij de ontevredenheid in de Hervormde Kerk. Hij wordt op veel plaatsen uitgenodigd om voor te gaan bij de bezwaarden, aanvankelijk vaak tijdens bijeenkomsten in schuren en in het open veld, waarvoor hij meerdere keren beboet wordt en zelfs kort gevangen gezet wordt. In 1834 sluit hij zich aan bij de Afscheiding als een van de leidende figuren. Zijn gemeente in Doeveren splitst zich af van de Hervormde Kerk en gaat verder als Christelijk Afscheiden Kerk. Meerdere van zulke gemeenten ontstaan er in het land en Scholte speelt daarin geregeld een voorname rol. Niet ver van Ameide wordt in Noordeloos ook zo'n Christelijk Afscheiden Kerk gesticht.

Na de troonsafstand van koning Willem I (1840) nam de vervolging af om na 1848, toen een nieuwe grondwet werd ingevoerd, zelfs geheel te verdwijnen. Dat was echter voor veel afgescheidenen te laat. Zij besloten vanwege de als knellend ervaren situatie in Nederland het land te verlaten. Zij wilden nieuwe gemeenschappen stichten en zagen daartoe in Amerika de beste mogelijkheden. Naast Scholte was ook Van Raalte een drijvende kracht achter dit denken. Om hun idealen te realiseren richtten de beide strijdbare predikanten in 1846 de 'Christelijke Vereniging voor Landverhuizers naar de Vereenigde Staten van N.-Amerika' op. Een leidend comité werkte stap voor stap de plannen uit. De belabberde economische situatie in Nederland hielp mee de laatste twijfels om

elders het geluk te zoeken weg te nemen. **Uiteindelijk verzamelde Scholte ca. 850 mensen om zich heen en in april 1847 vertrok de groep met vier schepen naar Baltimore in Amerika om vervolgens verder te trekken naar Iowa.** Volgelingen van Van Raalte trokken naar Michigan. Men was de geestelijke onvrijheid en de bemoeienis van de Nederlandse overheid meer dan beu.

SCHEPEN IN LADING. ROTTERDAM.

BALTIEMORE. Het Amerikaansch Fregatschip *Harvest*, kapl. J. Fuller. Adres ten kantore van Hudig en Blokhuysen.

BALTIEMORE. Het Amerikaansch gekoperd Fregatschip *Katharina Jackson*, kapl. W. W. Stafford, vertrekt tegen den 25sten Maart Adres bij Wamberie en Crooswijk.

BALTIEMORE. Het Nederlandsch gekoperd snelzeilend Fregatschip, *Maasstroom*, kapl. H. Schuth, om op den 13den April te vertrekken. Adres ten kantore van Vierboom en Suermondt en Wamberie en Crooswijk.

BALTIEMORE. Het Nederlandsch gekoperd Barkschip *Nagasaki*, kapl. F. A. Buonmeijer, vertrekt 3 April. Adres bij Wamberie en Crooswijk.

BATAVIA. Voor Passagiers en Goederen, het Nederlandsch Barkschip *Jan Daniel*, kapl. J. H. Zeeman. Adres ten kantore van van Biphen en Ruyt.

BATAVIA. Voor Goederen en Passagiers, het Nederlandsch snelzeilend gekoperd Barkschip *Garas*, kapl. L. W. van Rijn van Alkemade. Adres ten kantore van Vierboom en Suermondt.

BATAVIA. Mede voor passagiers, waartoe hetzelfde bijzonder is ingericht, het gekoperd snelzeilend Nederlandsch Fregatschip *Gerardus Jacobus*, kapl. H. B. C. H. Ruych, voerende eenen bekwaamen

ROTTERDAM & LONDEN.

HATAVICH. — D. DUNLOP.

Van ROTTERDAM na ' Van LONDEN naar ROTTERDAM.

16 Mt. Dinsd. 's avonds 10 * 21 Mt. Zond. 's avonds 8 *
23 * * 's avonds 3 * 28 * * * 11 *
30 * * 's avonds 10 *

ROTTERDAM EN ANTWERPEN,
en tusschengelogene Plaatsen.

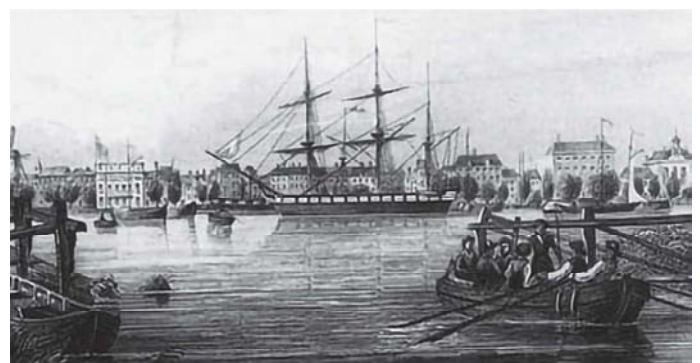
▲ Advertentie uit het N.R.C. van 16 maart 1847.

De 4 schepen met Scholte-aanhangers, die alle medio april 1847 vertrokken naar Baltimore, waren:

1. Het Nederlandse barkschip *Nagasaki*, vertrekkend uit Rotterdam.
2. Het Nederlands snelzeilend fregatschip *Maasstroom*, eveneens vertrekkend uit Rotterdam.
3. Het zeilschip *Pieter Flores*, vertrekkend uit Amsterdam.
4. Het Amerikaanse fregatschip *Katharina Jackson*, vertrekkend uit Rotterdam. Scholte zelf reisde apart per stoomboot vanuit Liverpool, mede door de gezondheid van zijn vrouw.

Hoog boven de Atlantische Oceaan vliegend, kan de moderne reiziger op weg naar Amerika zich nauwelijks meer voorstellen hoe men 150/200 jaar geleden de oceaan overstak. De landverhuizers kwamen uit verschillende (vooral arme) landelijke gebieden. Geld voor de overstek moesten ze bijeen schrapen, vaak door hun schamele bezittingen te verkopen. Men behield slechts het lijfgoed en het hoognodige. En... men nam voor altijd afscheid van geliefden en van een vertrouwde omgeving.

Dan de lange reis naar het onbekende land... De meesten reisden te voet, per paard en wagen, trekschuit of beurtvaartschipper naar de havens van Rotterdam of Amsterdam. Zodra zij zich hadden

▲ Emigranten op weg naar Amerika.

ingescheept, konden zij zich voorbereiden op de overtocht. Die kon afhankelijk van de wind en het seizoen tussen de vijf en acht weken duren. De condities aan boord van de schepen waren voor de passagiers buitengewoon onaangenaam. De ruimte die men aan boord kreeg toegewezen, was klein, donker en vaak smerig. De meeste passagiers hadden de zee nog nooit gezien en werden angstig bij het zien van de enorme watermassa. Het voedsel dat aan boord werd verstrekt, vormde een extra aanslag op de magen van de ongelukkige reizigers. Sommige passagiers brachten de gehele reis (zee)ziek in hun bed door. Het drinkwater werd in die tijd nog in houten vaten vervoerd. Als de reis dan lang duurde, moest het met azijn worden aangelengd om het bederf tegen te gaan. Dat kon echter niet verhinderen dat het water op den duur verschrikkelijk stonk. Een enkeling overleefde alleen al deze zeetocht niet...

Eenmaal aangekomen in Baltimore stond hen nog een lange en vermoeiende vervolgreis te wachten. Na een kort verblijf in Baltimore vertrok men per trein en boot naar St Louis. Hier werd enige tijd rust genomen en werden 'verkenners' vooruit gestuurd om een geschikte locatie als einddoel te vinden. Meerdere kinderen en enkele volwassenen overleefden deze zware tocht niet en stierven onderweg. Uiteindelijk trok men verder naar Keokuk, Iowa met behulp van stoomboten om verder met ossenwagens en paarden te voet te trekken naar een bijna verlaten plek, die zij omdoopten tot Pella; daar kwamen ze op 17 augustus 1847 aan... Die naam 'Pella' was overigens zorgvuldig gekozen: die verwijst naar de stad Pella in het huidige Jordanië, die een toevluchtsoord voor christenen was in de eerste eeuw. In grote eendracht begon men met de opbouw van de nederzetting.

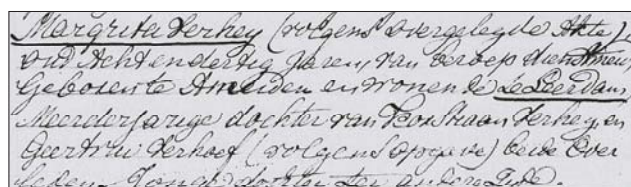
Corstiaan (Jacobuszn) Verheij (1775-1847)

Een kleinzoon van de bekende Tienhovense timmerman Isaac Verheij (1705-1778) blijkt in 1847 met de groep onder leiding van ds. Scholte naar de Nieuwe Wereld te zijn getrokken. Corstiaan ("Corsje") is een zoon van Jacobus Verheij (de oudste zoon van Isaac) en Margaretha ("Grietje") de Groot. Zijn vader Jacobus was eveneens timmerman en verhuist kort na zijn huwelijk in 1770 met zijn gezin naar Lopik en later (1776) naar Jaarsveld.

Al op jonge leeftijd verliest Corstiaan beide ouders: zijn moeder overlijdt in 1782 kort na de geboorte van haar jongste dochtertje en zijn vader sterft in 1784. Klein Corsje is dus pas 9 jaar oud als hij als wees achterblijft. We hebben geen informatie waar de kinderen zijn opgevangen en waar zij hun verdere jeugd hebben doorgebracht. Het kan heel goed mogelijk zijn, dat de kinderen zijn opgevangen in het gezin van hun oom Willem Isaacszn Verheij (1744-1811), die in zijn eerste huwelijk getrouwd was met Johanna de Groot, een zus van Margarita. Corstiaan heeft verschillende beroepen uitgeoefend, zoals timmerman en later ook tuinman.

Op 31 januari 1802 treedt Corstiaan in Tienhoven in het huwelijk met Geertruij Verhoef, geboren in 1775 in Groot Ammers. Uit dit huwelijk worden 7 kinderen geboren, waarvan alleen de oudste drie de volwassenheid bereiken:

- Margrita, geboren de 29^e april 1802 en gedoopt de 2^e mei in Ameide. Zij trouwt op 38-jarige leeftijd op 09-07-1840 in Leerdam met Willem van Asch, geboren op 19 april 1805 te Beesd (Marienweerd) als zoon van Frans van Asch en Maria van Mill. Twee kinderen worden er in Leerdam geboren: Frans (1841) en Geertruida (1844).

▲ Fragment uit de huwelijksakte van Margrita met de verklaring, dat haar beide ouders zijn overleden... Dit is onjuist en wekt verbazing.

Van Asch is een overtuigd voorvechter van de Afscheiding. Nadat hij zich in januari 1835 in Ameide onttrokken heeft aan de NH-kerk (zie eerder briefje aan de kerkenraad) vinden we hem in 1836 terug in Noordeloos, waar hij als korenmolenaarsknecht werkzaam is. Op 13 januari 1836 wordt daar de Christelijk Afscheiden Gemeente geïnstitueerd. Voorganger is dan ds. Gezelle Meerburg, die in deze dienst met 80 kerk-gangers 4 ambtsdragers bevestigt, waaronder... Willem van Asch als diaken. Dit gebeuren gaat de plaatselijke hervormde predikant ds. Matthes te ver en hij beklaagt zich bij de burgemeester. Maar deze wil niet ingrijpen. Dan op naar Gorkum, naar de rechter; het recht moet zijn loop hebben!! De officier van justitie laat er geen gras over groeien en al vier dagen later, op 17 januari 1836, komt hij persoonlijk met zijn griffier naar Noordeloos om orde op zaken te stellen. In de pastorie van de NH-kerk worden de nieuwe ambtsdragers verhoord en op 12 maart worden zij veroordeeld tot hoge geldboetes: ds. Gezelle Meerburg moet 90 gld betalen en Van Asch 80 gld. En dan te bedenken: in die tijd verdiende een arbeider ongeveer 1-2 gld per week!

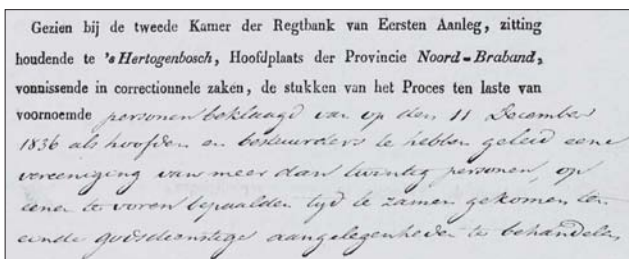
Korte tijd later vertrekt Van Asch naar Leerdam en daar sluit hij zich weer aan bij de Christelijk Afscheidenen. Ook daar wordt hij snel ambtsdrager. Maar dan gaat er iets mis en komt hij in conflict met zijn kerkenraad. Terwijl hij in 1838 zowel burgerlijk als kerkelijk zijn huwelijk heeft laten afkondigen, verklaart hij toch het huwelijk niet te willen aangaan, want de Heer heeft hem ervan weerhouden... In de Burgerlijke Stand van Leerdam is inderdaad een huwelijksafkondiging terug te vinden (14-01-1838) en wel van Willem van Asch en Antonia Ballegooijen² uit Aalst. Maar het feest gaat niet door; Willem bedenkt

2 Zij trouwt (alsnog) in 1842 te Gameren met Willem Donker.

zich... Na een hoop geharrewar wordt hij door zijn kerkenraad geschorst en afgezet als ambtsdrager met medeweten van de provinciale synode. Klaarblijkelijk is hij niet veel later tot ander inzicht gekomen: in 1840 trouwt hij met Margrita Verheij.

- Merrigje, geboren op 9 oktober 1804 in Ameide met als doopgetuigen Merrigje van Zoelen (grootmoeder) en Louw Pieters van Lomwel. Zij trouwt op 2 december 1835 in De Werken en Sleeuwijk met Arnoldus Doedijns (1796), bouwman uit De Werken. In de huwelijksakte wordt vermeld, dat Merrigje ("Mergie") dienstmeisje is in Werkendam en dat haar ouders niet aanwezig waren, maar schriftelijk toestemming gaven via een notarieel brevet, opgesteld ten overstaan van notaris Bodde uit Meerkerk (20-11-1835). Uit dit huwelijk zijn 5 kinderen geboren, waarvan 3 dochters en een zoon de volwassenheid zullen bereiken. Het echtpaar woonde aan De Werken-schendijk in een klein huisje even buiten Werkendam en bezat een paar stukken land, waar Arnoldus een boerenbedrijfje had.

Ook dit echtpaar behoorde weer tot de aanhangers van de plaatselijke Christelijk Afscheiden Gemeente. En ook hier weer een voorbeeld van de eerder geschetste situatie rond de afgescheidenen in Nederland: op 15 februari 1837 moet Arnoldus samen met de plaatselijke predikant ds. Gezelle Meerburg verschijnen voor de rechtbank in Den Bosch. Hun misdaad: op 11 december 1836 hebben zij een samenkomst van meer dan 20 personen bijgewoond en georganiseerd! Zij krijgen beiden een geldboete van 50 gulden. voor mensen in die tijd een groot bedrag!

▲ Gedeelte uit de uitspraak van de rechter in Den Bosch betreffende de overtreding van Arnoldus Doedijns en ds. Gezelle Meerburg (december 1836).

Arnoldus overlijdt op de 17^e januari 1851. Nog datzelfde jaar hertrouwt Merrigje op 31 december met Antonie Duijster uit Giessen, een man die ruim 15 jaar jonger is.

- Jacobus, geboren op 15 januari 1807 in Ameide met als doopgetuige Nevina Verheij, de zus van Corstiaan. Van beroep was hij ook timmerman(sknecht). Op 28 juli 1838 treedt hij in Ameide in het huwelijk met Geertrui Peterse, geboren op 02 juli 1809 te Ameide als dochter van Dirk Peterse, waagmeester, en Wilhelmina van Kekem/Kekum. Dan wordt op 9 augustus 1843 een zoontje geboren, Corstiaan genaamd;

◀ Ds. G.F. Gezelle Meerburg.

deze overlijdt echter enkele weken later op de 29^e september. Kort daarna overlijdt moeder Geertrui op 30 oktober 1843 in Ameide. Jacobus blijft als weduwnaar zonder kinderen achter. Van hem is niet bekend of hij zich heeft onttrokken als lid van de NH-kerk in Ameide.

- Verder nog 4 kinderen, die allen jong zijn overleden: Jannetje (1809-1814), Nevina (1813-1814), Jan (1817-1827) en Johannes (1819-1822).

Een interessante vraag is hoe Corstiaan onder invloed is gekomen van de bezwaarde stroming in de kerk. Wat/Wie zou hem ertoe gebracht hebben te sympathiseren met de volgelingen van ds. Scholte? Dat kan zijn verre neef Willem Verheij met de bekende bijeenkomsten in "De Schuur" niet zijn geweest, want die leefde van 1818 tot 1890. Het zou de invloed van kennissen uit Ameide kunnen zijn geweest: in 1804, bij de doop van een van de kinderen van Corstiaan, blijkt Louw Pieters van Lomwel getuige te zijn, een van de mannen, die zich later ook bezwaard voelde. Die zal dus ongetwijfeld bevriend zijn geweest met Corstiaan en zijn vrouw. Of speelde de aangetrouwde familie van hem of de overtuiging van zijn volwassen (schoon)kinderen een rol? Zijn twee broers en zijn zuster lijken 'andere wegen' te gaan...

Deze Corstiaan behoorde - samen met zijn vrouw en zijn zoon - tot de groep, die in april 1847 onder leiding van ds. Scholte de overtocht waagde. Zij waren de enigen uit Ameide... Maar niet alleen het bejaarde echtpaar. Ook dochter Margrita met haar man en kinderen, wonend in Leerdam en daar lid van de Christelijk Afscheiden Gemeente, nemen het besluit met dezelfde groep te vertrekken. Dochter Merrigje in Brabant bevindt zich daar in een kring van veel sympathisanten uit de streek rond Sleeuwijk en Werkendam met ds. Gezelle Meerburg als predikant van de Christelijk Afscheiden gemeente. Maar deze predikant omarmde het plan van ds. Scholte om te emigreren naar Amerika niet. Waarschijnlijk is dat de reden dat deze dochter in 1847 (nog) niet met haar ouders optrekt. Naar zal blijken, neemt zij een aantal jaren later (in 1855) alsnog het besluit om met een andere groep de oversteek naar Pella te maken.

De zware tocht over zee en over land eist zijn slachtoffers... De lange reis moet de oude Corstiaan hebben uitgeput; in 1847 komt hij in St Louis te overlijden. Volgens overlevering moet hij daar zijn begraven. Zijn vrouw en zoon zullen Pella wel bereiken. Zoals gezegd, beginnen ook dochter Merrigje, haar (2^e) man Antonie Duijster en de 4 kinderen Doedijns (Jannigje (1837), Geertrui (1840), Arnoldus (1842) en Christina Dina (1846)) in 1855 via Liverpool aan de lange reis naar Pella. Merrigje overleeft de barre tocht ook niet en sterft aan boord van het schip "Jacob A. Westervelt". Zij vindt haar graf in zee. Dan speelt zich bij aankomst in Amerika een drama af:

stiefvader Duijster verlaat zijn stiefkinderen en laat hen onverzorgd achter... Andere reizigers hebben zich over de jonge kinderen ontfermd en uiteindelijk zijn ook zij in Pella aangekomen. Daar zijn zij opgenomen in de gezinnen van Willem van Asch (oom), Jacobus Verheij (oom) en de familie Hospers. We zullen wel nooit weten, wat deze 'Duijster' heeft bewogen. Waar is hij gebleven, wat heeft hij 'uitgespookt'? In 1856 vinden we hem weer terug in Nederland als hij zich in Giessen bij zijn moeder voegt... Later hertrouwt hij in de Haarlemmermeer en over zijn verdere leven kunnen we een apart verhaal schrijven, maar dat gaat hier te ver.

De eerste generatie nazaten in Pella

Jacobus Verheij en zijn moeder Geertrui Verhoef hebben in augustus 1847 Pella bereikt. Dat zal in het begin een zware tijd zijn geweest: geen woning, geen vervoer, geen winkels, geen... Maar de emigranten pakken de zaken kordaat aan en al snel zie je overal logcabins (soort blokhutten) verschijnen. Grappig overigens, dat veel Nederlandse hun namen verengelsen; zo wordt al snel de familienaam Verheij veranderd in Verhey (tot op de dag van vandaag) en Jacobus wordt James. Verder zien we in de beginjaren logischerwijs veel landverhuizers partners kiezen uit de kring van emigranten uit Nederland.

Van (moeder) Geertrui horen we niets meer; zij

▲ De historische 'Tuttle Cabin', zoals die nog altijd te zien is in Pella.

moet betrekkelijk kort na aankomst (in ieder geval vóór 1851) zijn overleden. Jacobus (= James) begint een nieuw leven en treedt op 20 november 1848 in het huwelijk met Jannetje (= Jane/Jenny) Nieuwendorp. Zij is geboren in Dubbeldam op 4 juni 1824 en was dus 17 jaar jonger dan Jacobus. Met haar ouders en broers en zussen is zij eveneens in 1847 met dezelfde groep Scholte-volgelingen naar Pella gekomen. Er zijn aanwijzingen, dat zij korte tijd dienstmeisje is geweest in het gezin van ds. Scholte.

Jacobus/James is in Pella actief geweest als timmerman/aannemer. Hij zou betrokken zijn geweest bij de bouw van meerdere gebouwen uit de eerste periode van de landverhuizers. Er was natuurlijk ook een enorme behoefte aan woningen, winkels, kerken etc. In 1872 overlijdt hij in Pella en wordt daar begraven.

— Vrijdag morgen is Mrs. J. Verhey, in den ouderdom van 62 jaren overleden. Eene langen tijd is zij zoodanig ongesteld geweest, dat zij haar bed moest houden. Slechts enkele dagen geloden begon hare ziekte een gevaarlijk aanzien te krijgen, en nam in zulk een hevigheid toe, dat zij Vrijdag morgen het tijdelijke met het eeuwige verwisselde. De ternarde bestelling had Maandag namiddag plaats.

Uit: "De Volksvriend" 30-12-1886.

Uit dit huwelijk worden in Pella meerdere kinderen geboren:

- Geertruida (= Gertrude), geb.1849. Zij huwt (ca.1875) in Pella Jan (= John) de Wit, geboren in 1847 in Vuren (NL) en met zijn ouders in 1858 geëmigreerd naar Pella. Het echtpaar heeft hun hele leven in Pella gewoond. Beiden zijn daar begraven: hij overlijdt in 1917 en zij in 1924. Uit dit huwelijk zijn meerdere kinderen geboren: Jennie (1881-1969), James (1876-1933), William C. (1887-1972) en Bess(ie) (1889-1971).
- Leentje (=Leetje/Ellen), geb.1851. Zij huwt in 1902 in Pella Jan (= John) Jansma, geboren in 1840 in Oostdongeradeel (Fr). Lange tijd verbleef Leentje bij haar ouders, maar na de dood van Jansma's eerste vrouw trad zij met hem in het huwelijk. Hij overlijdt te Pella in 1927 en zij in 1932. Uit zijn eerste huwelijk had hij 4 kinderen.
- Korstiaan, geb.1852 (tweeling). Hij trouwt in 1875 in Pella met Maria (= Mary) Kuyper,

Jan Jansma, one of the oldest settlers of Pella died at his home Tuesday evening after a long and useful life.

As a young man, mr. Jansma came to Pella from Vriesland. He was ambitious and industrious and soon found a position as shoemaker with A. van Stight and for almost 60 years the two men were associated together in utmost harmony.

Mr.Jansma was very active in church work. He was a member of the First Reformed Church and served the church as deacon and elder for a period of 40 years.

Newspaper Pella, 1927

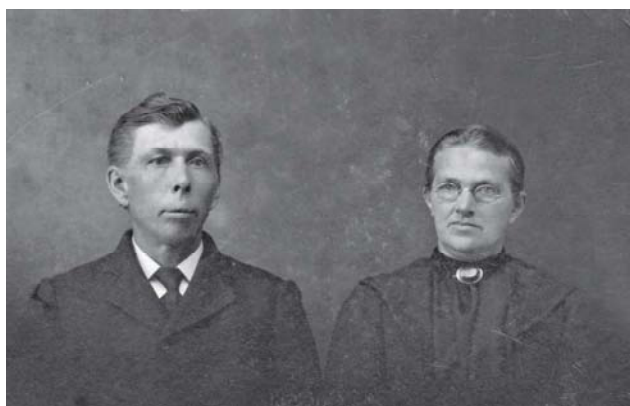
◀ Oakwood Cemetery, Pella.

geb.1850 in Charlois als dochter van Adrianus Kuyper en Dina Koster. Hij was van beroep timmerman, aannemer en wagenmaker. Gestorven 26 januari 1916 in Pella en begraven op Oakwood Cemetery. Mary stierf op 30 juni 1934 in Pella en is eveneens begraven op Oakwood Cemetery.

Uit dit huwelijk:

- * **Johanna Jacoba** (= Jenny), geb.1876 in Pella. Zij huwt ca.1897 Epke Anne Roorda, geb.1873 in

K. Verhey died at his home in the east part of town at 8:30 a.m., Wednesday, January 26, 1916, aged 63 years and 2 months. His death was caused by pneumonia and followed an illness of but little more than a week. He is survived by his wife, two sons, and three daughters. The children are Mrs. E. A. Roorda, Mrs. John Hospers, and Miss Marie Verhey, of Pella, John Verhey of New Sharon, and James Verhey of Pella. He leaves also two brothers, Henry of Pella and William of Des Moines, and two sisters, Mrs. John DeWit and Mrs. John Jansma, of Pella. Mr. Verhey was a man of integrity and sterling worth in the community. He was a carpenter and contractor, his son James being associated with him in that work. They were known and their services called for in localities at considerable distance from Pella, and his name on a piece of work was a guarantee of its quality. At the time of his death Mr. Verhey was serving his second term as Alderman from the First ward of the city. He never sought office, but, after accepting it, considered the discharge of his duties a sacred trust. His loss here will be deeply felt. Funeral services will be held Friday. The service at the home will be at 11:30, and a service at the First Reformed church will follow. Interment will be at Oakwood cemetery.

▲ *Korstiaan en Mary; foto 1895(?)*

Pella, zoon van Anne Epke Roorda en Doortje Buwalda.

Johanna overlijdt in 1956 in Pella en wordt op Oakwood Cemetery begraven. Mr. Roorda overlijdt in 1947 in Oskaloosa, IA.

Het echtpaar had 5 kinderen en één aangenomen

kind: Andrew Edward Epke (1899-1899), Andrew Verhey (1900-1918), Marie Helena (1901-1973), Theodora Francis (1902-1981), Georgiana Henriette (1903-2000) en Roy Henry (1913-1973), de aangenomen zoon, die geadopteerd werd toen hij 5 jaar oud was.

▲ *Jenny Roorda-Verhey (ca.1900).*

▲ *Vier generaties, vlnr.: Dina Koster e.v. A. Kuyper, Mary Kuyper, Jenny Verhey en baby Andrew(?) (ca.1900).*

*

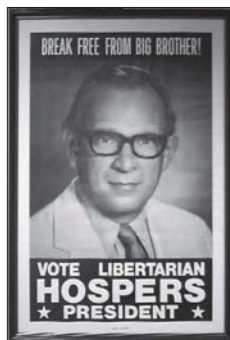
Adrianus Cornelius, geb.1877. Hij trouwt in 1904 in Peoria, Mahaska Co. met Gertrude Vos, geb.1882 als dochter van Jan Vos en Gertrude Nieuwendorp. Zij krijgen 3 dochters: Gertrude Marie (1905-1990), Anna Marie (1909-2002) en Mildred Nellie (1915-2001), en wonen in Lake Prairie Township. In 1916 overlijdt hij op 39-jarige leeftijd en wordt op Oakwood in Pella begraven; zij overlijdt in 1979.

◀ *Gertrude, Mildred en Anna Verhey (ca.1927).*

- * Dina Helena, geb.1877/78 en jong overleden 9 december 1881.

- * Dina Helena, geb.1882 in Pella en overleden in 1947 in Des Moines; begraven op Oakwood Cemetery. Zij trouwt in 1909 met John W. Degelder Hospers, geb.1879 in Iowa als zoon van Teunis De Gelder Hospers en Johanna Wormhoudt, gestorven in 1965 en eveneens op Oakwood begraven. Het echtpaar had één zoon: dr.

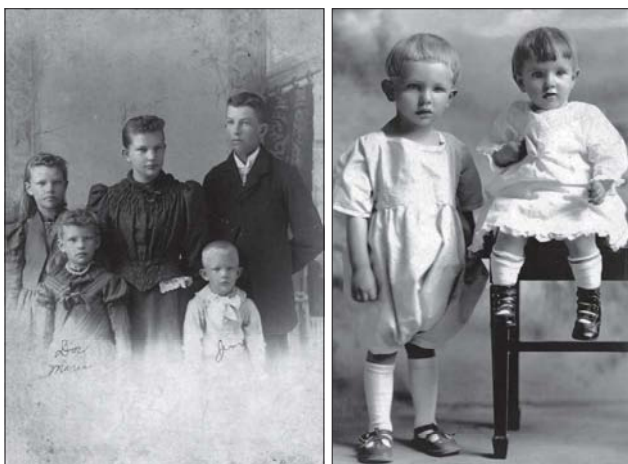
John Hospers (1918-2011). De laatste was in 1972 kandidaat voor president in Amerika (tegenover Richard Nixon) voor de (kleine) Libertarian Party.

◀ *John Hospers jr, presidentskandidaat USA 1972.*

- * (dr) Marie C., geb.1885; ongehuwd. Zij overleed in 1966 in Pella en is begraven op Oakwood Cemetery.

Marie, daughter of Korstiaan and Mary Kuyper Verhey, was born on June 22, 1885. Her parents moved to Pella, Ia., not long after her birth and it was here that she received her education at the Pella Public School. She was graduated from the American College of Osteopathy in June of 1918 and began her practice in osteopathy at Knoxville, Ia. She practiced there until 1931 when she moved to Pella and served until health necessitated her retirement in March of 1965. Dr. Verhey was a member of the First Reformed church in Pella. She was the last one of her family to be taken in death. Preceding her were the following brothers and sisters: John Verhey; Jane, Mrs. Epp Roorda; Dena, Mrs. John Hospers and James Verhey. Funeral services for Dr Verhey were conducted on Saturday, August 6, 1966 from the Chapel of Van Dyk-Duven Funeral Home. Rev. Richard A. De Jong officiated with interment being made in the Oakwood Cemetery at Pella, Iowa.

- * James Henry, geb.1890 in Pella. Architect en aannemer. In 1917 trouwt hij in Chattanooga, Tennessee met Laura Rozella den Hartog (geb.1897 in S-Dakota). Zij kregen 3 kinderen: George Marion³ (1918-2012), Rosa Jane (1919-2012) en Keith William (1923-1962). Hij overlijdt in 1951 en zij in 1965; ze worden in Chattanooga, Tennessee begraven.

▲ De kinderen van Korstiaan Verhey en Mary Kuyper (foto ca.1893). vlnr: Dina, Mary, Jenny, Adriaan en vooraan: (kleine) James. Rechts: Georgeld en Rosa Jane (ca.1920).

- d. Henry, geb.1852 (tweeling). Van beroep wagenmaker/smid (black-smith) met een smederij net naast de Citizens National Bank. Hij trouwt in 1878 in Pella met Anna Maria Koek (1859-1936).

Zij trekken in bij zijn moeder, waar (in 1885) ook broer Christiaan en zus Leentje wonen.

Henry Verhey died at the state hospital at Mt. Pleasant on Sunday, March 28, 1920, aged 67 years, and six months. His death was due to pneumonia and came after an illness of about a month. Mr Verhey, formerly a business man of Pella, had been a patient at the hospital for somewhat more than a year. He is survived by his wife, two sisters, Mrs Jansma and Mrs. John De Wit, of Pella, and one brother whose home is in Des Moines. The body was brought to Pella on Monday and funeral services held at the home of Mrs Jansma, 908 Washington street, at 2 00 p .m Tuesday. Interment was at Oakwood cemetery.

den.—Vrijdag overleed 't eenig zoon-tje van Mr. ea Mrs. Henry Verhey, dat den leeftijd van 67 jaren bereikt had.—Leendert de Boer en gade vier-

18-05-1905
Overlijdensbericht
zoon Henry.

- e. Jacobus (= James/Jim), geb.1858. Wagenmaker. Niet getrouwd. Jong gestorven in 1880. Hij was een geliefd lid van de “Cox’s Light Infantry Band”.
- f. William M., geb.1860. Volgens de census gegevens uit 1880 woonde hij nog thuis. Works in Egg-House. Hij trouwt in 1882 in Pella met Mary Caroline Croll (1864-1895). Na haar dood hertrouwt William in 1898 in Des Moines, Iowa met Mary A. French, geb.1868 en overlijdt in 1940. Uit zijn eerste huwelijk werden 5 dochters geboren: Eva J. (1883-1974), Caroline Isabelle (1885-1969), Mary (Mayme) E. (1887-1976), Hazel Ruth (1890-1966) en Julia (1894-1895). Uit het tweede huwelijk: Olive Mercedes (1900-1994) en Thomas Carlyle (1902-1915; overlijdt tijdens een jachtongeluk).

Links: Hazel Ruth Verhey Faassen.

Olive Mercedes Verhey Loveless.

- g. Christiaan (“Chris”), geb.1863. Volgens de census gegevens van 1880: Works in Egg House. Hij overleed op 25-jarige leeftijd in 1886. Ook hij was lid van de “Cox’s Light Infantry Band” in Pella. Verder werkte hij voor de vrijwillige brandweer.

Slotopmerkingen

Internet breidt zich steeds verder uit met als gevolg dat er steeds weer allerlei nieuwe gegevens opduiken, zeker als je na een jaar of 10 weer eens ‘zoekt’ in de tak van de Termeijse Verheijen in Amerika. Dit artikel kwam o.a. tot stand doordat ik een site vond uit

3 Hij vocht in WW II voor het Amerikaanse leger in Italië.

Pella/Iowa, waar men foto's is gaan verzamelen van de emigranten uit Nederland. Mooi initiatief, want met deze beelden komen die mensen 'van vroeger' meer tot leven. We krijgen zo de pioniers te "zien", die onder barre omstandigheden een nieuw leven opbouwden in een voor hen totaal vreemde wereld.

De hier beschreven Pella-tak van de Verheijen stamboom is intussen wijd verspreid over de Verenigde Staten. Slechts een klein deel van de nazaten is in Pella achtergebleven. Zou Ameide nog een rol spelen in hun herinnering?

▲ Een bezoek aan Pella is alsof je de oceaan oversteekt en wordt meegenomen naar Nederland. Geworteld in de Nederlandse cultuur en traditie, bloeit deze levendige gemeenschap van 10.000 inwoners met zijn ouderwetse flair en gastvrije sfeer.

De gedenktekens van de

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

Hans van den Heuvel

Op de vierde mei van het jaar 1999 ging in Ameide een lang gekoesterde wens in vervulling. De plaats van handeling was de groenstrook voor het voormalige Groene Kruisgebouw aan het begin van de Broekseweg. De hoofdrolspelers - in volgorde van opkomst - waren drs. H. P. Daniëls, generaal buiten dienst T. Meines en burgemeester T. den Breejen. Het drietal gaf in woord en daad inhoud aan de onthulling van het Herdenkingsmonument, dat inmiddels een niet meer weg te denken plaats inneemt in de lokale gemeenschap.

Heinrich Peter (Heinz) Daniëls (Kamp-Lintfort (Duitsland), 1927 - Ameide, 2007) had jarenlang een praktijk als dierenarts, eerst in Ameide en later in Tienhoven. Hij was actief in de gemeentepolitiek en verscheidene maatschappelijk organisaties. Daartoe aangezet door zijn ervaringen in Nederlands-Indië als vrijwilliger van de Mariniersbrigade, nam hij samen met enkele andere leden van onze vereniging kort voor de eeuwwisseling het initiatief tot de "oprichting van een monument ter herdenking van de inwoners van Ameide en Tienhoven, die in de periode 1939-1949 het slachtoffer werden van oorlogsgeweld".

Tette (Ted) Meines (Leeuwarderadeel, 1921 - Leidschendam, 2016) was luitenant-generaal der artillerie buiten dienst, grondlegger van het Nederlandse veteranenbeleid en drager van tal van hoge binnen- en buitenlandse (dapperheid) onderscheidingen. Zo werd hij op grond van zijn hulpverlening aan Joodse kinderen in de Tweede Wereldoorlog als "Rechtvaardige onder de Volkeren" begiftigd met de onderscheiding "Yad Vashem" en benoemd tot "Ereburger van de Staat Israël".

Teus den Breejen (Hardinxveld, 1943 - Meerkerk, 2021) was burgemeester van respectievelijk Meerkerk, Leerbroek en Nieuwland (van 1978 tot 1986) en Zederik (van 1986 tot 2004). Hij was een begaafd kerkorganist en beiaardier.

De onthulling van het monument in Ameide ging met instemming van mr. F.H.G. (Frank) de Grave, de toenmalige minister van Defensie, gepaard met groot militair ceremonieel: generaal Meines, gekleed in uniform en met groot model decoraties, inspecteerde een erewacht van het Korps Nationale Reserve en het Fanfarekorps van de Koninklijke Landmacht verzorgde de muzikale omlijsting van de plechtigheid, die door een groot aantal inwoners en oud-inwoners van Ameide en Tienhoven werd bijgewoond.

Bij het doorbladeren van oude edities van het Nieuwsblad werd ik gewaar dat de in november 1998 verschenen editie 1998-III de eerste is, waarin melding wordt gemaakt van de activiteiten van de "Werkgroep Herdenkingsmonument". Het gaat om de volgende tekst: "Zoals u wellicht weet, is een werkgroep van de vereniging bezig in Ameide een herinnerings- en bezinningsmonument te realiseren. Over de aard, vorm en plaats wordt druk overleg gevoerd. Een goed begin: van bevriende zijde, van de Rabobank, is reeds een behoorlijk bedrag toegezegd; voor het aanvullende halve werk rekenen het bestuur en de initiatiefnemers op financiële bijdragen van tal van Ameide- en Tienhovenaren. Wij menen dat het zinvol is om op deze wijze de gehele gemeenschap in het plan te betrekken, opdat het idee en de uitwerking breed gedragen worden".

In de volgende editie van het Nieuwsblad, de eerste van de tiende jaargang, wordt in de rubriek "Van de bestuurstafel" onder de tussenkoppen "Rondom het gedenkteken" en "Monumentopname van het monument" voortgeborduurd op deze tekst.

In het eerste geval gaat het om een aan "alle inwoners van Ameide en Tienhoven" gerichte brief, waaraan ik de volgende passage ontleen:

"Het spreekt voor zich dat het totale plan flink wat geld gaat kosten. Hoewel we ons gelukkig prijzen dat de plaatselijke Rabo reeds een flink bedrag heeft toegezegd, is het wenselijk, zinvol en noodzakelijk dat heel de Ameidese en Tienhovense burgerij haar steentje bijdraagt voor het welslagen van dit project. Wij vertrouwen op uw medeleven en uw medewerking. Ja toch, helpt u mee de nog benodigde tienduizend gulden bijeen te brengen door op korte termijn uw gift te storten op nummer 3019.02.437 t.n.v. Werkgroep HERDENKINGSMONUMENT, Hazelaarlaan 21, 4233 HN Ameide".

De brief werd ondertekend door H.P. Daniëls, Tienhoven, J. Verwolf, Ameide, C. van Toor, Polsbroek, Kr. van der Grijn, Ameide en P. Will, Ameide, van wie de eerste als voorzitter en de laatste als penningmeester van de Werkgroep fungeerde. Van hen is alleen Jory Verwolf nog onder ons.

Het tweede artikel behelst de wordingsgeschiedenis van het monument, waarbij wordt gememoreerd dat "uit de vele ontwerpen, op papier gezet door Mariska Adelaar-van Toor, dat van de heer A. Krikke¹ na rijp beraad werd gekozen". Verder passeren onder meer de opdrachtverlening aan Steenhouwerij Wouden-

1 De heer Krikke was verbonden aan de Steenhouwerij Zederik, een onderdeel van de Koninklijke Woudenberg Ameide.

berg en de materiaalkeuze de revue. Voor de ter zake deskundigen onder ons: het ging om een “recht opstaande steen, ovaalvormig, met een gat er in, staande op een sokkel en gemaakt van ruwe Ierse natuursteen, gespitst en gezoet bewerkt”.

Uit de tekst van het artikel kan worden afgeleid dat de financiering van het monument aan de vooravond van de onthulling nog niet helemaal “rond” was, getuige de volgende passage: “Op een andere steen dan die van de aanvangstekst komen de namen van tien oorlogsslachtoffers uit Ameide-Tienhoven. Of deze tekst echter op een plaquette in brons kan worden uitgevoerd, hangt af van het totaal der geldbedragen die binnenkomen. Stukje ereschuld?”.

Door de gezamenlijke inspanningen werd de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven eigenaar van een volwaardig monument, dat een bijzondere plaats inneemt te midden van de vele honderden, zo niet duizenden monumenten, die ons land rijk is. Het bijzondere is daarin gelegen dat verreweg de meeste

Op de website van het Comité 4 en 5 mei staat de volgende tekst: Ameide, “Herdenkingsmonument Oorlogsslachtoffers”, Broekseweg, 4233 CS Ameide (gemeente Vijfheerenlanden), Utrecht, Nederland
Herdachte groepen: Burgerslachtoffers
Onthulling: 5 mei 1999²
Soort: Beeld/sculptuur

HET MONUMENT

Vorm en Materiaal

Het “Monument Oorlogsslachtoffers in Ameide (gemeente Vijfheerenlanden) is een abstracte sculptuur, uitgevoerd in gepolijste Ierse hardsteen, met in het midden een opening. Aan de voet van de steen liggen twee stenen met een bronzen plaquette.

Tekst

Op de eerste plaquette staan de namen van tien oorlogsslachtoffers.

De tekst op de tweede plaquette luidt:
“EEN VENSTER OP HET VERLEDEN, DE
SLACHTOFFERS TER NAGEDACHTENIS.
EEN VENSTER OP HET HEDEN, DE TREUREN-
DEN TOT TROOST. EEN VENSTER OP DE TOE-
KOMST, DE LEVENDEN TER BEZINNING”.

Symboliek

De opening symboliseert het venster op het verleden, het heden en de toekomst.

DE GESCHIEDENIS

Het “Herdenkingsmonument Oorlogsslachtoffers” herinnert de inwoners van Ameide (gemeente Vijfheerenlanden) aan tien medeburgers die in de bezettingsjaren door oorlogshandelingen zijn omgekomen.

De namen van de tien slachtoffers luiden: Willem de Bie, Christiaan van Bruggen, Jacob Meijer, Anna Meijer-Wolf, Johannes van Middelkoop, Jan Thomas van Kekem, Jan Willem van Putte, Gerrit Roodhorst, Gerrit (broer) Roodhorst en Aart van der Zouwen.

Onthulling

Het monument is onthuld op 4 mei 1999 door burgemeester T. den Breejen en generaal T. Meinesz.³

andere monumenten eigendom zijn van overheidsinstellingen (vaak de Rijksoverheid of een gemeente), kerkgenootschappen, (familie)bedrijven met een lange historie of verenigingen of stichtingen van militaire veteranen.

De aparte status van het monument van onze vereniging heeft er niet toe geleid dat de jaarlijkse Dodenherdenking op 4 mei in Ameide een exclusief karakter draagt. Het tegendeel is het geval: van meet af aan waren autoriteiten van eerst de gemeente Zederik en later de gemeente Vijfheerenlanden en (leerlingen van) de Openbare Basisschool “Hendrik van Brederode” en de School met de Bijbel “De Kandelaar” bij de plechtigheid betrokken. In de loop der jaren voegden zich representanten van de Oranjevereniging “Beatrix”, de kerkgenootschappen van Ameide en Tienhoven, de Ondernemersvereniging “Actio Ameide/Tienhoven”, het Woon- en Zorgcentrum “Open Vensters” en de plaatselijke veteranenorganisatie bij het gezelschap.

Heinz Daniëls gaf leiding aan de bijeenkomsten tot dat hem niet alleen fysiek, maar vooral ook emotioneel te zwaar viel. Zijn taak werd overgenomen door Maks van Middelkoop, die begin juli 2022 secretaris van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven werd. In de periode, waarin hij in achtereenvolgens de gemeenten Zederik en Vijfheerenlanden de functie van wethouder vervulde, zorgde Bram Provoost, erelid van onze vereniging sinds 21 april 2022, ervoor dat de jaarlijkse Dodenherdenking steeds feilloos verliep.

Niet onvermeld mag blijven dat in de lente van het jaar 2017 een belangrijke wijziging aan het monument werd aangebracht. Het betrof de toevoeging van een (tweede) bronzen plaquette, waarop de namen staan van acht oorlogsslachtoffers, die in Ameide of Tienhoven zijn geboren, maar daar bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog niet meer woonden: David Beijerinck, Johannes Hendrik Mattheus van Bonzel, Jacob Kodde, Cors Daniël de Langen, Hanna Campignon-Meijer, Alida Viool-Meijer, Juda Meijer en Jetje Kaufman-Meijer. De onthulling van de plaquette werd op 4 mei 2017 verricht door David Beijerinck en Johannes Hendrik Mattheus van Bonzel, die beiden zijn vernoemd naar hun in het voormalige Nederlands-Indië omgekomen grootvader van vaderszijde. Zij werden daarbij

2 Het monument is niet op 5, maar op 4 mei 1999 onthuld.
3 De achternaam van de generaal is foutief gespeld: het is Meines in plaats van Meinesz.

gesecondeerd door waarnemend burgemeester A.F. (André) Bonthuis van de gemeente Zederik.

De leden van de “Werkgroep Herdenkingsmonument” konden vijftig jaar geleden niet bevroeden dat de oprichting van het monument aan de Broekseweg de opmaat zou vormen tot de plaatsing van drie gedenktekens van de vereniging elders in Ameide: de zitbank van de “Pruise Boot” aan de binnenzijde en de “Balie” aan de buitenzijde van de Lekdijk (in respectievelijk 2010 en 2012) en de “Stolpersteine” voor het Rijksmonument Voorstraat 2 (2015).

Heinz Daniëls maakte deze ontwikkelingen niet meer mee. Hij overleed in 2007. Paul Will was aanwezig bij de plaatsing van de bank van de “Pruise Boot”, maar overleed in 2012, minder dan een week voor de onthulling van de “Balie”, bij welke gelegenheid Krijn van der Grijn en Kees van Toor een prominente rol vervulden. De eerste overleed in 2018, de laatste in 2023.

De bank van de “Pruise Boot”

De in menig opzicht droeve geschiedenis van de zitbank van de “Pruise Boot” is uitgebreid beschreven in de edities 2009-IV en 2010-III van het Nieuwsblad, zodat hier kan worden volstaan met het vermelden van enkele hoofdpunten.

De zitbank stond op het achterdek van de in de maand augustus van het jaar 1907 in de vaart gebrachte raderstoomschip “Prins Hendrik” van de “Nederlandsche Stoomboot-Reederij”, toen het schip op 5 september 1944 (“dolle dinsdag”) volgens het bewaard gebleven logboek “op de Lek ter hoogte van het Kersbergseveer tot tweemaal toe een zwaren aanval met de boordwapenen uit een Engels vliegtuig te verduren had”. De aanval kostte het leven aan de tweede stuurman van de “Prins Hendrik” en Jan Willem van Putte, de in 1939 aangetreden huisarts van Ameide en Tienhoven. Het zwaargehavende vaartuig werd in zoverre hersteld dat het na de Tweede Wereldoorlog kon worden ingezet voor het onderhouden van de lijndienst Rotterdam-Mainz en “bij pieken in de personenvaart in het hoogseizoen” in ons land en in Duitsland. In 1957 werd de “Prins Hendrik” verschroot.

Sindsdien had niemand in Ameide en Tienhoven ooit meer iets over de “Pruise Boot” vernomen. Het bericht dat een zitbank van de boot aan de sloop was ontkomen en in Lopikerkapel bij de familie Den Hartogh op het erf stond, was voor het bestuur van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven een halve eeuw later dan ook een complete verrassing. Nadat was gebleken dat deze familie bereid was de bank, waaraan zichtbaar in de loop der jaren weinig of geen onderhoud was gepleegd, “om niet” af te staan, werd besloten deze te restaureren. Dit project werd mede gefinancierd door het Waterschap Rivierenland en goeddeels uitgevoerd door drie leden van onze vereniging, Krijn van der Ham, Kees Rijnhout en Dick Wijland.

De zitbank van de “Pruise Boot” werd op 16 april 2010 onder grote belangstelling onthuld door waarnemend burgemeester H.A. (Huub) van der Meer van de gemeente Zederik en Dijkgraaf ir. G.N. (Gerrit) Kok van het Waterschap Rivierenland. N.W. (Nico) van Putte uit Oss, de oudste zoon van dokter Van Putte, woonde de plechtigheid bij, samen met zijn echtgenote en hun beide dochters.

Bij de voorbereiding van de plaatsing van de balie bleek dat de herkomst van het woord “balie” bij velen vragen opriep.

Raadpleging van de twaalfde, herziene druk van het Groot Woordenboek der Nederlandse Taal van van Dale leverde de volgende informatie op: “balie (v;-s), afgeleid van het Oudfranse bail(l)e (slagboom); rechtbanken hadden een slagboom, waarachter alleen het gerecht toegang had.

1. leuning, balustrade, hekwerk langs een brug, een trap;
2. gewestelijk: afsluiting langs het water en de watertrappen;
3. in ‘t bijz.: balustrade ter afsluiting van een gedeelte van een zaal, m. n. in bestuurslokalen en rechtszalen; (uitdr.) hij moet voor de balie komen, voor de rechters verschijnen (omdat die achter de balustrade zitten), (bij uitbr.) hij wordt door zijn superieuren ter verantwoording geroepen;
4. (verzamelnaam) de gezamenlijke advocaten: een lid van de balie, een advocaat; hij is bestemd voor de balie, voor de advocatuur;
5. toonbank in een bank, reisbureau, enz., waaraan het publiek geholpen en te woord gestaan wordt;
6. gewestelijk: zwichtstelling;
7. (vestingbouw, historisch), buitenste verdedigingsring, gordel tussen twee muren, ook om een burcht of stad. Duidelijk is dat in het geval van de balie te Ameide de eerste en de tweede betekenis het meest van toepassing zijn.

De “Balie”

De “Balie” aan de buitenzijde van de Lekdijk te Ameide, schuin tegenover de vroegere garage van de firma Bouter & De Groot, houdt de herinnering levendig aan de voormalige aanlegplaats van de “Lekboten” – de raderboten, waarmee de “Reederij op de Lek” tot in de jaren vijftig van de vorige eeuw dagelijks een dienst onderhield tussen Rotterdam en Culemborg.⁴ De aanlegplaats was een ontmoetingsplaats voor inwoners van Ameide en Tienhoven, die wilden volgen wie er aan of van boord gingen en welke goederen werden vervoerd.

De balie aan de Lekdijk is vier meter lang, één meter hoog en rood-wit geblokt. Op de balie zijn twee door Graveerstudio Remkes te Vianen gemaakte vergulde plaquettes bevestigd, waarop de volgende teksten staan: “Voormalige aanlegplaats van de raderboten van de “Reederij op de Lek”

*“Macht en armoede aan de rivier
Ameide en Tienhoven 1870-1940”
Carla Jonker (1941-2007)”*

Op de eerste plaquette is een silhouet van een “Lekboot” aangebracht.

De tweede plaquette is een hommage aan de antropologe drs. Carla Jonker, omdat de Lek een niet onbelangrijke rol speelt in haar postuum uitgeven dissertatie over het leven in Ameide en Tienhoven in de periode 1870-1940 en ze in een oud huisje woonde in de Peperstraat, op minder dan een steenworp afstand van de aanlegplaats.

▲ Onthulling door Krijn van der Grijn en Cees van Toor, twee geboren en getogen Ameidenaren.

De balie werd op 1 september 2012 onthuld door de al eerder vermelde Krijn van der Grijn en Cees van Toor- twee geboren en getogen Ameidenaren, die de basis hadden gelegd voor het project, dat mede mogelijk werd gemaakt door twee bouwbedrijven, Van Leeuwen BV te Meerkerk en Mulckhuysse BV te Ameide. Het eerste bedrijf leverde overigens ook een belangrijke materiële bijdrage aan de plaatsing van de bank van de “Pruise Boot”.

De “Stolpersteine”.

Een project van een geheel andere aard dan de drie vorige behelsde het op 19 februari 2015 aanbrengen van twee “Stolpersteine” (= “struikelstenen”) (5) in het plaveisel voor het Rijksmonument Voorstraat 2 in Ameide. De stenen vormen een blijvende herinnering aan Jacob Meijer en zijn echtgenote Anna Meijer-Wolf, die vanuit dit pand op transport werden gesteld naar het vernietigingskamp Sobibor, waar het Joodse echtpaar op 14 mei 1943 werd omgebracht. (5). De introductie van “Stolpersteine”, om de plaatsen te markeren vanwaar Joden ten tijde van de Holocaust zijn weggevoerd naar vernietigingskampen, is ontsproten aan het brein van de in Berlijn geboren beeldhouwer Günter Demnig.

Bij de steenlegging werd het woord gevoerd door – in deze volgorde – Leo Vroomen en Yitschak Awraham van Leeuwen van het bestuur van de Joodse Gemeente Rotterdam en burgemeester Coert van Ee van de gemeente Zederik. De eerste benadrukte bij die gelegenheid dat het initiatief om in Ameide “Stolpersteine” aan te brengen bij wijze van hoge uitzondering niet van nabestaanden of gemeentelijke autoriteiten, maar van een historische vereniging is uitgegaan, waarvoor hij namens de Joodse Gemeenschap zijn erkentelijkheid jegens het bestuur van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven uitsprak. Hieraan dient te worden toegevoegd dat Cees Broekman, destijds secretaris en sinds 20 april 2017 erelid van de vereniging, tijdens zowel de voorbereiding als de uitvoering van het project veel werk heeft verricht. De plechtigheid werd bijgewoond door mevrouw Geer Wolf, een achternicht van Anna Meijer-Wolf.

Slot

Waar het gaat om het Herdenkingsmonument aan de Broekseweg en de “Stolpersteine” op de Voorstraat komen in de bovenstaande tekst de zinsneden “bijzondere plaats” en “bij wijze van hoge uitzondering voor”. Welbeschouwd geldt deze kwalificatie ook voor de beide andere gedenktekens, waardoor de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven in de sector van de historische dan wel geschiedkundige verenigingen, stichtingen en gemeenschappen een “status aparte” heeft.

Het is aan het bestuur en de leden van onze vereniging om deze status te koesteren en ervoor te zorgen dat de vier gedenktekens tot in lengte van jaren naar behoren worden onderhouden.

⁴ De oude vrijstad Culemborg werd in mijn jeugd “Kuilenburg” genoemd.

Sam Janse

De foto van vijf militairen die ik in handen kreeg trok mijn aandacht. Aan de voorkant had ik weinig kunnen aflezen, behalve dan dat het vijf soldaten waren, maar op de achterkant stond iets meer. De kaart was geadresseerd 'Aan de Jong Heer J Buis, p/a Th Buis LandBouwer, Tienhoven bij Ameide a/d Lek Z H'. De kaart was verstuurd vanuit Leeuwarden en de afzender, Jan van Straten, had er een regeltje aan toegevoegd: 'Waarde Vriende, Ontvang deze letter in de beste welstand waar ik Mij thans bevind. Jan ik kom zaterdag met verlof. Tot Ziens'. Onder de naam stond nog: '6 Comp 3 Geni'.

Het poststempel geeft een puzzeltje: '17.II.17.12-1V'. Dat doet vermoeden dat de kaart in 1917 is verstuurd, dus in de mobilisatietijd en dat Jan van Straten daar gelegerd was om met zijn makkers paraat te zijn als de oorlog zou uitbreken. Het is de tijd van de Eerste Wereldoorlog.

Het poststempel vertelt nog meer: '17.II.17' betekent dat Jan de kaart heeft verstuurd op 17 februari 1917 en als ik mijn zegsman op Google mag geloven is hij op die dag afgestempeld tussen 12 en 1 uur in de voormiddag. De eeuwigdurende kalender vertelt dat 17 februari op zaterdag viel. Misschien een vrije dag voor de jongens en dus tijd om te schrijven.

Ik kan het niet laten om even te kijken wat er op die dag in de wereld gebeurde. De Engelsen, zo lees ik, veroveren Duitse stellingen aan de rivier de Ancre in Frankrijk. De Amerikanen zijn nog niet in oorlog met Duitsland en een maand later zal in Rusland de

revolutie uitbreken. Zou afzender Jan het allemaal gevolgd hebben? Ongetwijfeld was de oorlog één van de meest besproken onderwerpen in de kazerne. Van het verloop van de strijd hing af hoe lang ze nog onder de wapenen moesten blijven.

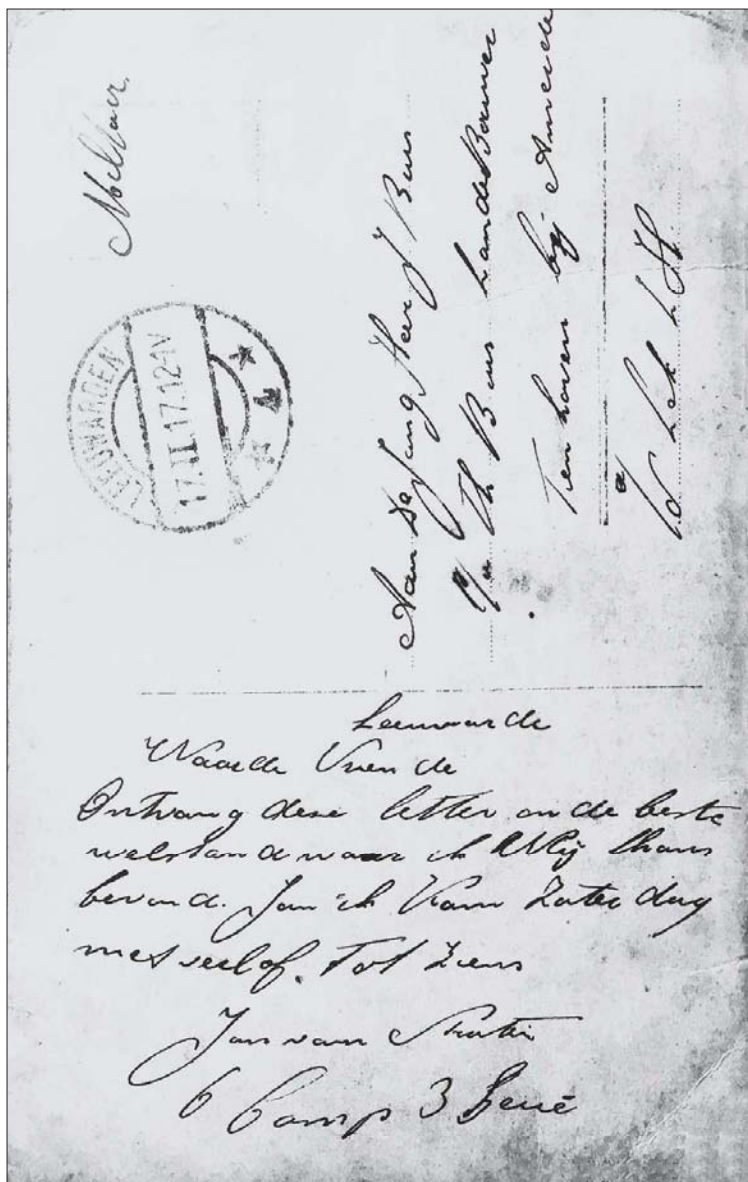
Terug naar de kaart. Mijn volgende vraag is of de afzender ook op de foto staat. Is de ansichtkaart een foto van vijf willekeurige militairen of staat Jan van Straten er ook op? Ik kom er niet achter en stuur een mail met de foto naar het Nederlands Instituut voor Militaire Historie en krijg al gauw een vriendelijke reactie van een medewerker. Hij schrijft:

De groepsfoto van gemobiliseerde militairen betreft een fotografische afdruk, door een fotograaf afgedrukt op speciaal voorbedrukt ansichtkaart fotokarton. Op deze wijze kon een fotograaf militairen eenvoudig van direct te versturen ansichtkaarten voorzien.

De afzender staat dan ook vrijwel zeker op de foto. Dergelijke ansichtkaarten met groepsfoto's van gemobiliseerde militairen zijn gedurende de mobilisatie 1914-1918 landelijk zeer veel vervaardigd. Het versturen ging via de militaire post, dat was gratis. Het stempel duidt inderdaad '1917', wat ook aansluit op de uniformering die deze militairen dragen.

De vluchtig geschreven indeling staat voor de 6e Compagnie van het 3e regiment Genietroepen.

Jan van Straten staat dus op de foto. Maar de ene vraag leidt tot de andere? Wie van de vijf militairen op de foto is dan de schrijver van de briefkaart? En: 'Wie was die Jan van Straten? Ik begin met de laatste vraag. Linda van der Lem helpt me weer verder.

Er verschijnen vijf Jannen van Straten in deze contreien.
Op een rijtje:

Jan van Straten * 28-08-1814 Tienhoven, † 16-04-1894 Tienhoven

Jan van Straten * 26-05-1852 Tienhoven, † 01-05-1910 Tienhoven

Johannis van Straten * 12-01-1854 Tienhoven, † 20-02-1929 Tienhoven

Jan van Straten * 10-01-1887 Utrecht, † 08-03-1988 Tienhoven

Jan van Straten * 03-02-1888 Tienhoven † ???

Jan van Straten * 21-01-1897 Tienhoven, † 17-02-1988 Ameide

De eerste twee Jannen vallen af omdat ze al vóór 1917 overleden waren. De derde Jan was in 1917 63 jaar oud. Valt dus ook af. Nummer 4,5 en 6 zijn in 1917 resp. rond de 30, 31 en 20 jaar oud.

Ik zoek verder bij familie met de naam Van Straten. Aty Rietveld-van Straten vertelt me dat haar opa inderdaad

in dienst heeft gezeten. We vinden een overlijdensadvertentie van haar grootvader en het blijkt dat hij op 17 feb. 1988 op de leeftijd van 91 jaar overleden is. Dan moet zijn geboortejaar 1897 zijn en was hij op de foto zeer waarschijnlijk 20 jaar oud. Een aannemelijke leeftijd voor een dienstplichtig soldaat.

Naspeuringen leren mij dat de Jan die in 1887 geboren is, ambtenaar was, een tijd buiten Tienhoven heeft gewoond en wel 'Deftige Jan' werd genoemd. Er is ook nog sprake van 'Jan de Dubbele', de Jan met het geboortejaar 1888. Bijnamen hielpen om ze uit elkaar houden, want dat was wel nodig!

Aty Rietveld raadpleegt de familie en iedereen is het er over eens dat opa Jan de jonge man moet zijn die helemaal rechts op de foto staat.

Jan van Straten werd in de volksmond Jan de Koekoek genoemd. Hij was in Tienhoven een echte dorpsfiguur die iedereen kende. Hij was koster, doodbidder (dat wil zeggen: hij ging huis aan huis het overlijden van iemand afkondigen), gemeentebode, mandenmaker en waarschijnlijk nog een heleboel meer. Ik vond nog een mooi verhaal over hem in het jubileumboekje *150 jaar zondagsschool Ameide / Tienhoven 1864-2014* (2014). In december 1944 was er weinig meer te krijgen. Ook niet voor de zondagsschool. Met Kerst kregen de kinderen altijd een boek en hoe moest men daar in deze laatste oorlogswinter aan komen? Er konden wat boeken tegen appels worden geruild met boekhandel Van den Tol in Dordrecht, maar dat was niet genoeg. Iemand in Ameide kwam echter te weten dat er 90 boeken en ook nog legpuzzels in Rijswijk bij Den Haag te krijgen waren. Maar hoe moesten die in de barre oorlogswinter van 1944 waarin alles plat lag naar Ameide komen? Jan van Straten, de koster, had een oplossing. Hij vertrok op maandagmorgen met een handkar, liep naar Rijswijk en was op woensdagavond weer thuis. Met de boeken en de puzzels!

Er blijft nog een vraag over. Wie is de jonheer Jan Buis, vermoedelijk de zoon van Th. Buis, landbouwer in Tienhoven? Linda kan geen Buis vinden, wel een Buijserd. Nu is Buis geen Buijserd, hoewel... het is wel opvallend dat er een Thomas Buijserd heeft bestaan die een zoon heeft die Jan heet. Deze Jan is van 1899 en dat kan dus een kameraad van Jan van Straten zijn geweest. In de volksmond schijnt de naam Buijserd wel verbasterd te zijn tot Buis.

Ik ben er een beetje uit. Jan van Straten, dienstplichtig militair, gelegerd te Leeuwarden, schrijft in 1917 een Ansichtkaart waarop hij zelf staat naar een vriend in Tienhoven dat hij over een paar dagen naar huis komt met verlof. Ik vermoed dat Jan wel een beetje trots geweest is op zijn status en zijn uniform. Het zag er toch weer anders uit dan een jongen in een boerenkiel.

"Dit was Gorinchem"

Gebouwen, vaartuigen en objecten die verdwenen zijn uit de stad

Overeenkomsten Gorinchem en Ameide

Hans van den Heuvel

Inleiding

"De ongekend snel voortschrijdende vergroting van de mobiliteit had in Ameide effect op de infrastructuur, omdat er evenals in de meeste andere gemeenten ruim baan werd gegeven aan het verkeer. Dat bracht de te loorgang met zich mee van verscheidene oude huizen en schuren, waarvan men nu eens vond dat ze het verkeer belemmerden en dan weer dat ze moesten wijken voor de aanleg of uitbreiding van parkeerruimte. Met name de kern van de gemeente vertoont duidelijke sporen van deze operatie, wat blijkt als foto's van Ameide uit verschillende tijdvakken met elkaar worden vergeleken. Zo ging vanaf het begin van de jaren zestig veel ouds en waardevols verloren".

Deze enigszins bijgestelde tekst is ontleend aan mijn in de editie 2010-II van dit blad gepubliceerde artikel "Jeugdherinneringen". Het is niet de enige editie, waarin de staf wordt gebroken over het gebrek aan cultuurhistorisch besef, waardoor het mogelijk werd dat in de tweede helft van de vorige eeuw in Ameide niet weinig oude gebouwen onder het geweld van de sloopkogel, de sloophamer of andere werktuigen bezweken. De meeste sprekende voorbeelden hiervan zijn de pastorie van de Hervormde Kerk (gebouwd in 1908 en gesloopt in de jaren zestig), de boerderijen van Geerit Terlouw en de gebroeders Cees en Coop Oosterom aan de Prinsengracht en de boerderij van de familie Kool op de Hogewaard.

Wie gedacht mocht hebben dat Ameide in dit opzicht in een uitzonderingspositie verkeert, heeft het niet bij het rechte eind. Zo weet ik uit mijn tijd in Vianen dat in het orgaan van de Historische Vereniging "Het Land van Brederode" met enige regelmaat artikelen werden opgenomen over de aantasting van de gevels van oude panden in het centrum van de oude Vrijstad in het algemeen en de Voorstraat in het bijzonder. Ook was er veel kritiek op de bouw van woningen op het terrein van de "Blauwpoort",

de pikeurshof¹ van het al lang verdwenen kasteel "Batestein" van de roemruchte Brederode's, en de overbrugging van de stadsgracht, om een verbinding tot stand te brengen tussen de Lijnbaan en het gebied rondom de Grote Kerk.

Gorinchem

Gorinchem, door de ANWB uitgeroepen tot "de alermooiste vestingstad van Nederland", spant in dit opzicht wellicht de kroon. Deze breed gedragen visie zette er Erik van Tilborg toe aan om het boek "Dit was Gorinchem" samen te stellen, "Portret en geschiedenis van meer dan zeventig opmerkelijke gebouwen, vaartuigen en objecten die verdwenen zijn uit de stad Gorinchem", zoals de ondertitel luidt. Het boek werd vorig jaar gedrukt bij De Groot Drukkerij in Goudriaan en uitgegeven door Watermerk BV in Capelle aan den IJssel (ISBN/EAN 978-90-78388-33-3; prijs: 38,95 euro).

Ik bespreek dit boek, omdat de door hem beschreven ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening in Gorinchem op tal van punten overeenkomen met die in Ameide, al zijn er uiteraard aanzienlijke schaalverschillen. De tweede reden om dat te doen is van een wat andere aard: in mijn jeugd jaren, die onvermijdelijk steeds verder achter me komen te liggen, waren de inwoners van Ameide (en Tienhoven) voor een aantal voorzieningen aangewezen op (overheids)instellingen en bedrijven in Gorinchem,

1 Pikeurshof = afgesloten ruimte voor het africhten van paarden (oude benaming).

☞ Ik bespreek dit boek, omdat de door hem beschreven ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening in Gorinchem op tal van punten overeenkomen met die in Ameide.

wat leidde tot een zekere mate van oriëntatie op deze stad.

Waar het om de voorzieningen gaat, denk ik in de eerste plaats aan de onderwijssector: het Gymnasium “Camphusianum”, de Rijks HBS, de Christelijke HBS “Oude Hoven”, de Christelijke Kweekschool “Juliana van Stolberg”, de Mulo’s en de Ulo’s, de Ambachtschool en de Huishoudschool. In deze sector kwamen op het punt van de huisvesting in de loop der jaren zoveel mutaties voor dat het ondoenlijk is om er een overzicht van te geven. Zoveel is zeker dat de al eerder gememoreerde kaalslag zich hier in volle omvang manifesteerde. Dit geldt in het bijzonder voor de gebouwencomplexen in de Boerenstraat, de Krijtstraat en de Zusterstraat en op de Kalkhaven, die zonder uitzondering met de grond gelijk werden gemaakt, nadat er vaak eerst nog een herbestemming aan was gegeven.

Andere in Gorinchem gevestigde overheidsinstellingen, waarmee de Ameide- en Tienhovenaren te maken kregen, waren de Belastingdienst en, als ze minder fortuinlijk waren, het Kantongerecht. De dienaar van de fiscus opereerden eerst vanuit een oude school op de Kalkhaven en hadden vanaf 1974 hun onderkomen in een nieuwbouwpand in de Vroedschapstraat, dat inmiddels ook al weer verlaten is. Het Kantongerecht was sinds 1973 gevestigd in de oude Rijks HBS op de Vismarkt en hield in 2013 in het kader van een veelomvattende reorganisatie van het justitiële apparaat op te bestaan.

Sinds jaar en dag is Gorinchem ook op het terrein van de gezondheidszorg van wezenlijke betekenis voor Ameide en Tienhoven, evenals Utrecht en, sinds het midden van de jaren zeventig van de vorige eeuw, Nieuwegein. In het eerste geval was de medische zorg gedurende een periode van bijna een eeuw geconcentreerd in het Gasthuis in de Haarstraat, in het oude centrum, totdat Prinses Beatrix op 4 november 1960 aan de Banneweg het naar haar genoemde Streekziekenhuis opende, dat “toen nog werd omringd door weilanden en koeien”. Volgens Erik van Tilborg was het nieuwe ziekenhuis “van meet af aan eigenlijk al te klein en moest er voortdurend gewoekerd worden met ruimte”, zeker na “de fusie met het ziekenhuis van Leerdam, dat daardoor verdween”. Om aan de voortdurend stijgende zorgbehoefte te voldoen, werd besloten tot de bouw van een nieuw ziekenhuis, het Beatrixziekenhuis, waarvan de eerste fase in 1988 en de tweede in 1992 werd afgerond. In het laatste jaar

werd het oude ziekenhuis gesloopt, het oude zusterhuis staat er nog steeds.

Om te voorkomen dat bij sommige leden van onze vereniging bij het lezen van dit artikel geleidelijk de indruk ontstaat dat de inwoners van Ameide en Tienhoven in de tweede helft van de vorige eeuw uitsluitend of vrijwel uitsluitend naar Gorinchem gingen om daar serieuze lessen te volgen, belasting te betalen of, nog erger, voor de rechter te verschijnen of een medische behandeling te ondergaan, schakel ik nu schielijk over naar wat luchtiger onderwerpen, zijnde de uitgaansmogelijkheden in en het winkelbestand van de oude Merwestad. Wel moet ik daar meteen bij aantekenen dat het soortelijk gewicht van

☞ “Mutters Sport”, gevestigd op de hoek van de Langendijk en het Eind bij de Peterbrug, waar tientallen leden van de Algemene Sportvereniging Ameide (ASVA) voetbalschoenen kochten, onderging hetzelfde lot.

beide de laatste decennia nogal is verminderd onder invloed van onder meer de spectaculaire ontwikkeling van de massamedia, de digitalisering en wat het tweede onderwerp betreft het “online winkelen”.

Dit laat onverlet dat Gorinchem nog altijd kan bogen op een – ook relatief – groot aantal horecagelegenheden, een “uitgebreide en een kleine warenmarkt” en een eeuwenoude Najaarskermis, die jaarlijks eind oktober/begin november wordt gehouden. Verder beschikt deze gemeente ook heden ten dage nog over een grote verscheidenheid van winkels, met inbegrip van speciaalzaken, zij het dat er in het oude centrum net als in verreweg de meeste binnensteden sprake is van een in veel gevallen langdurige leegstand.

De teruggang van het winkelbestand voltrok zich met name op en in de zijstraten van de Langendijk. Zo verdween daar “Bergeijk & Stufkens Heeren- en Kinderkleding” – een destijds tot in de verre omgeving bekende zaak voor het maken van maatkleding. “Mutters Sport”, gevestigd op de hoek van de Langendijk en het Eind bij de Peterbrug, waar tientallen leden van de Algemene Sportvereniging Ameide (ASVA) voetbalschoenen kochten, onderging hetzelfde lot.

Daar staat tegenover dat het verscheidene andere Gorcumse ondernemers gegeven was om hun (familie)bedrijf voort te zetten, de zwaarte der tijden ten spijt. Dit geldt bij voorbeeld voor drie generaties autodealers – leidinggevend van bedrijven, die sinds mensenheugenis een streekfunctie vervullen. Gerangschikt naar het vestigingsjaar gaat het om:

- **Van Mill (General Motors)**

In 1861 begonnen als rijtuigmaker in de Arkelstraat, vanwaar een garagebedrijf ontstond dat “het hele blok tussen de Haarstraat en de Nieuwe Walsteeg omvatte”. Het bedrijf werd in 1969 verplaatst naar een locatie aan de Van Hogendorpweg, bij de Banneweg;

- **Ames (Volkswagen)**

James Ames opende in 1904 in Leerdam een winkel in rijwielen, naaimachines en stofzuigers en in 1924 samen met zijn broer en de gebroeders Voorsluit uit Hardinxveld een garage aan de Groenmarkt, midden in de stad. Nadat aan deze vorm van samenwerking een eind was gekomen, begonnen de gebroeders Ames in 1956 een garagebedrijf aan het Melkpad, dat in het jaar 2000 verhuisde naar een locatie bij de Bannepoort, buiten de vestingwallen;

- **Romeijn & Van Zanten (Ford)**

Jarenlang gevestigd aan het begin van de Concordiaweg en in 1956 verplaatst naar de Newtonweg, waardoor dit garagebedrijf nog eerder dan de bedrijven van Van Mill en Ames “buiten de stad kwam te liggen”.

Het boek van Erik van Tilborg

Genoeg gepreludeerd nu, het is hoog tijd om over te gaan naar de imposante hoeveelheid feiten- en beeldmateriaal, die Erik van Tilborg verzameld en gebundeld heeft. Het is uiteraard niet mijn bedoeling om zijn teksten en afbeeldingen goeddeels, laat staan volledig, over te nemen, want daarmee zouden alle edities van het Nieuwsblad jarenlang kunnen worden gevuld. In plaats daarvan behandel ik mede op basis van de inhoud van zijn boek een beperkt aantal onderwerpen, waarvan ik aanneem dat ze voor de lezers van dit blad interessant zijn.

- **Gorinchem als garnizoensstad**

In de eindfase van de Franse Tijd (1795-1813) - de periode, waarin de Fransen in ons land in toenemende mate de dienst uitmaakten - werd de Gorcumse samenleving gekenmerkt door een grote mate van turbulentie. Dit was het directe gevolg van de aanwezigheid van niet minder dan zesduizend Franse militairen binnen de stadswallen, ongeveer evenveel als de totale burgerbevolking. Zodra de vreemde troepen vertrokken waren, legden de lokale gezaghebbers zich toe op de versterking van de militaire functie van de stad, waarbij dankbaar gebruik werd van de strategische ligging in het grensgebied van Brabant, Gelderland en Holland. De inwoners gingen hierin mee, omdat aan de legering van militairen aanzienlijke financieel-economische voordelen verbonden waren. Zo kon het gebeuren dat de gemeentebegroting voor het jaar 1826 voorzag in het voor die tijd enorme bedrag van f. 92.000,- voor de bouw van de Willemskazerne op het terrein van het voormalige Huis van Paffenrode.² Let wel: het bouwbesluit werd genomen in een tijd, waarin militairen veelal nog werden ondergebracht in barakken, schuren of andere aftandse

▲ Inspectie van de troepen op 3 januari 1940.

behuizingen of ingekwartierd op “particuliere adressen”, wat niet zelden tot ongeregelheden leidde.

De omvang en de inrichting van de kazerne waren berekend op de huisvesting van negenhonderd militairen. Aangezien er van meet af aan grotere contingenten in Gorinchem werden gelegerd, ontstonden er al snel problemen, waarvan met name de uitbraak van besmettelijke ziekten veel onrust veroorzaakte. Nadat een tijdlang was gepoogd om de situatie te verbeteren door in de kazerne een reeks verbouwingen uit te voeren, werd het ruimteprobleem in een latere fase zo goed mogelijk opgelost door de bouw van de Citadel- en de Smakheulkazerne.

Gorinchem bleef garnizoensstad tot in de jaren zestig van de vorige eeuw. De terugtrekking uit de plaatselijke kazernes paste in het na de Tweede Wereldoorlog ingezette beleid van Defensie om (verouderde) kazernes binnen de bebouwde kom te vervangen door grote legerplaatsen in de regio (Steenwijkerwold, 't Harde, Nunspeet, Oirschot, Ossendrecht, enz.). De Gorcumse kazernes werden in 1967 gesloten en in 1969 afgebroken.

- **De veerdiensten**

De opening van de brug over de Merwede bij Gorinchem, een onmisbare schakel in de A27, op 15 maart 1961, bracht voor duizenden inwoners van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden onmiskenbaar veranderingen met zich mee. Dat gold ook voor een veehouder uit Meerkerksbroek, wiens weiland aan deze Rijksweg grensde. Enkele dagen na de opening telde hij het aantal auto's dat in de Noord-zuidrichting in een tijdsbestek van vijf minuten aan hem en zijn koeien voorbijflitste.

Het resultaat van zijn telwerk was van dien aard dat hij zijn familieleden in Ameide daarvan bij de eerste de beste gelegenheid op de hoogste stel-

² Op een aantal percelen van het huidige Kazerneplein, in het centrum van Gorinchem, stond sinds 1594 een groot landhuis, dat van 1618 tot 1652 werd bewoond door Jacob van Paffenrode, in zijn tijd als drossaard de hoogste bestuurder van de stad. Na zijn dood wisselde het huis meermalen van eigenaar, totdat het in 1756 op last van Juliana Beatrix Ram van Schalkwijk werd afgebroken, waarna de grond uiteindelijk aan de gemeente Gorinchem kwam.

▲ De eerste file op de Merwedebrug in 1961.

de. Volgens de overlevering deden de traditionele scheidslijnen tussen de inwoners van de beide gemeenten er in dit geval niet toe: de verbazing over de onvoorstelbare drukte op de A27 werd breed gedeeld. Ook kon men zich niet voorstellen dat “al die auto’s” de route tot voor kort “zonder al te veel ongelukken” via Lakerveld, de Tolstraat, de Gorinchemsestraat en de Bazeldijk hadden afgelegd.

Ik kan me heel wel voorstellen dat vrijwel alle automobilisten, die heden ten dage met enige regelmaat op de A27 in een file staan, er veel moeite mee hebben om zich te verplaatsen in de situatie van weleer, zeker als ze weinig of geen herinneringen hebben aan de jaren zestig. De buitenissige groei van het wegverkeer tart immers elke beschrijving. Hetzelfde geldt overigens voor alle andere vormen van transport ter zee, te land en in de lucht.

De openstelling van de Merwedebrug markeerde het einde van de veerdienst tussen Gorinchem en Sleeuwijk, waarmee de verbinding tussen Zuid-Holland en Noord-Brabant eeuwenlang werd onderhouden. Het uit de vaart nemen van de veerponten had mede tot gevolg dat de bedrijvigheid op de veerstoepen, Buiten de Waterpoort (Gorinchem) en aan de Rivierdijk (Sleeuwijk), definitief tot het verleden behoorde. In het eerste geval zullen veel omwonenden dat als een opluchting hebben ervaren, omdat daarmee ook een eind kwam aan de verkeersopstoppingen op het traject Tolsteeg – Molenstraat – Arkelstraat. De geschiedenis van het veer Gorinchem - Sleeuwijk is niet alleen lang, maar ook veelbewogen. Het eerste veerrecht voor de overtocht tussen deze plaatsen werd in 1329 uitgegeven door niemand minder dan Jan IV van Arkel (omstreeks 1314 - 1360), die destijds in Gorinchem de scepter zwaaide en adviseur van het Hof van Holland was. Nadien werd dit recht langjarig verpacht aan particuliere schippers, totdat de gemeente Gorinchem het veerrecht zelf in pacht nam en in 1592 omzette in een eeuwigdurende erfpacht. Hoewel de samenwerking met de provincie Zuid-Holland meermalen te wensen overliet, werd deze situatie voortgezet tot 1843 – het jaar, waarin de erfpacht volledig werd afgelost en Gorinchem de enige eigenaar van het veerrecht werd.

Betrekkelijk kort daarna werd dit recht verpacht aan Anna Bijl uit Sleeuwijk, die in 1857 al tot de conclusie kwam dat het veer verliesgevend was en “deswege de pacht niet langer aanhield”. Dit zo zijnde, nam de gemeente de exploitatie zelf ter hand en werd opdracht gegeven tot de bouw van een raderstoomboot, de “Gorinchem”, die in 1859 in de vaart kwam. Met de introductie van dit vaartuig braken betere tijden aan: er kon frequenter en beter op tijd worden gevaren, waardoor het aantal passagiers aanzienlijk toenam. Het valt buiten het bestek van dit artikel om nader in te gaan op de geschiedenis van de veerdienst Gorinchem-Sleeuwijk in de periode 1859-1961. In het laatste jaar werden de schroefstoomboot “Gorinchem I” en de schroefmotorboot “Gorinchem III”, in dienst genomen in respectievelijk 1916 en 1924, en de schroefmotorboten “Gorinchem IV” en “Gorinchem V”, waarvan de eerste van 1926 tot 1961 en de tweede van 1933 tot 1961 voer, uit de vaart werden genomen. De laatste boot ligt na te zijn gerenoveerd sinds een aantal jaren, samen met andere “historische vaartuigen”, in de zuidelijke insteekhaven van Dordrecht.

De opheffing van de veerdienst Gorinchem-Sleeuwijk betekende niet dat er na medio maart 1961 geen veerdiensten meer werden onderhouden tussen Gorinchem op de ene en plaats in het Land van Heusden en Altena op de andere oever van de Merwede. Integendeel, er bleven op enkele trajecten boten in de vaart, zij het dat de sociaaleconomische betekenis van de activiteiten in deze sector een flinke knauw had gekregen.

Woudrichem nam in dit opzicht van oudsher een aparte positie in, omdat bij de exploitatie van de veerdienst tussen deze oude vestingstad en Gorinchem meestal meerdere partijen waren betrokken, die elkaar in de regel zo scherp beconcurrerden dat er geen of weinig winst werd gemaakt. Voor de gemeente Gorinchem was dit in 1895 zelfs voldoende reden om deze dienst te beëindigen, waardoor er meer ruimte ontstond voor “ondernemende particulieren”.

Zo ontdekte mijn vrouw bij een zoekslag in oude familiepapieren een “overdruk” van een “Bijvoegsel tot de Nederlandsche Staatscourant van Dinsdag 26 Februari 1901, no. 47”, waaruit bleek dat Johannes Gulden (Woudrichem, 1863 - Gorinchem, 1936), haar grootvader van moederszijde, in zijn hoedanigheid van directeur te dien dage was betrokken bij de statuten- en naamswijziging van de naamloze vennootschap Stoombootmaatschappij “Altena”, gevestigd te Woudrichem, in Stoombootmaatschappij “Vereenigd Altena”. Het zou veel te ver voeren om de tekst van alle achttien artikelen van de desbetreffende akte van “Cornelius Wilhelm Anthonius van de Wall, notaris ter standplaats Woudrichem, arrondissement ’s-Hertogenbosch”, over te nemen. Om te

illustreren met wel een nauwkeurigheid alles op schrift werd gesteld, maak ik een uitzondering voor de tekst van artikel 3:

“Het kapitaal der vennootschap is bepaald op f 20.000,-, verdeeld in twee serieën, elk van f 10.000,-, zijnde de eerste serie, verdeeld in 196 aandelen van f 50 elk, en 20 aandelen van f 10 elk en de tweede serie in 40 aandelen van f 250 elk; welke alle zijn geplaatst en volgestort. Tot bewijs van elk aandeel is afgegeven eene gezegelde akte, staande ten name van elken deelhebber, getekend door de directie en een der commissarissen”.

In de “overdruk” is ook de tekst opgenomen van het “Koninklijk besluit van goedkeuring”, waarbij “Wij WILHELMINA, bij de Gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz. enz. hebben goedgevonden en verstaan: Onze bewilliging te verlenen op het bij het desbetreffende verzoekschrift overgelegd ontwerp der akte houdende gewijzigde voorwaarden van de naamloze vennootschap: Stoombootmaatschappij “Altena”, gevestigd te Woudrichem, zoodat na het verlijden van bedoelde akte de vennootschap zal zijn genaamd: Stoombootmaatschappij “Verenigd Altena”.

Met de uitvoering van het Koninklijk Besluit werd belast de toenmalige Minister van Justitie mr. Pieter Wilhelm Adrianus Cort van der Linden (1846 - Den Haag - 1935), die van 1913 tot 1918 de laatste partijloze minister-president van ons land was.

litiebureau”.

In de editie 2022-I is een overzicht opgenomen van de inwoners van Ameide en Tienhoven, die in het inmiddels vrij verre verleden hebben gewerkt bij de N. V. Betondak in Arkel, een dochteronderneming van De Vries Robbé. Om het beeld te completeren zijn hieronder de namen vermeld van hun plaatsgenoten, die in de loop der jaren bij het moederbedrijf in dienst waren:

1. Dries van Bruggen
2. Cees van der Grijn Jacobuszoon (inder daad, een van de redacteurs van het Nieuwsblad)
3. Daam van den Heuvel
4. Gerrit van den Heuvel
5. Piet van Kekem
6. Bas Kersbergen
7. Piet Lakerveld
- 8 tot met 11. de gebroeders Cees, Koos, Dirk en Floor de Langen, van wie de eerste drie naar Gorinchem verhuisden
12. Nico den Oudsten
- 13 en 14. Hanny en Cees Roth
15. Dick Veen
16. Jan van der Vliet en
17. 18 en 19. Arie, Bram en Peet Vroon.

Het lijkt geen twijfel dat ook deze lijst incompleet is. Lezers van dit blad, die op dit punt over nadere informatie beschikken, wordt daarom verzocht contact op te nemen met: Dick Roodhorst; dickroodhorst@gmail.com 06 463 627 05.

• N.V. De Vries Robbé & Co

De geschiedenis van de N. V. De Vries Robbé & Co is, met inbegrip van de teloorgang van dit concern, uitgebreid beschreven in de editie 2022-I van het Nieuwsblad. Daarom beperk ik me ditmaal tot het weergeven van de volgende passages uit het boek van Erik van Tilborg, die een goede weerspiegeling geven van de ontwikkelingen, die zich in de vorige eeuw op het gebied van de ruimtelijke ordening in Gorinchem voltrokken: “Met het groeien van het bedrijf was er een hoofdkantoor nodig dat succes uitstraalde en dat werd in 1928 gebouwd aan de W. de Vries Robbéweg. De straat had die naam gekregen in 1923. Het hoofdkantoor was het grootste kantoor van Gorinchem in zijn tijd. Het was bijzonder modern uitgevoerd, met een telefooncentrale, elektrische verlichting, centrale verwarming en elektrische klokken.

In de latere jaren zestig begon het minder goed te gaan in de staalindustrie. De Vries Robbé werd achtereenvolgens overgenomen door Billiton, Ogem en Nederhorst en ging uiteindelijk in 1976 failliet. Dit zorgde voor een flinke stijging van de werkloosheid in Gorinchem. Na het faillissement werd het kantoorgebouw gerenoveerd en vanaf 1980 trokken er overheidsorganisaties en medische instellingen in. Het gebouw werd in 2003 gesloopt om plaats te maken voor een nieuw po-

• De villa’s “Argo” en “Marianne”

De villa “Argo”

Op een terrein tussen de Arkelsedijk en de Linge kwam in het jaar 1871 in vier maanden tijd de suikerfabriek Jäger, Ravenswaay & Co van de grond. De fabriek was alleen in bedrijf wanneer er suikerbieten werden aangevoerd; dat wil zeggen: in de maanden oktober, november en december. De winstgevendheid van de onderneming, die opging in de Centrale Suikermaatschappij (CSM), varieerde nogal, totdat de suikerprijzen na de Eerste Wereldoorlog snel stegen. In 1922 liet de toenmalige directeur van de fabriek, Van Bojan, aan de Arkelsedijk een villa bouwen naar een ontwerp van architect A. van den Berg. Aan de voorgevel van het pand werd een gevelsteen met de naam “Argo” bevestigd, uiteraard een samentrekking van “Arkel” en “Gorinchem”. Bij de villa behoorde een grote tuin, waar dieren werden gehouden en fruitbomen stonden.

Het tijt keerde in 1929 – het jaar, waarin de productie in de fabriek moest worden gestaakt vanwege de aanhoudende daling van de suikerprijzen. Niet lang daarna werd de villa ontruimd. Pas in 1939 diende zich een nieuwe bewoner aan in de persoon van mr. Louis Rudolph Jules ridder Van Rappard (Overveen, 1906 - Leusden, 1994), die in dat jaar aantrad als burgemeester

van Gorinchem en “Argo” prefereerde boven de ambtswoning aan de Hoge Torenstraat. De edelman was kennelijk zeer gehecht aan “Argo”, want hij woonde er niet alleen gedurende zijn gehele ambtsperiode, waaraan in 1971 door het aan hem verleende eervol ontslag een einde kwam, maar ook daarna nog tot 1990, toen hij zich in Leusden vestigde. “Ridder van Rappard”, zoals hij in de media steevast werd aangeduid, genoot decennialang landelijke bekendheid door het onverbloemde conservatisme, waaraan hij ook na zijn pensionering met grote regelmaat en zonder aanzien des persoons uitging gaf. Na zijn vertrek naar Leusden was de directie van CCA Biochem, zoals de in de voormalige suikerfabriek gevestigde onderneming inmiddels heette, voornemens om “Argo” te restaureren en aan de villa een kantoorbestemming te verlenen. Het pand vertoonde echter zoveel gebreken dat hieraan geen uitvoering kon worden gegeven. Zo kon het gebeuren dat “Argo” in 1991 werd gesloopt, menigvuldige protesten van de Stichting Stadsherstel Gorinchem ten spijt.

De villa “Marianne”

Nadat de Kalkhaven in 1871 gedempt was, kwam in de binnenstad van Gorinchem nieuwe bouwgrond beschikbaar. Een jaar later liet Cornelis van Andel, burgemeester van 1881 tot 1895, er aan de Kriekenmarkt een grote villa bouwen, die hij de naam gaf van zijn jong overleden dochter Marianne. Het huis was zeer ruim bemeten en telde onder andere tien kamers, een ontvangstruimte en een grote zolder met drie dienstbodenkamers.

Cornelis van Andel woonde in de villa tot zijn overlijden in 1912; zijn echtgenote, Paulina Jannette van Andel-Smit, die in hoog aanzien stond als weldoenster van de sociaal zwakkeren in de stad, was drie jaar eerder heengegaan. De villa, waarvan de naam na een aantal jaren werd veranderd in “Merwezate”, werd daarna bewoond door onder andere de families Fernhout en Bauer en – in een latere fase – de dames Korver, de familie Van de Marel en - uiteindelijk - Cornelis (Cor) de Vries Robbé.³

Na het vertrek van de laatste bewoner kwam de villa leeg te staan, wat al spoedig tot onttakeling leidde. Begin jaren tachtig werd het pand aangekocht door de directie van het aan het Nonnenveld gevestigde Nieuwe Gasthuis met de bedoeling er een verpleegafdeling onder te brengen. Toen daarvoor geen toestemming werd verkregen, werd de eens zo statige villa in afwachting van de verlening van een sloopvergunning in gebruik genomen als opslagruimte.

Voor het zover was, werd in het pand brandgesticht, waardoor de meeste vertrekken in de as werden gelegd. Ruim dertig jaar geleden verrees op de locatie aan de Kriekenmarkt een riant ap-

partementencomplex met een parkeergarage, dat wederom “Merwezate” werd genoemd.

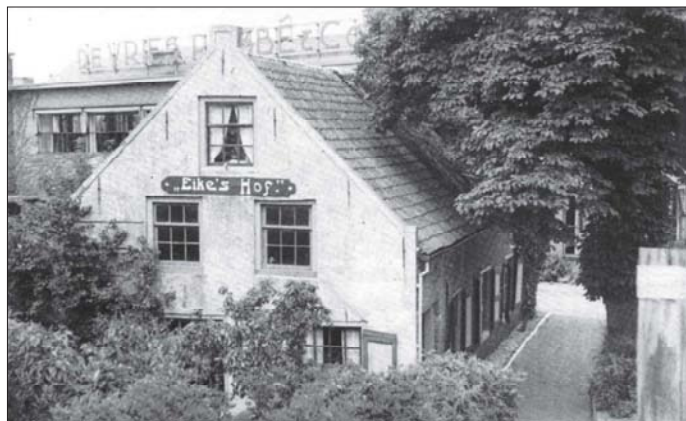
• De boerderij “Eike’s Hof”

Tot 1959 stond, net buiten het aloude centrum van Gorinchem, aan het begin van de Arkelse dijk op de kruising met de Concordiaweg “Eike’s Hof”, een oude boerderij van bescheiden afmetingen. De voorkant van het bouwwerk was opgetrokken in steen en omvatte een woonkamer, een “mooie kamer” met een authentieke bedstee, een keuken, enkele slaapkamers en een “buitencw”. De achterkant, waar het vee werd gehouden, bestond uit hout. Achter de boerderij lagen een moestuin en een boomgaardje met appel- en pernbomen.

Het bouwjaar van “Eike’s Hof” staat niet vast. Wel is geboekstaafd dat Jan Claaszoon van Dalen (of Dalem) de boerderij in 1709 voor dertig gulden kocht van Rijk Corneliszoon en diens zuster Wijntje. Ten tijde van het beleg van Gorinchem in de winter van het jaar 1814, waarbij Pruisische en Russische troepen de in de stad gelegde Franse eenheden met zware vuurmonden bestookten, werden niet alleen de opstallen zwaar beschadigd, maar ging ook voor een bedrag van niet minder dan twaalfhonderd gulden aan roerende goederen en landbouwproducten (zoals hooi en aardappelen) in vlammen op.

De naam “Eike’s Hof” kwam pas omstreeks het jaar 1917 in zwang. Engje Wilhelmina Mensert-van Wijnen, die de boerderij als laatste in eigendom had, was de naamgeefster. Ze droeg haar bezit in 1945 over aan de directie van de N. V. de Vries Robbé & Co – het staalconstructiebedrijf, dat pal achter haar onderkomen in 1928 het eerder vermelde hoofdkantoor had laten bouwen. Hoewel de twee bouwwerken in alle opzichten met elkaar contrasteerden, werd de boerderij pas in 1959 gesloopt om plaats te maken voor een parkeerterrein.

Het lag in de lijn der verwachting dat de naam “Eike’s Hof” daarna in de vergetelheid zou geraken. Maar dat is niet gebeurd: de rotonde, die in 1998 werd aangelegd op de locatie van de vroegere boerderij, werd er naar vernoemd.

▲ De boerderij “Eike’s Hof”

³ Cornelis de Vries Robbé (Gorinchem, 1903 – Rotterdam, 1977) was een van de onderdirecteuren van N. V. De Vries Robbé & Co en vrijgezel. Zie ook de editie 2022-I van het Nieuwsblad.

Expositie De Hoon

in het Hendrick Hamel Museum

Hans van den Heuvel

Voor de samenstellers van het fotoboek “Petrus Antonius de Hoon (1896-1980) kunst schilder en legende” was tot voor kort alleen André Tukker op de hoogte van het bestaan van het Hendrick Hamel Museum in Gorinchem. Cees van der Grijn Jacobuszoon en Hans van den Heuvel hadden er nog nooit van gehoord. Dat is volstrekt anders geworden sinds de publicatie van het fotoboek Mathieu van Pelt, de conservator van het museum, ertoe bracht een expositie te organiseren van een groot aantal olieverfschilderijen, aquarellen en tekeningen van “Meester De Hoon”, zoals hij vroeger in Ameide en Tienhoven als oud-onderwijzer van de plaatselijke “School met den Bijbel” vaak werd genoemd.

De expositie wordt op woensdag 10 april in de middaguren geopend door burgemeester Sjors Fröhlich van de gemeente Vijfheerenlanden en duurt tot en met zondag 8 september van dit jaar. De getoonde collectie omvat landschappen, stads-, dorps- en riviergezichten van plaatsen in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, portretten en stillevenen.

Het ligt voor de hand dat de expositie van het werk van Petrus Antonius (Piet) de Hoon in Gorinchem wordt gehouden, want hij woonde daar aan de W. de Vries Robbéweg van eind 1953 tot aan zijn overlijden op 15 april 1980. De kunstschilder onderhield ook nauwe banden met Ameide, waar hij op 3 mei 1896 in de dienstwoning van het “Rijksstoomgemaal der Vijfheerenlanden” op Sluis werd geboren. In later jaren woonde hij met zijn eveneens in Ameide geboren echtgenote Pleuntje Johanna Gijsberta (Ans) van den Heuvel achtereenvolgens in Utrecht, Rijswijk (ZH) en Hattem.

Het fotoboek is verkrijgbaar bij Hans van den Heuvel (hansheuvel2@planet.nl). De prijs is 12,50 euro (+ portokosten bij verzending buiten Ameide en Tienhoven). Vermeld bij bestelling uw naam, adres en het gewenste aantal exemplaren. De betaling vindt achteraf plaats.

Het museum is van woensdag tot en met zondag geopend van 13.00 tot 17.00 uur

Kortendijk 67, 4201 KS Gorinchem,
Telefoon: 0183 200100

Toegangsprijzen:
volwassenen: € 5,50
kinderen van 4 t/m 12 jaar: € 3,50

DE LEVENSLIOP VAN HENDRICK HAMEL

Mathieu van Pelt en Hans van den Heuvel

In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw verschenen de laatste edities van de “Winkler Prins”, de “Grote Oosthoek”, de “Grote Spectrum Encyclopedie” en andere encyclopedieën. Wie in deze lijvige boekwerken onder de H naar informatie over Hendrick Hamel zocht, vond niets. Hoewel we geheel onkundig zijn van de aard en de opzet van encyclopedieën, die destijds in Zuid-Korea werden gepubliceerd, waarbij we Noord-Korea maar buiten beschouwing laten, zijn we er zeker van dat daarin wel, en zelfs veel, aandacht werd besteed aan deze Nederlander uit de zeventiende eeuw. Hij genoot toen in dat deel van Oost-Azië namelijk sinds mensenheugenis al een grote mate van bekendheid vanwege het verslag over zijn schipbreuk als opvarende van een schip van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en gedwongen verblijf in Korea, dat jarenlang de vrijwel enige bron van informatie over dit land was. Sterker nog: hij gold er als de bekendste Nederlander, totdat de veelgeprezen voetbalcoach Guus Hiddink in het begin van deze eeuw in Zuid-Korea de heldenstatus verwierf door met het nationale voetbalteam in 2002 de halve finale te bereiken bij het Wereldkampioenschap. Geheel los van de zegetocht van Guus Hiddink, had de hernieuwde belangstelling voor de geschiedenis van de VOC, die in de loop der jaren steeds meer in het teken van kwam te staan van kritiek op vroegere bestuurscolleges en daarmee samenhangend ongemak, als positief neveneffect dat Hendrick Hamel “in de picture raakte”. Dat was met name het geval in Gorinchem, waar hij in 1630 werd geboren. De historische betekenis van Hendrick Hamel, die op 12 februari 1692 overleed, hangt nauw samen met zijn vermogen om niet alleen handelsovereenkomsten en daaraan verwante zaken, maar ook gebeurtenissen nauwgezet te boekstaven, wat in de zeventiende eeuw verre van gebruikelijk was.

Eerbetoon in Nederland

De erkenning van de historische betekenis van Hendrick Hamel werd in ons land begrijpelijkerwijs in de eerste plaats tot uiting gebracht in Gorinchem, waar in 1998 een partnerschap werd aangegaan met de Zuid-Koreaanse gemeente Gang-Jin. In 2009 werd in de stad van de Heren van Arkel het Hendrick Hamelhuis geopend – een museum, gewijd aan de lotgevalen van Hendrik Hamel, waarvoor zijn standbeeld werd geplaatst. Elders in dit blad wordt daar uitgebreid aandacht aan besteed. Daarnaast kent men in Den Haag een Hendrick Hamelstraat en een Hendrick Hamelplantsoen en wordt daar in het Nationaal Archief het origineel bewaard van zijn scheepsjournaal. De titel van dit geschrift, waarvan in het Ha-

melhuis een kopie aanwezig is, wordt in onderstaand kader weergegeven.

“Journaal gericht aan den Ed. heer gouverneur generaal Joan Maetsuijckcker¹ en d’Ed. heeren raaden van Nederlants India vant geene de overgebleven officieren ende matroosen vant jacht de Sperwer ’t zedert 16 Augustij anno 1653 dat tselve jacht aan ’t Quelpaerts Eijland hebben verlooren tot den 14 September anno 1666 dat met haer acht ontvlucht ende tot Nangasackij² in Japan aangekomen zijn; int selve rijck van Coree is wedervaren mitsgaders den om-meganck van die natie ende gelegenheit van ’t land”.

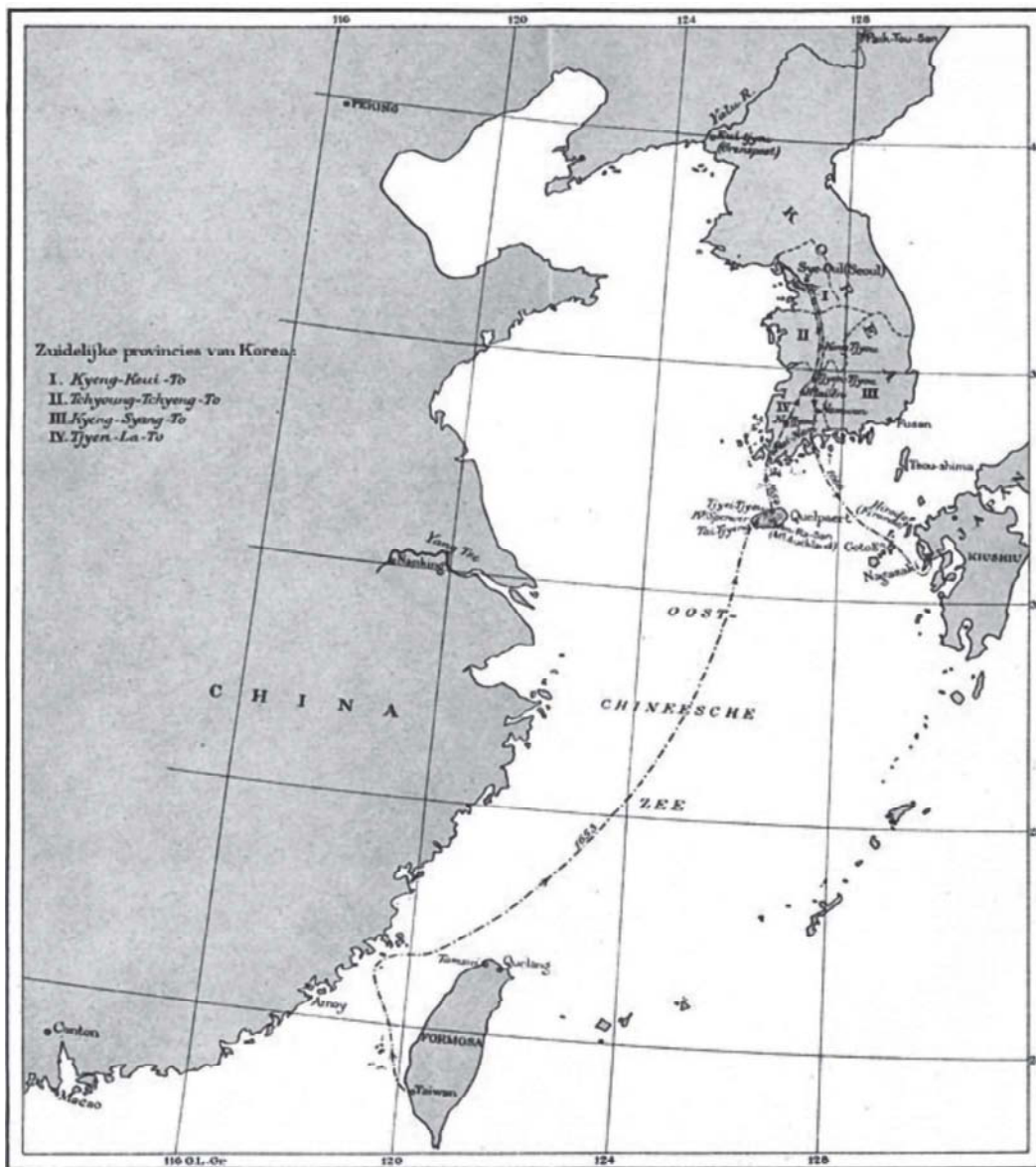
Eerbetoon in Korea

In Zuid-Korea is in 2012 met medewerking van de Nederlandse overheid een Hamelmuseum opgericht in Yeovu – de stad, waarin in dat jaar de World Expo werd gehouden. Vóór het museum staat een standbeeld van Hendrick Hamel. De vuurtoren op de kade voor het museum is eveneens naar hem vernoemd. Het Zuid-Koreaanse museum is net als het Gorinchemse Hamelhuis in het bezit van een kopie van het scheepsjournaal.

De levensloop van Hendrick Hamel

Hendrick Hamel ging in het jaar 1653 in Batavia, de hoofdstad van het voormalige Nederlandsch- Indië, als boekhouder van de VOC aan boord van het schip “De Sperwer” voor een reis naar de handelspost Deshima in Japan. Door een plotseling opgestoken storm sloeg het schip te pletter op de zuidkust van Korea. Van de 64 opvarenden overleefden er 36 de ramp. De behouden gebleven bemanningsleden veronderstelden in eerste instantie aan land te zijn gekomen op een onbewoond eiland, maar zagen zich al spoedig omsingeld door militairen van de plaatselijke

- 1 Joan Maetsuijckcker = Joan (of Johan) Maetsuycker (Amsterdam, 14 januari 1606 – Batavia(NOI), 4 of 24 januari 1678), was van 1653 tot 1678, langer dan een van zijn collega’s, gouverneur-generaal van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Hij stond bekend als een capabele bestuurder, die het overzeese rijk tot grote bloei bracht, niettegenstaande zijn “grillige en minder aangename karakter”. In verscheidene gemeenten is een straat naar hem vernoemd.
- 2 Nangasackij = Nangasaki = een havenstad met ongeveer een half miljoen inwoners in de gelijknamige prefectuur in Japan. Om het einde van de Tweede Wereldoorlog te bespoedigen zetten de luchtmachtkrachten van de Verenigde Staten in 1946 het atoomwapen in. Dat gebeurde op 6 augustus boven Hiroshima en op 8 augustus boven Nagasaki. In het tweede geval waren er bijna driehonderdduizend slachtoffers. Beide steden werden na de oorlog herbouwd.

— Tochten van Hendrick Hamel in 1653, 1654 en 1666.

Lith. J. Smalders & Co., Den Haag.

▲ Tochten die Hendrick Hamel gemaakt heeft in 1653, 1654 en 1666.

gouverneur. Hoewel ze uit alle macht probeerden duidelijk te maken dat ze geen kwaad in de zin hadden en op weg waren (geweest) naar Japan, werden allen in hechtenis genomen en ondergebracht in een onderkomen, waar voorheen de verbannen koning Gwanghaegun zijn laatste jaren had gesleten.

Tot hun grote verbazing verscheen na enige tijd door toedoen van de gouverneur een tolk ten tonele in de persoon van de Nederlander Jan Janszn. Weltevree, die vertelde dat de Koreanen hem inmiddels niet minder dan 26 jaar vasthielden. Volgens hem moesten de schipbreukelingen er rekening mee houden dat hen hetzelfde lot beschoren was. Hij kreeg gelijk in die zin dat de koning van Korea, Hyojong van Joeson, hen niet liet gaan. Wél stond hij een zekere mate van bewegingsvrijheid toe, waardoor ze redelijk in hun onderhoud konden voorzien en erin slaagden elders onderdak te vinden. Het zou nog dertien jaar duren voor en aler het Hendrick Hamel en zeven van zijn metgezellen - na ettelijke niet verwezenlijkte plannen om te ontsnappen – gelukte om de wijk te nemen en met een klein vaartuig koers te zetten naar

Japan, waar ze aan land gingen en uiteindelijk Nagasaki bereikten. Na ommekomst in Batavia zette hij op verzoek (of in opdracht) van gouverneur-generaal Joa Maetsuycker zijn bevindingen en observaties op papier, wat resulteerde in zijn beroemd geworden Journal.

President Yoon Suk Yeol van de Republiek Korea hield op 12 december van het vorig jaar in het Koreaans een toespraak ter gelegenheid van het Staatsbanket dat hem en zijn echtgenote werd aangeboden in het Koninklijk Paleis op de Dam in Amsterdam. Verreweg de meeste disgenoten konden maar twee van zijn woorden thuisbrengen: "Hamel" en "Hiddink".

▲ Replica VOC-schip "De Sperwer".

HET HENDRICK HAMEL MUSEUM

Hans van den Heuvel

Er zullen maar weinig gemeenten met 36.000 inwoners zijn die, net als Gorinchem, twee musea hebben. Het gaat om het Gorcums Museum en het Hendrick Hamel Museum, waarvan het eerste bekender is dan het tweede, omdat het veel ouder is. Dit artikel geeft een beknopt beeld van de beide musea, waarbij het accent vanzelfsprekend ligt op het Hendrick Hamel Museum.

Het Gorcums Museum

De geschiedenis van het Gorcums Museum gaat terug naar 1909, toen de in dat jaar opgerichte Historische Vereniging “Oud Gorcum” het zestiende-eeuwse pand “Dit is in Bethlehem” in de Gasthuisstraat aankocht en restaureerde, waarna het in 1912 in gebruik werd genomen als museum. Na een periode van meer dan zestig jaar werd “Dit is in Bethlehem” overgenomen door de gemeente Gorinchem, gerenoveerd en in 1982 heropend. In 1995 werd het Gorcums Museum gehuisvest in het oude stadhuis op de Grote Markt, dat was vrijgekomen door de verhuizing van de gemeentelijke diensten naar de nieuwe locatie bij het station.

De doelstelling van het Gorcums Museum is in de loop der jaren gewijzigd in die zin dat niet langer primair aandacht wordt besteed aan historische en culturele aspecten van de stad Gorinchem, maar ook aan eigentijdse kunstuitingen. Het museum is van dinsdag tot en met zaterdag geopend van 10.00 tot 17.00 uur (op donderdag tot 20.00 uur) en op zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

Het Hendrick Hamel Museum

De grondslag voor het Hendrick Hamelmuseum werd gelegd in de jaren negentig, toen het bestuur van de faculteit Koreastudies van de Universiteit Leiden het gemeentebestuur van Gorinchem verzocht professor Kim van de Universiteit van Seoel toegang te verlenen tot de gemeentelijke archieven om onderzoek te doen naar Hendrick Hamel, van wie tot dusver ter stede niet veel meer bekend was dat er in de Lingewijk een vrij bescheiden straat naar hem was vernoemd.

In de jaren daarna voltrokken de ontwikkelingen zich langs lijnen van geleidelijkheid. Zo bracht een Koreaanse delegatie in 1996 een bezoek aan Gorinchem en vond er in 1997 een tegenbezoek van een Gorinchemse delegatie aan Korea plaats. Deze uitwisseling leidde in 1999 tot het ontstaan van een “jumelage”¹ tussen Gorinchem en de Zuid-Koreaanse stad Gang-Jin. De volgende stap was de oprich-

ting van de Hendrick Hamel Foundation in 2005, die het mogelijk maakte dat in 2009 het Hendrick Hamel Museum (of Hendrick Hamel Huis) de poorten kon openen.

De opzet van het Hendrick Hamel Museum is een geheel andere dan die van het Gorcums Museum. Dit blijkt ook duidelijk uit de doelstellingen, waaraan de volgende bepalingen zijn ontleend:

- Het beheren en beschermen van de naam van de historische figuur “Hendrick Hamel”;
- Het bevorderen van de promotie van de gemeente Gorinchem in Nederland en Zuid-Korea, en
- Het bevorderen van de naamsbekendheid van de historische figuur “Hendrick Hamel” in de relatie van de gemeente Gorinchem met Zuid-Korea in het algemeen en de gemeente Gang-Jin in het bijzonder.

Verder heeft het Hendrick Hamel Museum niet alleen een bestuur, wat gebruikelijk is, maar ook een “Comité van Aanbeveling”, wat veel minder vaak voorkomt. Daar komt bij dat dit comité omvangrijk en prestigieus is. Het telt namelijk tien leden, waartoe onder anderen prof. mr. dr. Jan Peter Balkenende, minister-president van 2002 tot 2010 en Minister van Staat, ir. Hans Smits, oud-president-directeur van het Havenbedrijf van Rotterdam en honorair consul-generaal van Korea, de wereldberoemde harpiste Lavinia Meijer en twee hoogleraren behoren.

► Kunstwerk “Hendrick Hamel” van Jaap Hartman in Gorinchem, Havendijk bij de Korenbrug.

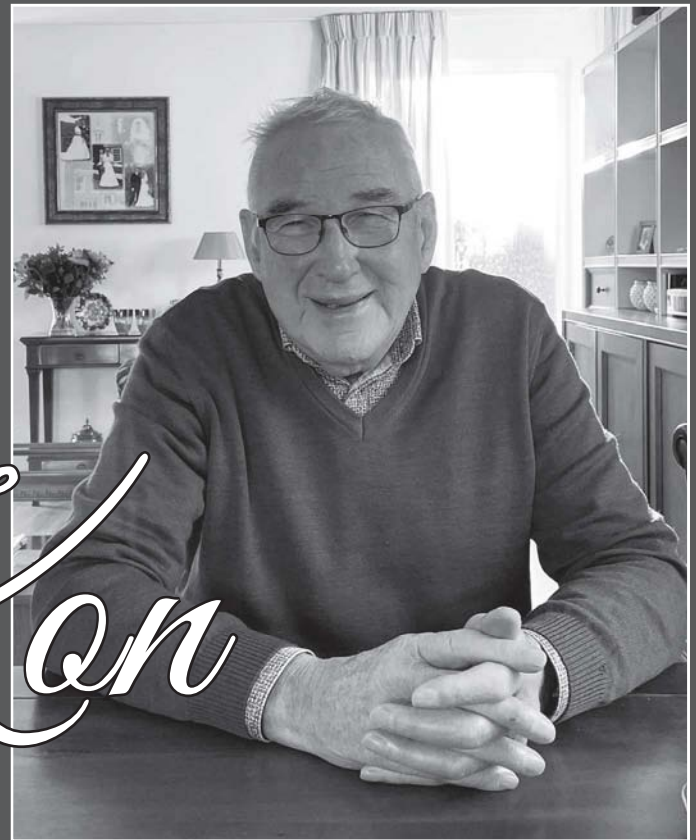

1 Jumelage = stedenband.

De Oude Begraafplaats
aan de J.W. van Puttestraat

Interview met

Ab Kon

Dick Roodhorst

Achter de schermen van onze vereniging zijn behoorlijk wat mensen actief bezig met het verleden van onze gemeenten. In dit blad aandacht voor de activiteiten van Ab Kon, 79 jaar oud en woonachtig aan de Tiendweg.

In het verleden heeft onze vereniging een CD-Rom uitgebracht over de begraafplaatsen in Ameide en Tienhoven, een prachtig overzicht. Echter, Ab constateerde dat er toch wel wat onvolkomenheden op de CD-Rom stonden, met name over de gegevens van de oude begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat.

Na zijn pensionering is Ab zijn eigen stamboom gaan maken. Eerst heeft hij daarvoor een door de HSVA georganiseerde cursus gevolgd bij Teus Stahlie. Deze cursus heeft hem enorm geholpen en daardoor wist hij ook waar de betreffende informatie kon worden gevonden over de situatie op de oude begraafplaats. En, wel heel leuk om te horen, heel veel informatie wist hij te halen uit onze eigen Beeldbank, veel overlijdensaktes zijn daar te vinden. Elders in dit blad vindt u ook over dit medium meer informatie.

De oude begraafplaats is in 1829 geopend, toen was er al sprake van een Burgerlijke Stand, dus de gege-

vens over de graven zijn in principe beschikbaar. De nieuwe begraafplaats aan de Broekseweg is overigens in 1965 in gebruik genomen. En, niet te geloven, op de oude begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat zijn ongeveer 3800 mensen begraven...!

Ab heeft het overzicht van wie er op de oude begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat zijn begraven afgerond. Niet alles, maar wel heel veel is bekend geworden. Omdat er heel veel gegevens beschikbaar zijn, kan er ook voorzichtig een aantal interessante conclusies getrokken worden:

Dodgeboren kinderen

Wanneer er goed naar de gegevens wordt gekeken, dan valt op dat het aantal doodgeboren kinderen over het hele tijdsbestek van 1829 t/m 1965 redelijk stabiel is gebleven, 2 of 3 kinderen op jaarbasis. Kennelijk hebben de leefomstandigheden, zoals welstand en hygiëne, hier geen grote invloed op gehad.

Kindersterfte van 0 tot 1 jaar

Bij het bestuderen van deze cijfers ontstaat een beeld dat het percentage kinderen dat komt te overlijden in het eerste levensjaar dramatisch hoog is geweest. Zoals op de overlijdensakten weergegeven staat, overleden kinderen soms enkele uren of enkele dagen oud. Vanaf 1829 t/m rond 1900 percentages tot ruim 30% t.o.v. het totaal aantal geboren kinderen. Dit betekent

dat in die periode 1 op de 3 kinderen voor hun eerste levensjaar stierf. Vanaf 1900 tot 1920 neemt dit percentage langzaam af naar ongeveer 15%. Van 1920 tot 1950 gaat het percentage verder omlaag naar ca. 10% (met enkele uitschieters). Na 1950 loopt dit percentage gelukkig nog verder terug.

Kindersterfte van 0 t/m 10 jaar

Ook dit laat een dramatisch beeld zien. Gekeken is naar de gegevens van het aantal overleden kinderen t/m 10 jaar t.o.v. het totaal aantal overleden personen in dat jaar. Gedurende de periode 1829 tot 1920 komen de ongelooflijke percentages van 50 tot 70% voor. Dit betekent dat in een bepaald jaar, 7 van de 10 overleden mensen jonger waren dan 11 jaar! Tussen 1920 en 1935 loopt dit percentage langzaam terug naar ongeveer 40%. Na 1935 loopt het percentage sterk terug naar 5% na 1960.

Er kan ook op een andere manier naar kindersterfte gekeken worden. Kindersterfte onder welgestelden, minder welgestelden en armen. In het register is aangegeven of overledenen (ouderen en kinderen) werden begraven in een eigen graf, een huurgraf of een armengraf. In het register is tevens te zien dat in de periode 1829 tot 1965 er 90 kinderen van 0 t/m 10 jaar werden begraven in een eigen graf. Er zijn in totaal ongeveer 400 personen begraven in een eigen graf. Dit betekent dat +/- 22,5% kinderen tussen 0

t/m 10 jaar begraven is in een eigen graf. Ook is te zien dat er 1435 kinderen van 0 t/m 10 jaar begraven zijn in een huur- of armengraf. Dit op een totaal van 3470 mensen in huur- of armengraven. Dit betekent dat +/- 41,5% kinderen van 0 t/m 10 jaar begraven is in een huur- of armengraf. Ervan uitgaande dat de meer welgestelden in een eigen graf werden begraven en de minder welgestelden in een huur- of armen graf kan voorzichtig worden geconcludeerd dat kinderen van 0 t/m 10 jaar, die geboren werden in een welgesteld gezin, twee keer zoveel kans hadden de eerste 10 levensjaren te overleven.

Soms geeft ook een specifiek jaartal een bepaald inzicht. In het jaar 1843 overleden heel veel kinderen tussen 0 en 10 jaar, wel 73%. In dat jaar was er sprake van een pokkenepidemie, was er nog geen adequaat geneesmiddel, met alle gevolgen van dien.

De overzichten van Ab zijn recent op de website geplaatst en kunnen worden geraadpleegd

Om het u zo makkelijk mogelijk te maken zijn er twee overzichten gemaakt, één op alfabetische volgorde en één op jaar van overlijden. Daarnaast is er een overzicht gemaakt met wat algemene gegevens.

Berichtje uit... Maastricht

Bram Provoost

Al eerder heb ik in het Nieuwsblad (Jaargang 34, nr. 3, juni 2023, blz. 46-51) gemeld dat de bekende firma Koninklijke Woudenberg uit Ameide ook zeer actief is in Maastricht en omgeving. Momenteel voert de onderneming in een bouwcombinatie “Restauratie-Limburg”, samen met de firma Laudy uit Sittard, opnieuw een groot(s) werk uit in Maastricht. Het betreft de restauratie van een gedeeltelijk ingestorte Middeleeuwse stadsmuur. Meer informatie over dit project met de naam “De Vief Köp” en de voortgang ervan is te vinden op de website: Project voortgang – restauratie-limburg.nl (<https://restauratie-limburg.nl/project-voortgang/>)

Natuurlijk wil de Koninklijke Woudenberg duidelijk laten weten dat zij in Maastricht actief is. Zij doet dat

o.a. door middel van een Carnavalsgroet op de omheining van de bouwplaats bij de stadsmuur.

☞ Koninklijke Woudenberg wil duidelijk laten weten dat zij in Maastricht actief is.

Bouwcombinatie Koninklijke Woudenberg & Laudy Bouw en Ontwikkeling “Wûnsje ùch vâöl plezeer! Vasteloavoend saame!” (foto Bram Provoost). (De Maastrichtse tekst spreekt voor zich. Vasteloavend - vastenavond, de drie dagen (zon-, maan- en dinsdag voor Aswoensdag - is de Maastrichtse naam voor Carnaval)

Interview met

Rob de Wit en Truus Burggraaf

Dick Roodhorst

Wat is er veel belangstelling voor de foto's die vanaf 2014 iedere dag op de Facebookpagina van onze historische vereniging verschijnen. Niet alleen het aantal "likes", maar ook de discussie over of de herkenbaarheid van foto's spreekt boekdelen. Vanaf 2016 worden de foto's dagelijks door Truus Burggraaf op Facebook gezet en wel stipt om 08.00 uur. Er zijn mensen die denken dat Truus iedere dag 's morgens vroeg klaar zit om op tijd de volgende foto te plaatsen. Ter geruststelling, dat kan gewoon worden gepland en meestal ligt Truus, zoals zij het zelf zegt, nog op één oor. Het aantal volgers is de afgelopen acht jaar gegroeid van 600 naar bijna 2000, dat zegt ook wel iets.

Maar Truus is niet alleen actief op Facebook, zij werkt ook met veel plezier aan de Beeldbank. Sinds een half jaar is ook Rob de Wit actief hiermee bezig. De beeldbank is een verzameling foto's over de historie van Ameide en Tienhoven en kan worden benaderd via onze website. **Op de Beeldbank zijn op dit moment ongeveer 3.000 foto's geplaatst en er liggen, schrik niet, nog ca. 20.000 foto's klaar om hierin te worden opgenomen** en... het aantal foto's groeit nog steeds. Mocht je foto's hebben die interessant zijn voor onze vereniging, Truus scant de foto's en bezorgt de foto's vervolgens weer terug bij de eigenaar. Foto's die de eigenaar niet terug hoeft te hebben worden netjes in fotoalbums opgeslagen. De fotoal-

bums kunnen meestal tijdens de Open Monumentendag worden ingezien. Je kan de foto's natuurlijk ook bij één van de bestuursleden afgeven, dan volgt dezelfde procedure. Truus wordt ook regelmatig benaderd om bepaalde foto's op te zoeken, dat kost natuurlijk best wel tijd, maar leuk om te doen.

De activiteiten van de Beeldbank vragen overigens best wel wat vaardigheden. Er wordt gewoon thuis aan gewerkt en één keer per maand wordt er in het

☞ **Truus is niet alleen actief op Facebook, zij werkt ook met veel plezier aan de Beeldbank. Sinds een half jaar is ook Rob de Wit actief hiermee bezig.**

Historium in Lexmond, samen met de historische vereniging Lexmond en Hei- en Boeicop gewerkt aan de Beeldbank. Op die manier kan je ook van elkaar leren. Ter verduidelijking: zowel onze vereniging als de historische vereniging Lexmond en Hei- en Boeicop en ook Meerkerk maken gebruik van de Beeldbank, uiteraard hebben alle drie verenigingen een eigen omgeving. Het is natuurlijk lang niet altijd duidelijk voor Truus en Rob welke persoon of personen er op een bepaalde foto staan. Om zoveel mogelijk te weten te komen worden deze foto's voorgelegd aan

leden van de vereniging die behoorlijk wat kennis hebben van het verleden van onze gemeenten. Naast foto's staan er ook, onvoorstelbaar, 51.000 geboorte-/huwelijks- en overlijdensaktes op de Beeldbank. Niet van recente datum, dat is in het kader van de privacy-wetgeving niet toegestaan.

Neem eens een kijkje in de Beeldbank, je zult aange- naam verrast worden en de Beeldbank blijft zoals

gezegd, groeien. En, heb je belangstelling om ook aan de Beeldbank te werken en je bent handig met het werken met de computer of je weet veel van het ver- leden van onze gemeenten en je vindt het leuk mee te denken om personen te herkennen op foto's, neem dan contact op met Truus Burggraaf truusburggraaf@live.nl of Rob de Wit robwit6@gmail.com. Je bent van harte welkom om de gelederen te verster- ken.

Resultaten in Beeldbank Histori- sche Vereniging Ameide en Tien- hoven: 2.681

Opties

◀ 1 ... 22 23 24 25 26 27 ... 224 ▶

Beschrijving

Icoon

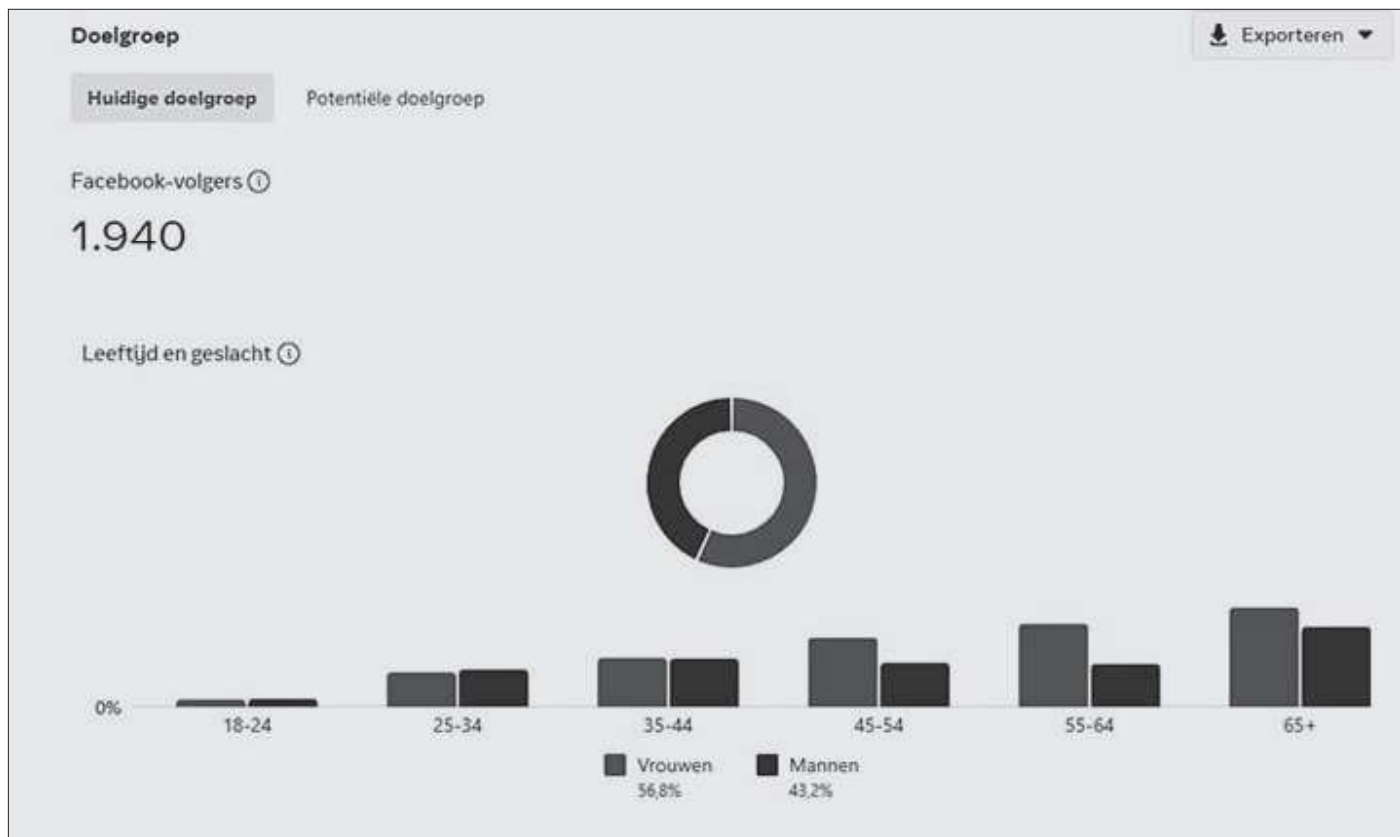
Beschrijving

Icoon [Mandenmakers](#)

Icoon Als er een fotograaf in de buurt was dan liep het halve dorp uit; iedereen wilde wel op de kiek. Hier een opname van de toen nog niet gedempte Prinsengracht. Links op de voorgrond staat Rien Schotman.

▲ Voorbeeld van een zoekopdracht in de Beeldbank.

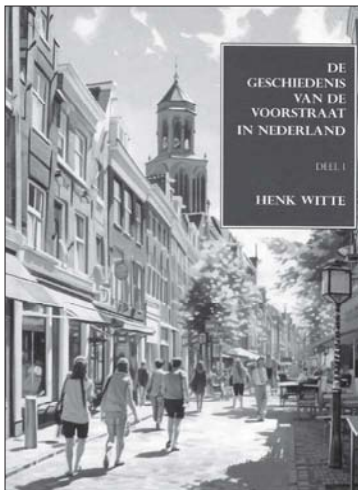
▲ De Facebook-website van de vereniging wordt veel bekeken, met dank aan Truus Burggraaf die dagelijks een nieuwe foto toevoegt.

Boekbespreking:

De geschiedenis van de Voorstraat in Nederland

Bram Provoost

Op de valreep van 2023 verscheen het eerste deel van het boek: **DE GESCHIEDENIS VAN DE VOORSTRAAT IN NEDERLAND** van de hand van Henk Witte. De auteur is een gepensioneerd docent Nederlands, geboren in Dordrecht in 1947.

Hoewel hij op zijn twintigste de stad verliet heeft hij goede jeugdherinneringen aan Dordrecht, in het bijzonder aan de Voorstraat. Terugkijkend naar zijn jeugd ontstond het idee om een boek over de geschiedenis en achtergrond van de vele Nederlandse Voorstraten te schrijven.

Na ruim vijf jaar snuffelen in archieven en met de medewerking van talloze plaatselijke heemkundekringen, historische verenigingen, particulieren en tientallen fotografen in de regio's, ontstond een boek dat vol staat met boeiende informatie uit de geschiedenis van een groot aantal Voorstraten in Nederland. De nadrukkelijk aanwezige monumentale panden in vele Voorstraten komen ruim aan bod. Daarbij ging het niet enkel om de architectuur, maar in vele gevallen ook over de historie van deze panden. Dankzij de vele afbeeldingen is het een prettig te lezen boek geworden, dat niet alleen als geschiedenisboek maar ook als reisboek dienst kan doen.

Deel 1 opent met een beschrijving van de **Voorstraat van Ameide**, waar ik 50 jaar heb gewoond. Er is uitvoerig gebruik gemaakt van artikelen die in de loop van de jaren zijn verschenen in het Nieuwsblad van de HVAT, onze Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Jammer dat de zo karakteristiek gelegen monumentale Voorstraat van Ameide niet de omslagfoto is geworden. Het boek eindigt met de Voorstraat in Zwolle, dus letterlijk Voorstraten van A tot Z!

Een boek over alleen maar Voorstraten is dat niet erg saai, kan men zich afvragen? Dat is het in de handen en met de pen van Henk Witte zeker niet. Het blijkt dat er een grote variatie in Voorstraten beschreven is met de nodige bijzonderheden en anekdotes – zo men wil sterke verhalen. Anderszins hebben Voorstraten ook veel gemeen. Men vindt er vaak het ge-

meentehuis, de woning van de burgemeester en de huisarts, maar daarnaast zijn er grote verschillen in lengte en bebouwing. Wij HVAT-leden kennen natuurlijk de Voorstraat in Ameide: ca. 75 meter lang en met slechts 10 adressen. De Voorstraat in Dordrecht daarentegen is 1,2 kilometer lang en het aantal huisnummers loopt op tot bijna 500. De Voorstraten blijken niet gelijkmatig verdeeld over Nederland. Geografisch gezien zijn ze geconcentreerd in Zeeland, zuidelijk Zuid-Holland en de Betuwe. In het oosten van Nederland: Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland – m.u.v. de Betuwe –, oostelijk Noord-Brabant en Limburg, is bijna geen Voorstraat te vinden.

Het boek is naar mijn mening ook heel goed te gebruiken als een reisgids door Nederland als Voorstraat-land. Men moet daar wel ruim de tijd voor nemen. Henk Witte heeft in totaal 108 plaatsen met een Voorstraat gevonden. In deel 1 zijn er 27 beschreven: Ameide; Beesd; Brielle; Delft; Dinteloord; Dordrecht; Egmond aan Zee; Franeker; Hardenberg; Harlingen; Heukelum; Makkum; Middelharnis; Nederhorst den Berg; Nieuw Beijerland; Numansdorp; Ooltgensplaat; Oudeschans; Poeldijk; Spijkenisse; Stad aan het Haringvliet; Stavoren; Stellendam; Utrecht; Voorschoten; Woudenberg en Zwolle.

In deel 2 volgen er nog eens 30: Asperen, Bad Nieuweschans; Buitenpost; Buren; Colijnsplaat; Den Oever; Dirksland; Echteld; 's Gravendeel; Holwerd; Kampen; Katwijk aan Zee; Kockengen; Kollum; Lekkerkerk; Lienden; Noordwijk; Oud-Beijerland; Pier-shil; Sommelsdijk; Sint Annaland; Sint Philipsland; Stavenisse; Tzum; Vianen; Vreeland; Wijk aan Zee; Willemstad; Wissenkerke en Woerden. (Het is mij niet bekend wanneer dit tweede deel wordt uitgegeven. Ik zal de lezers op de hoogte houden.)

Samen zijn dat 57 beschrijvingen en dat betekent dat 51 plaatsen (nog) niet aan bod gekomen, maar in het boek van Henk Witte wel genoemd zijn. In de omgeving van Ameide-Tienhoven zijn dat de Voorstraten van: Groot-Ammers, Bergambacht en IJsselstein. Ook in het Nederlands sprekende deel van België heb ik, verspreid van West Vlaanderen (Kortrijk) tot Belgisch Limburg (Hasselt), nog enkele plaatsen met een Voorstaat gevonden. Wie durft de uitdaging aan om alle Voorstraten te bezoeken?

Algemene Informatie: Henk Witte, *De geschiedenis van de Voorstraat in Nederland. Deel 1*. Uitgeverij BETELGEUZE, Alphen aan den Rijn. ISBN: 978-90-8708-086-0 | Hardcover | gelijmd gebonden | Omslag gelamineerd | Formaat 23 x17 cm | 170 pagina's | Foto's in kleur en zwart-wit.

De bewogen geschiedenis van de nalatenschap van **Louw Pieters van Lomwel**

Hans van den Heuvel

Het moet voor Dirk Hendrik van Nieuwenhuizen, “notaris ter standplaats Meerkerk”, in het jaar 1979 een groot karwei geweest zijn om passende formuleringen te vinden voor “de beschrijving van al hetgeen behoort tot de algemene gemeenschap van goederen, bestaan hebbende tussen wijlen de heer Louw Pieters van Lomwel en diens tweede echtgenote, thans wijlen mevrouw Elisabeth Maria Josephine Küppers, zoals die was samengesteld ten tijde van het overlijden van genoemde erflater, in welke huwelijksgoederengemeenschap mede was begrepen de nalatenschap van de eerste echtgenote van genoemde heer L.P. van Lomwel, met name mevrouw Marigje Cornelia van den Berg, en verder al hetgeen behoort tot de nalatenschap van genoemde heer L.P. van Lomwel”.

Zijn noeste arbeid resulteerde namelijk in een niet minder dan veertig pagina's tellend, onmiskenbaar met behulp van een oudtijdse schrijfmachine getypt document, waarvan het bestuur van onze vereniging onlangs een door de tijd vergeeld afschrift aangereikt kreeg. Het stuk werd opgesteld “ten verzoeken van” Arie van Lomwel, de op één oudste en enige toen nog in leven zijnde zoon van Louw Pieters van Lomwel en Marigje Cornelia van den Berg. Het doel was om “orde te stellen op vorenbedoelde nalatenschap, te zijnen behoeve en ten behoeve van alle andere erfgenamen”.

De directe aanleiding voor de activiteiten was het overlijden op 27 juni 1978 in het destijds nog in de provincie Zuid-Holland gelegen Tienhoven van Elisabeth (Liesbeth) Maria Josephine Küppers, die daar op 14 juni 1946 in het huwelijk was getreden met Louw Pieters van Lomwel. Het was voor beiden het tweede huwelijk. Louw was de weduwnaar van de op 4 oktober 1875 in Langerak geboren en op 25 september 1939 in Utrecht overleden Marigje Cornelia van den Berg en het op 19 mei 1942 in Someren (Noord-Brabant) gesloten huwelijk van Liesbeth met de daar op 6 april 1889 geboren Johannes Peek werd al op 8 april 1943 ontbonden. Louw was overigens aanzienlijk ouder dan Liesbeth: hij werd op 8 maart 1875 geboren in Ameide en Liesbeth kwam op 3 maart 1889 ter wereld in Haarlem.

In de ogen van veel inwoners van Ameide en Tienhoven vormden Louw, die door iedereen “Louwchie de Pruis” werd genoemd vanwege de Duitse connecties

van zijn vader, en Liesbeth een bijzonder echtpaar. Dat was niet zozeer het gevolg van het verschil in leeftijd als wel van hun totaal verschillende herkomst: Louw was ten plattelande opgegroeid in een eenvoudig gezin, terwijl Liesbeth uit een gegoede Haarlemse familie kwam en vloeiend Frans sprak¹. Daar kwam bij dat ze ter plaatse tot de zeer weinige praktiserende katholieken behoorde.

Fotoboek dokter Jesse

Het echtpaar sprak kennelijk ook de legendarische arts/fotograaf Nico Jesse aan, die in het midden van de vorige eeuw huisarts in Ameide en Tienhoven was. Zo staat in het fotoboek “De wereld van Jesse”, dat werd uitgegeven in het kader van de in oktober 2005 in Ameide gehouden expositie “Nico Jesse arts/fotograaf”, een ter gelegenheid van een Bejaardenreis aan het Scheveningse strand gemaakte foto van het tweetal.

De foto en de daarbij behorende tekst zijn hieronder afgedrukt.

Louchie de Pruis & Liesbeth van Lomwel-Küppers

Bewerking van de tekst uit het Parochieblad van de Maria ten Hemelopnemingkerk in Vianen van dinsdag 27 mei 1978 bij gelegenheid van de dood van Liesbeth van Lomwel-Küppers (1889-1978).

Liesbeth Küppers werd in 1889 geboren: een nakomertje in een rijk, katholiek gezin in Haarlem. Zij werd als kind schromelijk verwend. Na de katholieke kostschool volgde zij een verpleegstersopleiding in Maastricht. Ze werkte er een aantal jaren als verpleegster en verhuisde vervolgens naar

¹ Elisabeth Maria Josephine Küppers was een dochter van de omstreeks 1845 in Viersen (Pruisen) geboren Wilhelm Küppers en de op 30 september 1852 in Haarlem ter wereld gekomen Adelaide Josephine Louise van den Heuvel. Haar vader begon als journalist, werd vervolgens uitgever en richtte in 1877 samen met L. A. Laurey de “Nieuwe Haarlemsche Courant” op. Deze “Roomsch-Katholieke krant” richtte zich op de nieuwsvoorziening in Haarlem en Kennemerland en hield in 1965 op te bestaan. Küppers overleed op 30 september 1924 in Haarlem. Het echtpaar Küppers-van den Heuvel had dertien kinderen (zeven zoons en zes dochters), van wie er acht bij de geboorte of zeer jong overleden. Liesbeth was het jongste van de kinderen, die de volwassenheid bereikten.

▲ Louw en Liesbeth van Lomwel aan het Scheveningse strand tijdens een Termeise bejaardenreis, begin jaren vijftig.

Amsterdam, waar ze als wijkverpleegster in de Jordaan aan de slag ging. In de jaren twintig werd ze gouvernante in het gezin van een Belgische kolonel, waarmee ze allerlei avonturen meemaakte, omdat het leger van Koning Leopold moest onderduiken bij het uitbreken van de oorlog. Met drie auto's zwierf de familie maandenlang tussen Zwitserland, Frankrijk en Spanje. Op zeker ogenblik kwam de familie toch weer terug in België en werd Liesbeth de grens overgezet als ongewenste vreemdelinge. Ze kwam bij een boer in Veldhoven als huishoudster, maar daar vertrok ze al snel vanwege diens avances. Ze was inmiddels in de vijftig en alleen op de wereld. Haar ouders en haar zuster waren overleden en haar broer was hofmeester op een boot. Die op Amerika voer. Waar moest ze naar toe, midden in de oorlog? In een streekblaadje las ze een advertentie van Louw van Lomwel uit Ameide, die een huishoudster zocht. Liesbeth trok erheen, met haar hondje Bobbie aan de lijn en haar kanariepiet in een kooitje. Louw was mandenmaker en boer (met één varken), een combinatie die veel voorkwam in Ameide. Hij was bijna twintig jaar ouder dan Liesbeth, zijn kinderen - van wie er drie "Arie" heetten - waren de deur uit. Zijn bijnaam was "Louwchie de Pruis", omdat zijn vader in Duitsland had gewerkt. Liesbeth kwam in een paradijs - een rustig bestaan en genoeg te eten.

Elke zondag zat Liesbeth in de katholieke kerk in Vianen. Na de oorlog stelde Louw zijn "juffrouw Liesbeth" voor om te trouwen. Het verraste haar en ze vroeg drie dagen bedenktijd, waarin ze bad om wijsheid. "En gebeden dat ik heb!" zei ze later. Het was een moeilijke beslissing voor haar om met een protestant te trouwen. Bij het jawoord ging bij hem even de pet af en huilde Liesbeth van vreugde. In 1960 stierf Louw van Lomwel tevreden en dankbaar voor alles wat Liesbeth voor hem had gedaan. Hij liet haar het vruchtgebruik van het huisje en de boomgaard na. Zij stierf in 1978.

Terzijde: anders dan uit de tekst van de voorlaatste alinea zou kunnen worden afgeleid, was het bij Louwchie de Pruis thuis geen vetpot. In "Nijver Ameide en Tienhoven in de dertiger jaren", een uit 1993 daterende uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, merken Aart de Wit en Paul Will in dit verband het volgende op: "Op de Kerkweg (later bekend als het Breeje Pad) was Louw van Lomwel een eigen bedoening begonnen als kleine zelfstandige landbouwer, benevens los werkmans en huisslachter".

De familie Van Lomwel

Terug nu naar de beschrijving van de complexe nalatenschap. De verwickelingen, waarvan in het begin van dit artikel gewag werd gemaakt, werden hoofdzakelijk veroorzaakt door

- het ontstaan van onverdeelde boedels na het overlijden van de eerste vrouw van Louw van Lomwel op 25 september 1939 en diens overlijden op 24 oktober 1959;
- de lange reeks mutaties in de financiële positie van Louw van Lomwel sinds het overlijden van zijn eerste echtgenote;
- het overlijden van zes van de acht kinderen (drie zoons en drie dochters) en drie schoonzons en een schoondochter van het echtpaar Van Lomwel-van den Berg voordat de afwikkeling van de nalatenschap in 1979 een aanvang nam;
- de toevoeging van vijf buurtgenoten aan de lijst van erfgenamen op initiatief van de tweede vrouw van Louw van Lomwel.

In onderstaand kader heb ik in grote lijnen en rekening houdend met de vigerende Privacywetgeving aangegeven hoe de familie aan het eind van de jaren zeventig van de vorige eeuw was samengesteld.

Louw Pieters van Lomwel en Marigje Cornelia van den Berg hadden acht kinderen, te weten:

1. Maaïke, geboren te Ameide op 24 augustus 1903, overleden voor 1979. Ze was gehuwd met Pieter Versluis, eveneens overleden voor 1979. Het echtpaar had zes kinderen, drie zoons en drie dochters.
2. Arie (I), geboren te Ameide op 11 april 1905 en gehuwd met Maria Jacoba van Buren, van wie de man voor 1979 overleden was. Het echtpaar had vier kinderen, drie zoons en een dochter.
3. Adriana Maria, geboren te Tienhoven op 4 juni 1907, overleden voor 1979. Ze was gehuwd met Peter Zijderveld, geboren te Hei- en Boeicop op 30 maart 1911 en nog in leven in 1979. Het echtpaar had acht kinderen: twee zoons en zes dochters.
4. Arie (II), geboren te Ameide op 1 oktober 1908 en nog in leven in 1979. Hij was de weduwnaar van Arigje Schep, geboren te Bleskensgraaf op

13 juli 1903 en overleden in Nieuwegein op 25 juli 1977.

5. Neeltje, geboren te Ameide op 17 november 1909 en nog in leven in 1979. Zij was de weduwe van (1) Pieter Johannes Kuil, geboren te Arkel op 3 november 1907 en aldaar overleden op 3 december 1933 en (2) Jan Hendrik Aalberts, geboren te Valburg op 3 januari 1909 en overleden te Gorinchem op 7 april 1977.
6. Stijntje, geboren te Ameide op 3 maart 1911 en overleden voor 1979. Ze was gehuwd met Bastiaan de Groot, geboren te Meerkerk 15 januari 1900 en nog in leven in 1979. Het echtpaar had zeven kinderen: vijf zoons en twee dochters.
7. Arie (III), geboren te Ameide op 18 november 1912 en overleden in Utrecht op 29 oktober 1943. Hij was gehuwd met Pieterella Vuurens, geboren te Noordeloos op 26 september 1916 en nog in leven in 1979. Ze hertrouwde met Nicolaas van Houwelingen, geboren te Goudriaan op 19 juli 1917.
8. Jan, geboren te Tienhoven op 22 april 1915 en overleden in Oost-Souburg (Zeeland) op 30 november 1973. Hij was gehuwd met Johanna de Rijcke, geboren te Oost-Souburg op 2 april 1914 en nog in leven in 1979. Het echtpaar had vijf kinderen: vier zoons en een dochter.

Wat betreft de naamgeving van zijn zonen Arie I, Arie II en Arie III trad Louw Pieters van Lomwel in de voetsporen van sommige oude Europese vorstenhuizen. Voorbeelden daarvan zijn het Huis van Oranje (Nederland): Willem I, Willem II en Willem III, het Huis Hohenzollern (Duitsland): Wilhelm I en Wilhelm II, het Huis Von Reuss (Thüringen, Duitsland): Heinrich I tot en met Heinrich XIV, het Huis de Bourbon (Spanje): Alfonso I tot en met Alfonso XIII en het Huis Saksen-Coburg (België): Leopold I, Leopold II en Leopold III en Albert I en Albert II. Het is mij niet duidelijk geworden wat hem ertoe heeft bewogen voor deze vorm van naamgeving te kiezen.

De afwikkeling

Hoe het ook zij, ten langen leste restten er niet minder dan veertig erfgenamen: een zoon, twee dochters, twee schoonzons, twee schoondochters en 28 kleinkinderen van het echtpaar Van Lomwel-van den Berg en vijf buurtgenoten van de tweede echtgenote van Louw Pieters van Lomwel. Ze maakten gezamenlijk aanspraak op een bedrag van welgeteld f. 202.292,35 (tweehonderd tweeduizend tweehonderdtweënegentig gulden vijfendertig cent), waarvan de verdeling uiteraard volgens de regels van het erfrecht verliep.

Het eindbedrag was de resultante van een lange reeks rekenkundige exercities, waaraan notaris Van Nieuwenhuizen en zijn kantoorgenoten ongetwijfeld veel tijd en aandacht hadden besteed. Aan de creditzijde van de balans nam de opbrengst van de verkoop

van de woning met de daarbij behorende grond van de weduwe Van Lomwel-Küppers een prominente plaats in. Het ging om een bedrag van f. 203.000,00 (tweehonderd drieduizend gulden nul cent), dat was betaald voor “het woonhuis met erf, boomgaard en bouwland, staande en gelegen te Tienhoven (Zuid-Holland) aan de Kerkweg, destijds bekend als Tiendweg, thans plaatselijk bekend als Kerkweg 20, destijds plaatselijk bekend als Tiendweg nummer 68 c, een en nader destijds kadastraal bekend gemeente Tienhoven, zonder, sectie nummer 1082, groot zeventig are veertig centiare, thans kadastraal bekend gemeente Tienhoven, zonder sectie, nummer 1223, groot zeventig are vijftien centiare”.

Volgens een acte van notaris P. Sichterman, een ambtsvoorganger van notaris Van Nieuwenhuizen, was het desbetreffende onroerend goed ruim zestig jaar eerder - om precies te zijn: op 15 september 1917 - voor een bedrag van f.3.200,- (drieduizend tweehonderd gulden) in eigendom verworven door Louw Pieters van Lomwel, die daartoe bij de toenmalige kassier van de Boerenleenbank te Ameide, de heer Andries Peter de Jong, een hypothecaire lening afsloot ten bedrage van de koopsom, tegen een rente van vijf procent op jaarbasis. De vorige eigenaar van het onroerend goed was Gerrit Bouter Jacobszoon uit Ameide.

De vanuit hun standplaats Meerkerk in deze volgorde opererende notarissen Sichterman, E. R. Kraaij en Van Nieuwenhuizen verrichtten hun ambtsbezigheden met een voorbeeldige mate van nauwgezetheid. Dat blijkt onder meer uit de hieronder weergegeven passages uit het aan onze vereniging ter beschikking gestelde document, die betrekking hebben op een grondtransactie tussen de weduwe Küppers-van Lomwel en de Gemeente Tienhoven, die door toedoen van notaris Kraaij “ten voormalig hypotheekantore te Gorinchem” werden overgeschreven op 25 april 1960. Het ging om de overdracht aan de Gemeente Tienhoven “ter verbetering van de weg ter plaatse van een kennelijk afgepaald gedeelte ter grootte van ongeveer tweeëntwintig centiare, van het perceel, gemeente Tienhoven 1082, zulks voor een prijs van een gulden per centiare, zodat in de acte de koopsom werd begroot op tweeëntwintig gulden, terwijl voorts nog door gemelde Gemeente werd voldaan een bedrag van vijfenveertig gulden voor twee fruitbomen, die voor de wegverbetering geroid moesten worden”. Verder werd in de akte bepaald dat de erfafscheiding op kosten van de Gemeente Tienhoven verplaatst zou worden.

Wie mocht denken dat de grondtransactie zo naar behoren en tot volle tevredenheid van alle betrokkenen was geboekstaafd, heeft zich vergist. In de volgende alinea van het document staat namelijk dat “Na de ambtshalve opmeting vanwege het kadaster in verband met de verkoop werd het resterende gedeelte van gemeld nummer 1082 in de daartoe bestemde legger der Gemeente Tienhoven geboekt onder nummer 1223, groot zeventig are vijftien centiare, zodat uiteindelijk niet tweeëntwintig, maar vijfentwintig

centiare aan de Gemeente Tienhoven verkocht waren. Het te weinig betaalde gedeelte van de koopsom ad drie gulden werd echter nimmer van de gemeente ontvangen en zal als te gering verwaarloosd worden. Door de gemeente is in totaal uitbetaald aan mevrouw Elisabeth Maria Josephine van Lomwel-Küppers, de tweede echtgenote van de heer Louw Pieters van Lomwel, een bedrag van zeventenzestig gulden”.

De moraal van het verhaal is duidelijk: de oppervlakte van het perceel van de familie Van Lomwel kromp

door de transactie van 70 are en 40 centiare tot 70 are en 15 centiare, waarbij de gemeente Tienhoven voor de overgedragen 25 centiare 22 in plaats van 25 gulden betaalde, welk verschil niet werd vergoed.

De oppervlaktematen are en centiare worden in onze tijd overigens nauwelijks meer gebruikt. De gangbare maat is tegenwoordig de vierkante meter, waarbij een are met honderd en een centiare met één vierkante meter overeenkomt.

Uit Fotoboek

“Ameide-Tienhoven in verleden en heden”

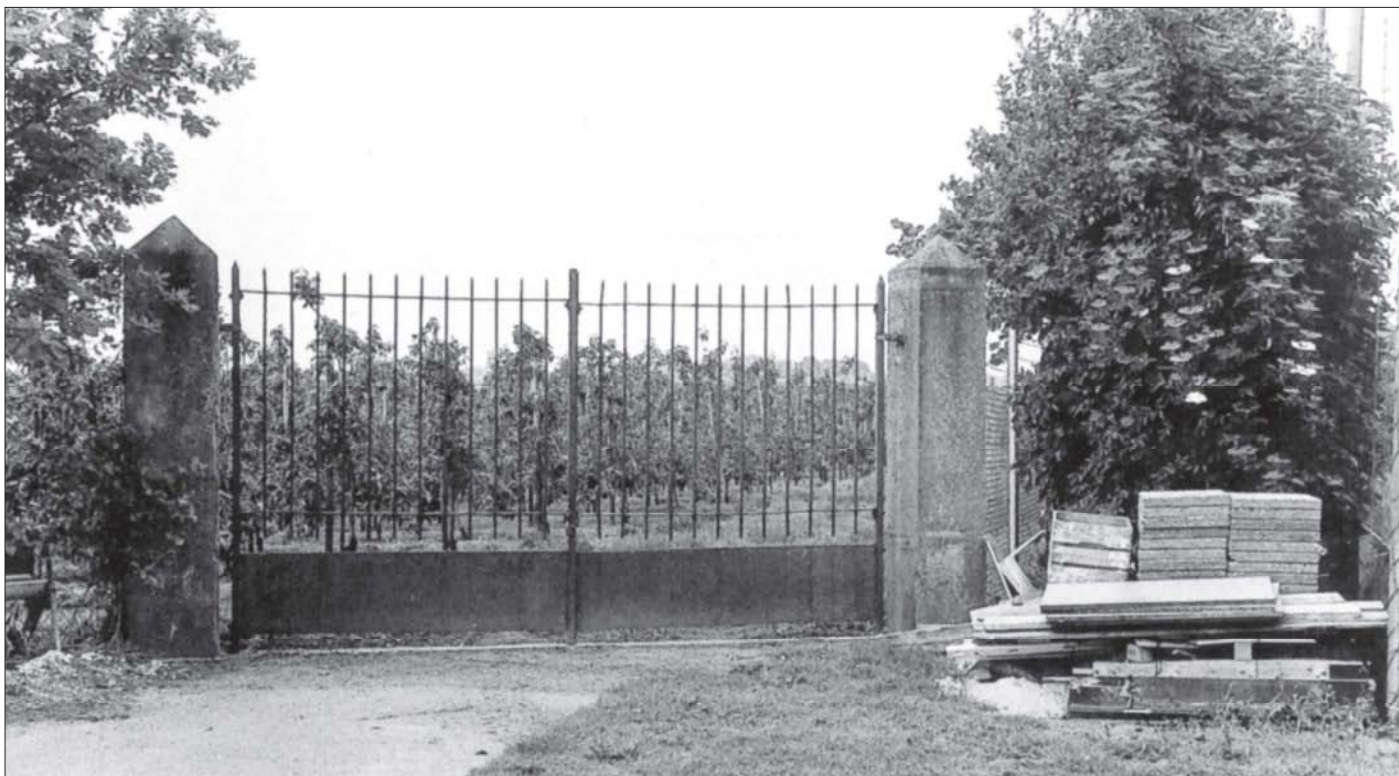
In de maand oktober van het jaar 2002 werd het fotoboek “Ameide-Tienhoven in verleden en heden” gepresenteerd - een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven, samengesteld door André Tukker (fotowerk) en Paul Will (tekstverwerking) en geproduceerd door De Groot Drukkerij b.v., Goudriaan (lay-out en druk). De pagina's 67 en 68 van deze uitgave hebben betrekking op het eerder vermelde “woonhuis met erf, boomgaard en bouwland, staande en gelegen Tienhoven (Zuid-Holland) aan de Kerkweg”. De foto's en de daarbij behorende tekst van de beide pagina's zijn hierna afgedrukt.

▲ “We wagen ons op het Breeje Pad, waaraan het gros der kersenboomgaarden lag. Eerst de Doornakker, dan kreeg je bij de kromme Kruidenbogerd, verder die van Van der Leeden en daar waar zo'n beetje de wereld ophield de Van Staveren-bogerd. Oorspronkelijk lagen langs het landweggetje enkel het huis van het gezin van Jan Versluis en 'n varkensschuur van Leendert Verheij. In de jaren twintig is **Louw van Lomwel** uit de Peperstraat daarheen getrokken. Op de eerste foto zien we hem doende zijn huisje van hout vorm te geven. Deze optrek is daarna in steen opgemetseld. We wippen even aan en zien vlnr.: Willem Groeneveld, op de leer zoon Jan van Lomwel, dan broertje Arie, ome Izak en vader Louw, de laatste is overbuurjongen Jan Versluis jr.

▲ "Uit een ietwat andere hoek is deze foto genomen. Wie van ons ouderen weet niet hoe elk voorjaar de kersenbogerden in blijde bloei stonden. Het heeft er veel van dat Gerrit Kersbergen deze herinneringen heeft gekoesterd en tevens zijn naam er heeft willen aandoen. Lagen er in het plukseizoen geen bergen kersen op de huttafels, verzot op liefhebbers? Nu vrijwel alle groen en kersenrood verdwenen is, moet het echtpaar Kersbergen-Woudenberg, beiden op de bres voor het behoud van oud, gedacht hebben: Kom, laat ons van ooit Louw's hut een smaakvolle woning maken en van het perceel rondom een kleurige en fleurige lusthof. Opdat de herinnering aan het feestelijke groen - zij het anders getint en gelegen - levend blijft".

▲ Dit toont een tastbare herinnering, bewaard langs de zijlijn van het voetbalveld. Dit stoere hek voor de Staverenbogerd (70) stond waar het Breeje pad omhoog en gedegradeerd was tot een graspad. Elke oudere weet vast van de heg nog langs deze 'steg', plots stond je voor een houten hek, maar hupsakee: deze barricade was dankzij een simpel overstapje vrij makkelijk te nemen en dan liep je langs fruitbomen links en meidoornhagen rechts naar de dijk. Deze wandelroute was bijzonder populair bij alleman, vooral bij jongeren al/ niet op vrijersvoeten. Tegen melkenstijd bijv. liep je samen op met 'n koppel koeien op aanraakafstand en belandde uiteindelijk bij de boerderij van Bcrtus Bouwmeester onder aan de dijk. Tienhoven wenkte al.

De geschiedenis van het geslacht

Van Lomwel

Hans van den Heuvel

Inleiding

Het merendeel van de vroege en minder vroege voorouders van Louw Pieters van Lomwel woonde in (de directe omgeving van) Ameide of Tienhoven. Mede daardoor ontstonden er in de loop der eeuwen dwarsverbanden met tal van families waarvoor hetzelfde gold, met namen als Alblas, Van Es, Van der Ham, Heikoop, Van den Heuvel, Hoeijenbos, Van Holten, De Jong, Van Kekem, Labee, Lakerveld, Van der Leeden, Van Muilwijk, Van Oort, Oskam, Stek, Verheij, Versluis, De Vroome, Vuurens, Woudenberg en Zwijnenburg.

Tot deze conclusie kwam de onvolprezen Cees Broekman, oud-secretaris en sinds 20 april 2017 een van de vijf ereleden van onze vereniging, toen hij op mijn verzoek graaf- en spitwerk verrichtte in oude documenten en computerbestanden om het artikel¹ in de steigers te zetten, waarin een beeld wordt gegeven van de verdeling van de nalatenschap van “Louwchie de Pruis”, zoals hij door iedereen werd genoemd, en diens relatie met Elisabeth Maria Josephine (Liesbeth) Küppers, die eerst zijn huishoudster en later zijn echtgenote was.

Cees volgde het spoor terug tot het jaar 1435 en kwam zodoende terecht in de bevolkingsregisters van de plaats Loemel² in de Belgische Kempen, vlak over de grens bij Eindhoven. Het betreft hier het geboortjaar en de geboorteplaats van Huiybrecht van Loemel, die gehuwd was met de eveneens uit Loemel afkomstige, omstreeks 1435 geboren Margaretha van Kersip. Beiden hingen het rooms katholieke geloof aan, overleden in hun geboorteplaats en werden daar ook begraven.

Bij de samenstelling van de onderstaande genealogie is niet naar volledigheid gestreefd. Het heeft immers weinig zin om gegevens te verzamelen, die op grond van de hier te lande geldende zeer strikte privacywetgeving niet mogen worden gepubliceerd. Daarnaast dient met het oog op de leesbaarheid te worden voorkomen dat de tekst van het artikel ontaardt in een ontoegankelijk oerwoud van namen, data en plaatsen.

Genealogie Van Lomwel

Generatie I

Maar ik begin zoals te doen gebruikelijk bij het begin; dat wil zeggen: in dit geval bij Louw Pieters van Lomwel, de hoofdpersoon van dit artikel. Hij werd in Ameide geboren op 5 maart 1875, overleed in Tienhoven op 24 oktober 1959 en trad tweemaal in het huwelijk:

1. in Langerak op 5 februari 1903 met Marigje Cornelia van den Berg, geboren in Langerak op 4 oktober 1875 en overleden in Utrecht op 25 september 1939, dochter van Arie van den Berg en Maaïke Brokken en

2. in Tienhoven op 4 januari 1946 met Elisabeth Josephine Maria Küppers, geboren in Haarlem op 3 september 1889 en overleden in Ameide op 27 juni 1978, dochter van Wilhelm Küppers en Adelaida Josephine Louise van den Heuvel en gescheiden echtgenote van Johannes Peels (1889-1948), met wie ze in Someren op 19 mei 1942 in het huwelijk was getreden. Bij het tweede huwelijk traden Teunis Versluis en Gerrit Alblas, overbuurman respectievelijk achterneef van de bruidegom, op als getuige.

En geloofsgenote van Liesbeth Küppers, die net als zij in Vianen ter kerke ging, heeft jaren later op papier gezet hoe zijn latere wederhelft de eerste kennismaking met Louw van Lomwel had ervaren. Het in de ik-vorm gestelde relaas is in de volgende alinea's enigszins verkort weergegeven:

“Ik had in een streekblaadje een advertentie zien staan van Louw van Lomwel uit Ameide, die een huishoudster zocht. Ik ben daar met de bus heengegaan, op de Lekdijk uitgestapt en vandaar doorgelopen naar de Dam. Zoals dat nu ook nog wel gebeurt, stond daar een groep mannetjes op een hoek wat met elkaar te praten. Ik stevende eropaf en zei: “Heren, ik zoek een zekere Louw van Lomwel”.

“Komt u maar mee” antwoordde een van hen en hij maakte zich los van de groep. Hij liep een halve straat voor me uit en ik volgde hem. Eerst de Fransestraat door, toen via de Achterweg naar de Hogewaard en daarna de Kerkweg onder Tienhoven op. De huizen werden spaarzamer, de appel- en perenbomen talrijker.

1 Zie het elders in dit blad geplaatste artikel.

2 De inmiddels 34.000 inwoners tellende stad heet tegenwoordig Lommel.

Hij stopte ineens bij een huisje tussen de bomen, haalde een grote huissleutel tevoorschijn, opende de deur en zei: "Hier moet u wezen. Mag ik me voorstellen? Ik ben Van Lomwel".

Het zou overigens nog enkele jaren duren voor en aler Louw van Lomwel zijn huishoudster een huwelijksaanzoek deed, dat niet dan na een periode van bezinning werd aanvaard.

Uit het eerste huwelijk werden acht kinderen geboren:

1. Maaïke, geboren in Ameide op 24 augustus 1903, overleden in Meerkerk op 9 november 1974, trouwde in Meerkerk op 30 september 1920 met Pieter Versluis, geboren in Meerkerk op 8 februari 1895 en aldaar overleden op 6 juli 1970, zoon van Teunis Versluis en Pietertje Versluis.
2. Arie, geboren in Ameide op 1 april 1905 en aldaar overleden op 30 oktober 1970, trouwde in Tienhoven op 13 maart 1931 met Maria Jacoba van Buren, geboren in Groot-Ammers op 13 februari 1902 en in Gorinchem overleden op 8 juni 1984, dochter van Jan Cornelis van Buren en Hermijntje van Holten.
3. Adriana Maria, geboren in Ameide op 4 juni 1907 en overleden in IJsselstein (Utrecht) op 12 april 1975, trouwde in Tienhoven op 19 mei 1933 met Peter Zijderveld, geboren in Hei- en Boecop op 30 maart 1911 en overleden in Nieuwegein op 2 juli 1984, zoon van Cornelis Zijderveld en Jacoba van Toor.
4. Arie, geboren in Ameide op 1 oktober 1908, trouwde in Tienhoven op 12 februari met Arigje Lena Schep, geboren in Bleskensgraaf op 12 juli 1903 en in Nieuwegein overleden 15 juli 1977, dochter van Jacob Schep en Sijgje Groen.
5. Neeltje, geboren in Ameide op 17 november 1909 en aldaar overleden op 25 juli 1995, trouwde (1) in Tienhoven op 8 mei 1931 met Johannes Kuil, geboren in Arkel op 3 november 1907 en aldaar overleden op 3 december 1933, zoon van Aart Kuil en Elisabeth Baas, en (2) in Arkel op 18 april 1946 met Adrianus Aalberts, geboren in Valburg op 3 januari 1909 en in Gorinchem overleden op 7 april 1977, zoon van Jan Hendrik Aalberts en Helena van der Heijden.
6. Stijntje, geboren in Ameide op 3 maart 1911 en overleden in Gorinchem op 27 maart 1976, trouwde in Tienhoven op 21 maart 1935 met Bastiaan de Groot, geboren in Leerbroek op 15 januari 1900 en overleden in Meerkerk op 28 december 1984, zoon van Cornelis de Groot en Grietje Lakerveld.
7. Arie, geboren in Ameide op 18 november 1912 en overleden in Utrecht op 29 oktober 1943, trouwde in Noordeloos op 19 november 1942 met Piaternella Vuurens, geboren in Noordeloos op 26 september 1916 en overleden in Schoonhoven op 16 januari 2008. Zij hertrouwde in Noordeloos op 16 mei 1951 Nicolaas van Houwelingen (1917-2003).
8. Jan, geboren in Ameide op 22 mei 1915, trouwde

in Tienhoven op 4 april 1941 met Johanna de Rijcke, geboren in Oost-Souburg (Zeeland) op 2 april 1914.

Generatie II

Arie van Lomwel, de vader van Louw van Lomwel, geboren in Ameide op 29 april 1835 en aldaar overleden op 11 januari 1912, een in de Peperstraat te Ameide wonende hoepmaker, trouwde Adriana Maria de Vroome, geboren in Ameide op 29 juli 1837 en aldaar overleden op 24 augustus 1927. Het echtpaar had naast Louw de volgende kinderen:

1. Neeltje, geboren in Ameide op 23 juni 1861 en overleden in Lopik op 1 september 1943, trouwde op 31 oktober 1884 in Ameide met Jan Alblas, geboren in Ameide op 18 februari 1860 en aldaar overleden op 5 september 1942, Rijkspostbode, zoon van Andries Alblas en Aartje Kars.
2. Arie, geboren in Ameide op 24 februari 1863, los werkman, trouwde in Rotterdam op 4 mei 1921 met Maria Jacoba Zeldenrijck, weduwe van Jan van den Hoven.
3. Isaac, geboren in Ameide op 24 juli 1865 en aldaar overleden op 31 juli 1865.
4. Maria, geboren in Ameide op 4 juli 1866 en in Boskoop overleden op 18 december 1944, trouwde in Ameide op 1 februari 1890 met Jasper van Oort, geboren in Ameide op 27 oktober 1865 en overleden in Boskoop op 25 september 1944, mandenmaker, zoon van Pieter van Oort en Aartje de Leeuw.
5. Cornelia, geboren in Ameide op 10 februari 1870, trouwde in haar geboorteplaats op 16 augustus 1895 met Hendrik Groeneveld, geboren in Waddinxveen, boomkweker, zoon van Willem Groeneveld en Francina Magdalena de Knecht.
6. Isaac, geboren in Ameide op 17 januari 1873 en overleden in Gouda op 15 december 1955, mandenmaker, trouwde met Pietertje van der Grift, geboren in Boskoop op 21 december 1873 en aldaar overleden op 1 mei 1923.
7. (Louw Pieters)
8. Johannes Hermanus, geboren in Ameide op 27 september 1877 en aldaar overleden op 12 maart 1928, mandenmaker, trouwde in Rotterdam op 26 november 1907 met de op 17 mei 1870 in Vianen geboren Aaltje van der Ham, dochter van Dirk van der Ham en Ida Offerman.
9. Aaltje, geboren in Ameide op 13 december 1880.
10. Johanna, geboren in Ameide op 25 februari 1879, trouwde op 29 mei 1908 met Jacobus Hoeijenbos, zoon van Willem Hoeijenbos en Adriana van Lomwel.

Generatie III

Isaac van Lomwel, de vader van Arie van Lomwel, geboren in Ameide op 19 november 1793 en aldaar overleden op 16 april 1856, van beroep "slagter", trouwde in zijn geboorteplaats op 6 oktober 1820 met de aldaar op 23 maart 1798 geboren en op 15 maart 1869 overleden Neeltje van der Leede. Het echtpaar

had vier dochters (Johanna, Hendrika, Louise en Adriana) en drie zoons (Louw Pieters, Abraham en de bij generatie II vermelde Arie ^{*3}, de op één na jongste van het zevental).

Arie de Vroome, de schoonvader van Arie van Lomwel, geboren in Hardinxveld op 14 augustus 1799 en overleden in Ameide op 17 november 1861, arbeider, trouwde met Maria Jacoba Zeldenrijck, geboren in Rotterdam op 21 maart 1793 en overleden in Ameide op 29 januari 1883. Het echtpaar had zes zoons (Franciscus, Johannes Hermanus, Arie, Wilhelmus Johannis, Adrianus en Gerrit) en drie dochters (Cornelia, Aaltje en Adriana Maria ^{*}, de jongste van het negental). Allen kwamen ter wereld in Ameide, woonden en werkten daar of in Tienhoven en trouwden met telgen van bekende plaatselijke families als Labee, Van Oort, Woudenberg, Van Mourik, Lakerveld, Van Es en Van Kekem.

Generatie IV

Louw Pieters van Lomwel, de vader van Isaac van Lomwel, gedoopt in Ameide op 19 september 1761 en aldaar overleden op 10 januari 1827, van beroep “bouwman, koopman, slagter”, trouwde in zijn geboorteplaats op 26 januari 1783 met de aldaar op 12 februari 1759 geboren en op 11 december 1829 overleden Joanna Verheij. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren:

1. Arie, gedoopt in Ameide op 18 februari 1784 en aldaar overleden op 11 mei 1842, woonde “Princegragt 12 en particulier Agterweg 43”, van beroep “koopman, slagter, vleeschouwer, Rijks-schatter van slagtvee”, trouwde in zijn geboorteplaats op 27 maart 1812 met Gerrigje Oosterom, geboren in Willige-Langerak op 26 februari 1793 en in Ameide overleden op 13 november 1834, dochter van Jan Oosterom en Annigje de Groot.
2. Cornelia, gedoopt in Ameide op 13 februari 1785 en aldaar overleden op 17 maart 1869.
3. Izaäk, gedoopt in Ameide op 14 januari 1787.
4. Louw Pieters, gedoopt in Ameide op 26 april 1789 en aldaar overleden op 10 januari 1870.
5. Isaac ^{*}.
6. Merrigje, geboren in Ameide op 13 januari 1802 en aldaar overleden op 24 augustus 1864, trouwde op 18 juli 1827 in haar geboorteplaats met Hironimus van Kesteren, geboren in Ameide op 26 november 1795, broodbakker, zoon van Johannes van Kesteren en Maria van Besoijen.

Abraham van der Leede (ook wel geschreven als Van der Lee of Van der Leeden), de schoonvader van Isaac van Lomwel, geboren in Noordeloos op 26 oktober 1760 en in Ameide overleden, trouwde in Ameide op 30 april 1797 met de aldaar op 29 december 1770 geboren en op 7 augustus 1851 overleden Hendrikje Stek. Uit dit huwelijk werden vier dochters (Neeltje ^{*}, Geertje, Pietertje en Louise) en twee zoons (Gijsbert en Pieter Lucas) geboren, die met uitzondering van de in Tienhoven geboren oudste dochter

in Ameide ter wereld kwamen. Ook hier geldt dat ze met hun huwelijkspartners in (de directe omgeving van) Ameide of Tienhoven woonden en werkten, veelal als “bouw knecht, boerenknecht of bouwman”.

Generatie V

Arie van Lomwel, de vader van Louw Pieters van Lomwel, gedoopt in Ameide op 17 november 1715 en aldaar begraven op 10 juni 1779, trouwde tweemaal: (1) in Ameide op 15 mei 1740 met Neeltje Verheij (1715-1750) en (2) in Lopik op 6 februari 1752 met de aldaar op 1 juli 1729 gedoopte en op 12 augustus 1809 in Ameide overleden Merrigje Jacobsdr Borst, dochter van Jacob Ariense Borst en Anna Klaassen Timmerman. Uit het tweede huwelijk werden, in alle gevallen in Ameide, elf kinderen geboren:

1. Anna, gedoopt in Ameide op 4 februari 1753, trouwde in haar geboorteplaats op 5 mei 1776 met Jacobus van de Wiel, gedoopt in Groot-Ammers op 10 augustus 1749 en overleden in Streefkerk op 5 september 1830, zoon van Willem Kornelis van de Wiel en Magcheltje Dirksdr Koomen.
2. Jannigje, gedoopt in Ameide op 25 augustus 1754 en overleden in Meerkerk op 28 januari 1837, trouwde in haar geboorteplaats op 4 mei 1777 met Gijsbert Ponse Heikoop, geboren in Vlist, gedoopt in Polsbroek op 1 juni 1749 en overleden in Meerkerk op 22 oktober 1808.
3. Merrigje, gedoopt in Ameide op 29 augustus 1756 en aldaar overleden op 27 maart 1813, winkelster, trouwde in haar geboorteplaats op 25 april 1779 met Cornelis Perk, gedoopt te Ameide op 19 maart 1758 en aldaar overleden op 29 juli 1810, van beroep “grutter”, zoon van Nicolaas Perk en Clazina van Hattem. In het desbetreffende huwelijksregister staat dat Cornelis met Marrigje trouwde “met toestemming van, dog tegen het genoegen van zijn ouders”.
4. Lijsje, gedoopt in Ameide op 24 september 1758.
5. Jacobus, gedoopt te Ameide op 2 september 1759.
6. Louw Pieters ^{*}.
7. Lijsje, gedoopt in Ameide op 12 juni 1763 en begraven in Tienhoven op 30 november 1809, trouwde in Tienhoven op 15 mei 1791 met Cornelis de Jongh, gedoopt in Ameide op 3 maart 1765 en overleden in Tienhoven 12 oktober 1811, zoon van Daniel de Jongh en Lijdia den Uijl.
8. Arie, gedoopt in Ameide op 7 april 1765.
9. Jacoba, gedoopt in Ameide op 23 augustus 1766 en aldaar overleden op 9 oktober 1777.
10. Jacobus, gedoopt in Ameide op 31 januari 1768 en overleden in Tienhoven op 6 augustus 1834, woonde eerst als koopman op het adres “Princegracht 22” in Ameide, waar hij “lid van de mancipalen raad” was, en later als “bouwman” in Tienhoven, trouwde tweemaal: (1) in Ameide op 13 april 1789 met Annigje Barte (ook wel: Antje Barte) Heikoop, in haar geboorteplaats gedoopt op 5 november 1769 en aldaar overleden op 8 september 1808, dochter van Arie Heikoop en

3 = * zie bij de vorige generatie.

Merrigje de Ruijter, en (2) in Lexmond op 23 april 1810 met Heiltje de Graaff, gedoopt in Vianen op 16 februari 1774 en in Tienhoven overleden op 7 maart 1861, bouwvrouw, dochter van Pieter de Graaff en Beertje Kortenhoeve.

11. Arie, gedoopt in Ameide op 7 juni 1772.

Generatie VI

Louwrens Pieter van Lomwel, de vader van Arie van Lomwel, gedoopt in Ameide op 26 december 1679 en aldaar begraven op 3 februari 1741, koopman, trouwde in Groot-Ammers op 6 juli 1704 met de aldaar op 17 oktober 1683 gedoopte Jannigje Hermens van der Linde. Uit dit huwelijk werden, aldoor in Ameide, veertien kinderen geboren en daar gedoopt:

1. Adriaantje en Neeltje, beiden gedoopt op 5 oktober 1704.
2. Neeltje, gedoopt op 14 januari 1706, trouwde in haar geboorteplaats op 19 mei 1726 met Johannes Petersz Verkerk, gedoopt in Ammerstol op 16 maart 1704 en in Ameide begraven op 11 augustus 1767, zoon van Pieter Jansz Verkerk en Lijntje Willems van der Veer.
3. Lijsbeth, gedoopt op 4 december 1707 en in Ameide begraven op 11 februari 1775, trouwde in haar geboorteplaats op 26 augustus 1725 met Leendert Zalee, begraven in Ameide op 6 mei 1765.
4. Arie, gedoopt op 25 augustus 1709.
5. Pieter, gedoopt op 20 september 1711.
6. Willem, gedoopt op 11 februari 1714 en in Ameide begraven op 13 november 1780, trouwde tweemaal:
  - (1) in Beverwijk op 6 maart 1737 met Maria Barrevelt en
  - (2) in Meerkerk op 3 juni 1743 met Maria Verhoef, geboren in Meerkerksbroek en in Ameide begraven op 1 september 1773.
7. Arie*.
8. Hermen, gedoopt op 17 november 1715.
9. Madeleentje (of Magcheltje), gedoopt op 18 januari 1720 en begraven in Ameide op 19 april 1763, trouwde in haar geboorteplaats op 26 april 1736 met Johannes Verheij, gedoopt in IJsselmonde op 19 juni 1718 en in Ameide begraven op 14 mei 1763, zoon van Pieter Verheij en Annegie Groenevelt.
10. Aaltje, gedoopt op 10 juli 1722 en in haar geboorteplaats begraven op 7 september 1792.
11. Hermen, gedoopt op 9 maart 1724 en in zijn geboorteplaats begraven op 31 december 1732.
12. Jannetje, gedoopt op 18 april 1726, getrouwd met Wouter Boeser.
13. Wouterus, gedoopt op 18 juli 1728.

Generatie VII

Pieter Laurensz van Loemel, de vader van Louwrens Pieter van Lomwel, van wie uitsluitend bekend is dat hij werd geboren in Strijp⁴, ging in Ameide op 18 april 1679 in ondertrouw met de in Nieuwpoort geboren Neeltje Ariens de Wilt, dochter van Arien

Pietersz de Wilt en Grietje Jansdr. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren:

1. Louwrens Pieter*.
2. Mijnsje, gedoopt in Lopik op 23 april 1683, trouwde in Jaarsveld op 20 november 1701 met Cornelis Willemse de Pater, gedoopt in Bergambacht op 27 januari 1678 en overleden in Willigelaan Langerak in 1735.

Generatie VIII

Laureys Laureyssen van Loemel was de vader van Pieter Laurensz van Loemel. De naam van zijn vrouw is niet bekend.

Generatie IX

Laureys Peters van Loemel, de vader van Laureys Laureyssen van Loemel, werd omstreeks 1583 in Strijp geboren en woonde daar in 1663 nog. De naam van zijn vrouw is niet bekend. Uit hun relatie werden twee kinderen geboren:

1. Laureys Laureyssen*.
2. Peter Laureijssen.

In de zestiende eeuw werd in een zijtak van de genealogie van het geslacht Van Lomwel gewag gemaakt van het bestaan van “ene Adriaen Jansz. Oskam, wonende Meerkerksbroeck, niet ver van Ameijde, op de hofstede en de landen van de Ossencamp, bij de Ossencampvliet en de Ossencamp-sloot”. Hij was “lantmeter te Ameijde” en wordt als zodanig vermeld in het “kohier van de 100^e penning voor Ameide als pachter van de krijtende tiende van de Heer van Brederode”. In 1569 huurde hij land: twee morgen in de polder Aaksterveld en zeven morgen in de polder Zevenhoven. In 1573 was hij als “gesworen lantmeter” betrokken bij het herstel van de Lekdijk, na een dijkdoorbraak. Hij was gehuwd met Neelken Pieters.

Terzijde: het Aaksterveld en de “Oskamps Sloot” en de “Oskamper Vliet” zijn ingetekend op de in het jaar 1869 door Hugo Suringar te Leeuwarden uitgeven gemeentekaart van Ameide (“524 bunders, 1.300 inwoners”).

Generatie X

Petrus van Loemel, de vader van Laureys Peters van Loemel werd omstreeks 1540 geboren, waarschijnlijk in Strijp. De naam van zijn vrouw is niet bekend. Uit hun relatie werden twee kinderen geboren:

1. Johanna.
2. Laureys Peters*.

Generatie XI

Petrus van Loemel was het jongste van de elf kinderen van de omstreeks 1505 in Leuven geboren

⁴ Strijp was tot 1920 een zelfstandige gemeente en is sindsdien een stadsdeel van de gemeente Eindhoven met bijna dertigduizend inwoners.

Laurentius Peetjens Belien en de omstreeks 1512 geboren Petronella Dielen. Allen droegen om niet geheel duidelijke redenen de achternaam van hun grootmoeder van vaderszijde (Van Loemel) en kwamen volgens de bevolkingsregisters in de jaren veertig van de zestiende eeuw of kort daarna ter wereld. Het waren:

1. Judocus Hubertus, pastoor te Valkenswaard.
2. Simon Hubertus, van wie alleen maar bekend is dat hij gehuwd was met een uit Arnhem afkomstige vrouw, wier voornaam Elisabeth was.
3. Johannes, kanunnik (= benaming van een middeleeuwse geestelijke) te Eindhoven.
4. Hubertus, kinderloos overleden.
5. Laurentius, was gehuwd met Elisabeth Nagelmaeckers.
6. Dingena, was gehuwd met Ariaen Danckaerts.
7. Egidius.
8. Wouterus, kinderloos overleden.
9. Anna, was gehuwd met de in Haarlem geboren Heris Rutger.
10. Elisabeth, was gehuwd met Jan Schoenmaeckers en is begraven in Valkenswaard, en
11. Petrus*.

Generatie XII

Peter Belien, de vader van Laurentius Peetjens Belien, geboren omstreeks 1470, na 1510 overleden in Leuven en aldaar begraven in het Groot Begijnhof, trouwde omstreeks 1500 met Elisabeth van Loemel, net als hij omstreeks 1470 geboren en na 1510 overleden in Leuven en aldaar begraven in het Groot Begijnhof. Het echtpaar had zeven kinderen, die met uitzondering van de eerder vermelde op één na oudste zoon Laurentius de naam van hun moeder aannamen, zodat het gezin als volgt was samengesteld:

1. Hubertus van Loemel, geboren omstreeks 1505.
2. Laurentius Peetjens Belien*.
3. Ida van Loemel, evenals haar jongere broers en zusters "geboren omstreeks 1512", verbleef als religieuze in het Klooster van Orten te 's-Hertogenbosch en "ligt begraven bij het heilig graf op het kerkhof van het Groot Begijnhof van Leuven".
4. Maria van Loemel, begijn in het Groot Begijnhof van Leuven en aldaar begraven.
5. Johannes van Loemel, priester.
6. Wouterus van Loemel, woonde in Bergeick en was in Westerhoven (Noord-Brabant) derde colator (= geestelijke met een bestuursopdracht) bij de Buerzenstichting van Jan Huberti de Lommel, zijn in de volgende alinea vermelde oom van moederszijde Johannes Huberti de Lommel.
7. Margaretha van Loemel, trad in Antwerpen in het huwelijk met Johannes de Bodt.

Generatie XIII

De in het begin van dit artikel geïntroduceerde Huijbrecht van Loemel en Margaretha van Kersip

hadden vier kinderen:

1. Hubertus, geboortjaar en jaar van overlijden onbekend. Hij was getrouwd met Gertrude van Gompel, omgekomen bij een ongeluk in Moll (België).
2. Jacobus, geboortjaar en jaar van overlijden onbekend. Hij was pastoor in Aschen.
3. Johannes, geboren in Lommel in 1460, overleden in Antwerpen op 17 oktober en aldaar begraven in de Onze Lieve Vrouwe Kathedraal. Hij liet zijn naam wijzigen in Johannes Huberti de Lommel en was raadsman-vicaris (= plaatsvervanger) van Willem van Enckevoirt (1464-1535), die van 1529 tot aan zijn overlijden bisschop van Utrecht was.
4. Elisabeth, vermeld bij de vorige generatie, die in wezen als de naamgeefster van het geslacht Van Loemel > Van Lomwel kan worden beschouwd.

Familie Küppers

De ouders van Elisabeth Maria Josephine Küppers, de tweede vrouw van Louw Pieters van Lomwel, waren Wilhelm Küppers, geboren in Viersen (Pruisen, Duitsland) in 1845 en overleden in Haarlem op 30 september 1924, van beroep journalist. Hij trouwde tweemaal: (1) in Haarlem op 24 augustus 1871 met Adelaida Josephine Louise van den Heuvel, geboren in Haarlem op 30 september 1852, en (2) in 's-Gravenhage op 8 juli 1913 met Rosaria Maria Gibling. Uit het eerste huwelijk werden in Haarlem dertien kinderen geboren, van wie er acht levenloos ter wereld kwamen of jong overleden. De anderen waren:

1. Herman Jozeph Bernardus, geboren op 25 juli 1872.
2. Louis Wilhelm, geboren op 2 februari 1877 en in Tienhoven overleden op 27 maart 1949.
3. Antoinette Catharina, geboren op 15 maart 1878.
4. Maria Victoria Louise Antonia, geboren op 12 maart 1880, liefdezuster van de Congregatie van de Zusters van Liefde van de O. L. Vrouw Moeder van Barmhartigheid te Tilburg, en
5. Elisabeth Maria Josephine.

Grootouders van vaderszijde:

Joseph Küppers, geboren in Horst (Limburg) op 22 november 1815 en overleden in Stiens (Leeuwarder-deel) op 11 april 1881, winkelier, die in zijn geboorteplaats op 19 november 1842 trouwde met Anna Maria Berger, geboren in Boenheim (Duitsland) op 7 mei 1810 en overleden in Roermond op 7 november 1869.

Grootouders van moederszijde:

Arie Bernardus van den Heuvel, geboren omstreeks 1822 in Amsterdam en overleden in Haarlem op 20 juni 1878, winkelier, die in de tweede gemeente op 5 november 1851 trouwde met de aldaar omstreeks 1819 geboren en op 17 juni 1889 overleden Louise Eliza Ossteijn.

Lente in Ameide...